

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Навчально-методичний посібник
з синтаксису основної іноземної мови (новогрецької)
для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.081 Новогрецька мова і література (переклад включно)

Маріуполь – 2020

ББК 81.2Гря73

УДК81.14'06'367(076)

Навчально-методичний посібник з синтаксису основної іноземної мови (новогрецької) для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.081 Новогрецька мова і література (переклад включно) / Укл. Пічахчи О.В. – Маріуполь: МДУ, 2020. – 124 с.

Навчально-методичний посібник з синтаксису новогрецької мови призначений для студентів спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.081 Новогрецька мова і література (переклад включно), а також для студентів філологічних спеціальностей, які вивчають новогрецьку мову як першу чи другу іноземну. Він містить комплекс граматико-синтаксичних вправ та основні теоретичні засади щодо синтаксису простого та складного речення, а також особливостей вживання розділових знаків у новогрецькій мові.

Рецензенти:

Короткова Ю.М., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України

Кіор Ю.А., кандидат філологічних наук, доцент кафедри грецької філології та перекладу МДУ

Затверджено на засіданні кафедри грецької філології та перекладу,
протокол № 12 від 12.05.2020

Затверджено на засіданні вченої ради факультету грецької філології та перекладу,
протокол № 12 від 17.06.2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
МОВА. БУДОВА МОВИ.	7
ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ	8
Види речень	9
Структура речення	16
ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ	17
Узгодження головних членів речення	24
ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ	26
Іменні означення. Узгоджувальні та не узгоджувальні іменні означення.	26
Прикметникові та дієслівні означення	30
Додаток. Перехідність дієслів. Пасивна конструкція. Суб'єкт дії.	33
Прислівникові означення	43
СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ	47
МОВНІ ТРОПИ	50
СПОЛУЧЕННЯ РЕЧЕНЬ. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ.	54
СКЛАДНОСУРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК	58
Єднання речень за допомогою єднальних сполучників	58
Єднання речень за допомогою протиставних сполучників	60
Єднання речень за допомогою розділових сполучників	60
Єднання речень за допомогою наслідкових сполучників	61
СКЛАДНОПІДРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК	64
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ІМЕННИКОВОГО ТИПУ	68
Означальні речення	68
Інфінітивні речення	69
З'ясувальні речення	70
Відносні іменникового типу	71
Непрямі запитання	72
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКОВОГО ТИПУ	81
Підрядні речення мети	81
Пояснювальні речення	81
Підрядні речення наслідку дії	81
Підрядні речення часу	84
Підрядні речення умови	84
Підрядні допустові речення	84
ПІДРЯДНІ ВІДНОСНІ РЕЧЕННЯ ІМЕННИКОВОГО ТА ПРИСЛІВНИКОВОГО ТИПУ	88
ПРЯМА ТА НЕПРЯМА МОВА	94
ЗНАКИ ПУНКТУАЦІЇ	100
СХЕМИ	109
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	119
БІБЛІОГРАФІЯ	123

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΛΟΓΟΣ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.	7
ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	8
Τα είδη των προτάσεων	9
Η δομή της πρότασης	16
ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	17
Συμφωνία των κύριων όρων της πρότασης	24
ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΕΣ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	26
Ονοματικοί προσδιορισμοί. Ονοματικοί ομοιόπτωτοι και ετερόπτωτοι προσδιορισμοί.	26
Επιθετικοί και κατηγορηματικοί προσδιορισμοί	30
Αντικείμενο. Μεταβατηκότητα των ρημάτων. Παθητική σύνταξη. Ποιητικό αίτιο.	33
Επιρρηματικοί προσδιορισμοί	43
ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ	47
ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ	50
Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ	54
Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ	58
Σύνδεση προτάσεων με συμπλεκτικούς συνδέσμους	58
Σύνδεση προτάσεων με αντιθετικούς συνδέσμους	60
Σύνδεση προτάσεων με διαχωριστικούς συνδέσμους	60
Σύνδεση προτάσεων με συμπερασματικούς συνδέσμους	61
Η ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	64
ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	68
Ειδικές προτάσεις	68
Βουλευτικές προτάσεις	69
Ενδοιαστικές προτάσεις	70
Αναφορικές ονοματικές προτάσεις	71
Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις	72
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	81
Τελικές προτάσεις	81
Αιτιολογικές προτάσεις	81
Συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές) προτάσεις	81
Χρονικές προτάσεις	84
Υποθετικές προτάσεις	84
Εναντιωματικές προτάσεις	84
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ)	88
ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	94
Η ΣΤΙΞΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ	100
ΣΧΗΜΑΤΑ	109
ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ	119
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	123

Передмова

Даний навчально-методичний посібник призначений для студентів спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.081 Новогрецька мова і література (переклад включно), які вивчають новогрецьку мову як першу чи другу іноземну. Курс викладання новогрецької мови є комунікативно спрямованим і зорієнтованим передусім на формування у студентів умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У розв'язанні першочергового завдання мовної освіти важливе місце належить синтаксису сучасної мови взагалі та грецької сучасної мови зокрема, оскільки він є організуючим центром граматики, в якому найповніше виявляється функціональна значущість мовних одиниць та їх участь у досягненні комунікативної мети. Відповідно, студент повинен володіти знаннями про закономірності сполучуваності слів і побудови речень, про виражальні можливості різних синтаксичних структур та вміннями користуватися ними у різних мовленнєвих ситуаціях.

Основною практичною метою навчально-методичного посібнику є опанування синтаксичною будовою новогрецької мови, що передбачає оволодіння базовими знаннями з граматики, вмінням розпізнавати та застосовувати на практиці граматичні та синтаксичні структури.

Методика вивчення синтаксису, що представлена в даному навчально-методичному посібнику, побудована на засадах системно-описового підходу та на закріпленні теоретичного матеріалу відповідними питаннями для самоконтролю та практичними вправами.

Вибір тематики зумовлений вимогами навчальної програми підготовки студентів 3 та 4 курсів ОС «Бакалавр» спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.081 Новогрецька мова і література (переклад включно). У посібнику представлено теоретичні засади та комплекси вправ з синтаксису новогрецької мови, які спрямовані на засвоєння особливостей побудови простого та складного речень у новогрецькій мові, їх структури, видів тощо. Також він містить ряд завдань на засвоєння прямого та непрямого додатку, перехідних та неперехідних дієслів, ступенів порівняння прикметників, сполучникового і безсполучникового зв'язку у складному реченні, видів підрядних речень, вживання прямої та непрямої мови, особливостей вживання знаків пунктуації. Деякі розділи складаються з підтем, в яких надаються вправи з окремих категорій частин мови. Представлені вправи також сприяють розширенню словникового запасу студентів.

Допоміжним матеріалом є таблиці та схеми, а також стислий тлумачний словник, який

налічує основний термінологічний апарат, яким повинні володіти студенти в рамках навчальної програми.

Засвоєння студентами курсу новогрецької мови здійснюється у процесі аудиторних занять та самостійної роботи. Саме тому вправи можуть бути використані як завдання для самостійної роботи, а теоретичні положення мають на меті допомогти студентам самостійно опанувати відповідним розділом курсу грецької мови.

ΛΟΓΟΣ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Ο **λόγος** λέγεται η ανθρώπινη ομιλία, η έκφραση των νοημάτων με λέξεις και προτάσεις από τον ανθρώπινο νου, είναι το μέσο ή το όργανο με το οποίο ο άνθρωπος εκφράζει τα αισθήματα και τη σκέψη του, το τι βλέπει ή ακούει, σκέφτεται, επιθυμεί κ.τ.λ.

Η **σύνταξη** λέγεται ο τρόπος με τον οποίον συναρμολογούνται, συμπλέκονται, μπαίνουν η μια δίπλα στην άλλη οι λέξεις, για να σχηματιστούν οι προτάσεις ή να βγει το νόημα που θέλουμε, καθώς και οι προτάσεις σε λόγο (ομιλία).

Όταν μιλούμε και όταν γράφουμε, εκφραζόμαστε με μικρές ή μεγάλες ενότητες λόγου, οι οποίες ονομάζονται **περίοδοι**. Η περίοδος αποτελείται από μία ή περισσότερες συνήθως προτάσεις που μας δίνουν ένα ολοκληρωμένο νόημα. Στον προφορικό λόγο η περίοδος ακολουθείται από ένα σταμάτημα της φωνής, ενώ στο γραπτό λόγο το τέλος της δηλώνεται με τελεία ή ερωτηματικό ή θαυμαστικό. Το τμήμα μιας περιόδου από μία ή περισσότερες προτάσεις οι οποίες έχουν νοηματική αυτοτέλεια αλλά δεν αποτελούν ολοκληρωμένο νόημα, λέγεται **ημιπερίοδος**. Στο γραπτό λόγο η ημιπερίοδος βρίσκεται ανάμεσα σε τελεία και άνω τελεία ή ανάμεσα σε δύο τελείες.

Η **πρόταση** είναι ένα οργανωμένο σύνολο λέξεων που δίνει μια απλή πληροφορία και εκφράζει μία μόνο σκέψη που δηλώνει κρίση, επιθυμία, ερώτηση ή έκπληξη. Η **φράση** είναι μονάδα της δομής του λόγου, δηλαδή είναι ομάδα λέξεων που συνδέονται στενά μεταξύ τους χωρίς να αποτελούν πρόταση (δεν έχουν ρήμα) (π.χ. τα υπέρ και τα κατά, τέλος πάντων, όμορφη γυναίκα κτλ.).

Η **λέξη** είναι η πιο μικρή μονάδα της δομής του λόγου, η οποία ονομάζει αντικείμενα, γεγονότα, κινήσεις· είναι το συστατικό στοιχείο μιας πρότασης, αποτελείται από έναν ή περισσότερους φθόγγους, εκφράζει μία έννοια και σχηματίζει ένα ολοκληρωμένο νόημα είτε μόνη της είτε σε συνδυασμό με άλλες λέξεις και με την κατάλληλη διάταξη μέσα στην πρόταση.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποια είναι τα βασικά τμήματα του λόγου;
2. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα των βασικών μονάδων της δομής του λόγου.

Ασκήσεις

1. Να βρείτε από πόσες ημιπεριόδους αποτελούνται οι παρακάτω περίοδοι.

1. Έμπλεξα σε αγώνα δρόμου με το δελφίνι και τώρα ... καταλαβαίνετε.
2. Πήγε ο σπάρος, βρήκε το δελφίνι, άρχισε ο αγώνας.
3. Η έρμη θάλασσα της Αφρικής βούιζε πάλι από γέλια και τραγούδια· οι κόρφοι της ανοίχτηκαν ν'αγκαλιάσουν πάλι τη λεβέντια της Ύδρας, της Αίγινας, του Πόρου, της Καλύμνου.

4. Πήρε δρόμο το δελφίνι , σίφουνας σωστός.

2. Ποιές είναι οι περιόδους του παρακάτω κειμένου;

Θα σας πω και κάτι ακόμη πολύ ενδιαφέρον, είπε ο Στάθης. Διάβασα για την πονηριά του ψαριού που λέγεται σίλουρος. Είναι ένα ψάρι που χώνεται μέσα στο βούρκο και αφήνει έξω μόνο τα μουστάκια του, με τα οποία ξεγελιούνται τα μικρά ψαράκια, γιατί τα παίρνουν για σκουλήκια. Όταν, λοιπόν, προσπαθούν να καταβροχθίσουν τα μουστάκια του σίλουρου, που μοιάζουν με σκουλήκια, καταβροχθίζονται από κείνον.

ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Α. ΠΡΟΤΑΣΗ

Πρόταση λέγεται ένα από τα αυτοτελή, νοηματικά και συντακτικά, τμήματα με τα οποία συναρμολογείται ο λόγος. Είναι ένα οργανωμένο σύνολο λέξεων που με τα επιμέρους και συγκεκριμένα τμήματά του αναφέρει κάτι που είδαμε ή ακούσαμε ή σκεφτήκαμε κ.τ.λ., άρα εκφράζει ένα ή περισσότερα γεγονότα, ανάλογα με το αν έχουμε απλή ή σύνθετη πρόταση που συνέβη ή συνέβηκαν με κάποιο τρόπο, σε κάποιο τόπο και χρόνο και από κάποιον ή κάποια από τα πρόσωπα του λόγου.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Να δώσετε τον ορισμό της πρότασης.
2. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα των προτάσεων ώστε να εκφραστεί μια απλή σκέψη, μια ερώτηση, μια παράκληση, ένα επιφώνημα.

Ασκήσεις

1. Τα παρακάτω σύνολα λέξεων να τα βάλετε στη σωστή σειρά, ώστε να εκφράζουν ένα πλήρες νόημα και να γίνουν προτάσεις.

1. του, Αϊ-Γιωργίου, το, ανήμερα, μακελειό, γίνηκε, τούτο.

2. της, κόρης, της, η Μαρία, θρονιάστηκε, κάμαρα, στην.

3. το δάσκαλο, κοντά, νεαρούς, έκανα, στους.

4. καταχείμωνο, μες, θυμάμαι, εκδρομές, κάτι, στο.

5. η γενιά, το πόλεμο, δική μας, συνάντησε, παγκόσμιο, του παιχνιδιού, πρώτο, στην ηλικία.

6. λίγη, την απομάκρυνση, έδωσα ,σε εκείνη, σημασία , πολύ.

7. με το νερό, μύγα, ποτήρι, έχει, πέσει, μια, μέσα στο.

8. εφημερίδα, μια, έκοψε, από άκρη, την.

9. στα τελευταία, της, στα μάτια, η γιαγιά μου, στην εκκλησία, με καταρράχτη, πήγε.

10. με χταπόδι, οι άνθρωποι, καφενέδες, ρακί, στους αραδιασμένους, και, πίνουν, τρώνε.

2. Να βάλετε τις τελείες όπου χρειάζεται για να χωρίσετε το κείμενο σε προτάσεις.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης υπήρξε ο κορυφαίος οπλαρχηγός της Επανάστασης του Εικοσιένα πρωταρχικός σκοπός της ζωής του ήταν η απελευθέρωση του Έθνους με τη βροντερή φωνή του και με το ακαταμάχητο φρόνημά του κατόρθωσε να εμπνεύσει πίστη και αισιοδοξία στους συμπολεμιστές του ο Κολοκοτρώνης είχε ακλόνητη πίστη στο Θεό γι' αυτόν η σωτηρία του Γένους ήταν υπέρτατος Νόμος η καταστροφή του Δράμαλη στα Δερβενάκια και η απελευθέρωση της Τριπολιτσάς ήταν επιτεύγματα της στρατηγικής ιδιοφυΐας του όμως, η συνέχεια της Επανάστασης υπήρξε γι' αυτόν επώδυνη εμπλέκεται στον εμφύλιο πόλεμο, συλλαμβάνεται και φυλακίζεται πεθαίνει στις 4 Φεβρουαρίου 1843 η πολύπλευρη μορφή του και άσβεστη δίψα του για ελευθερία θα ακτινοβολούν στους αιώνες!

B. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Κάθε πρόταση μπορούμε να την μελετήσουμε από τέσσερις απόψεις: α) το περιεχόμενο, β) την ποιότητα, γ) τη σχέση της με άλλες γλώσσες, δ) τη δομή (τους όρους)

α. Τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους.

Υπάρχουν τέσσερα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους.

1. Οι προτάσεις κρίσεως ονομάζονται προτάσεις με τις οποίες ο ομιλητής θέλει να πληροφορήσει, να δηλώσει κάτι, να διατυπώσει μια γνώμη ή να κρίνει κάτι.

Π.χ. Αύριο φεύγουμε για ταξίδι.

Οι φωτογραφίες σου ήταν ωραίες.

2. Οι προτάσεις επιθυμίας ονομάζονται προτάσεις με τις οποίες ο ομιλητής θέλει να εκφράσει

για παράκληση, προτροπή, προσταγή, ευχή κλπ. και γενικά μια επιθυμία του.

Π.χ. Έλα τότε μαζί μας.

Πάρε και τη φωτογραφική μηχανή σου.

3. Οι επιφωνηματικές ονομάζονται προτάσεις με τις οποίες εκφράζεται έκπληξη ή θαυμασμός και γενικά ένα έντονο συναίσθημα.

Π.χ. Αυτό είναι υπέροχο!

4. Οι ερωτηματικές ονομάζονται προτάσεις με τις οποίες ο ομιλητής διατυπώνει μια ερώτηση, για να πληροφορηθεί κάτι που δεν ξέρει.

Π.χ. Πού θα πάτε;

β. Τα είδη των προτάσεων ως προς την ποιότητα.

Κάθε πρόταση (κρίσεως, επιθυμίας, ερωτηματική κτλ.) μπορεί να είναι **καταφατική (θετική)**, δηλαδή το ρήμα της να είναι θετικό (να μη συνοδεύεται από αρνητικό επίρρημα) ή **αποφατική (αρνητική)**, δηλαδή το ρήμα να συνοδεύεται από άρνηση.

Π.χ. Θα πάμε στην Κρήτη. – Δε θα πάμε στην Κρήτη.

γ. Τα είδη των προτάσεων ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις.

1. Μια πρόταση, που μπορεί να σταθεί μόνη της στο λόγο, λέγεται **κύρια ή ανεξάρτητη**.

Π.χ. Ήρθαμε χθες το βράδυ. Φεύγουμε αύριο το πρωί.

Οι κύριες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους συμπλεκτικούς, αντιθετικούς, διαχωριστικούς κτλ., και η σύνδεση αυτή λέγεται **παρατακτική**.

Π.χ. Ήρθαμε χθες το βράδυ και φεύγουμε αύριο το πρωί.

2. Μια πρόταση, που δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στο λόγο, αλλά χρησιμεύει, για να προσδιορίσει μια άλλη πρόταση ή έναν όρο πρότασης, λέγεται **δευτερεύουσα ή εξαρτημένη**.

Π.χ. Δεν πήγε στο σχολείο, γιατί ήταν άρρωστος.

Η δευτερεύουσα πρόταση με την πρόταση που προσιορίζει συνδέεται με έναν από τους υποτακτικούς συνδέσμους (αιτιολογικούς, χρονικούς κτλ.) ή με αναφορική αντωνυμία κτλ., και η σύνδεση αυτή λέγεται **υποτακτική**.

δ. Τα είδη των προτάσεων ως προς τη δομή (τους όρους).

Οι προτάσεις, ανάλογα με τον αριθμό των όρων τους, είναι απλές, σύνθετες, επαυξημένες και ελλειπτικές.

1. **Απλή πρόταση** λέγεται η πρόταση που αποτελείται μόνο από τους κύριους όρους (το υποκείμενο και το κατηγορημα)

Π.χ. Τα παιδιά έπαιζαν.

Ο Στέφανος είναι διευθυντής.

2. Σύνθετη πρόταση λέγεται μια πρόταση που έχει περισσότερα από ένα υποκείμενο ή κατηγορούμενο.

Π.χ. Αέρας, γη, νερό, φωτιά θα ζαναγίνω

Ο Αριστείδης ήταν άφοβος, τίμιος και δίκαιος.

3. Επαυξημένη πρόταση λέγεται πρόταση στην οποία υπάρχουν συμπληρώματα των κύριων όρων της, δηλαδή δευτερεύοντες όροι της πρότασης.

Π.χ. Τα μικρά παιδιά παίζουν πολύ.

Μια πρόταση μπορεί να είναι και σύνθετη και επαυξημένη.

4. Ελλειπτική πρόταση λέγεται η πρόταση όταν λείπουν απ' αυτήν ένας ή περισσότεροι όροι ή προσδιορισμοί, επειδή εννοούνται εύκολα από την άμεση αντίληψη και την κοινή πείρα των προσώπων που συνομιλούν ή από τα συμφραζόμενα.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Να αναφέρετε τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία ταξινομούνται οι προτάσεις.
2. Να πείτε τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους με παραδείγματα.
3. Να πείτε τα είδη των προτάσεων ως προς την ποιότητα με παραδείγματα.
4. Να πείτε τα είδη των προτάσεων ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις με παραδείγματα.
5. Να πείτε τα είδη των προτάσεων ως προς τη δομή (τους όρους) με παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως προς το περιεχόμενό τους (κρίσεως, επιθυμίας, επιφωνηματικές, ερωτηματικές). Σημειώστε «+» στον πίνακα.

	κρίσεως	επιθυμίας	επιφωνηματικές	ερωτηματικές
1. Η χαρμόσυνη ηχώ της καμπάνας απλώνεται παντού.				
2. Ποιος θα έρθει μαζί μου;				
3. Ποπό! Τι μεγάλα άλογα!				
4. «Ασπιδοφόρος ο ήλιος ανέβαινε πολεμώντας»				
5. «Τώρα, ουρανό μου, βρόντηξε, τώρα, ουρανό μου,				

βρέξε.»				
6. Με τέτοιες προϋποθέσεις κανένα κέρδος δε θα έβγαινε.				
7. Μα την αλήθεια, άσχημα την έπαθα.				
8. Θα δούμε και το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία.				
9. Να μου γράψεις γρήγορα γράμμα.				
10. Μακάρι να σ' έχει καλά ο Θεός.				

2. Κάνοντας όλες τις απαραίτητες αλλαγές να τροποποιήσετε τις παρακάτω προτάσεις έτσι ώστε

A) οι προτάσεις κρίσεως να γίνουν επιφωνηματικές

1. *Ο Γιώργος είναι ειλικρινής.*

2. *Η μέρα είναι ωραία.*

3. *Απάντησε βιαστικά και θυμωμένα.*

4. *Σε εκτιμάει ο διευθυντής σου και σε σέβεται.*

B) οι καταφατικές προτάσεις να γίνουν αποφατικές

1. *Κανένας δεν ήθελε να ακούσει γι' αυτό το θέμα.*

2. *Ακολούθησα τις οδηγίες σου και γι' αυτό το θέμα.*

3. *Ο καιρός σήμερα είναι κατάλληλος για βόλτα.*

3. *Οι άνθρωποι δεν αποκτούν τίποτε χωρίς κόπο.*

3. Να διακρίνετε τις προτάσεις ως προς τη δομή τους (απλές, σύνθετες, επαυξημένες, ελλειπτικές)

	Χαρακτηρισμός προτάσεων
1. Ο Γιάννης είναι ζωηρός και ανήσυχος.	
2. Ο Πέτρος και ο Νίκος είναι συμμαθητές.	
3. Ο χειμώνας έφερε βροχές και καταιγίδες.	
4. Ο χρόνος είναι χρήμα.	
5. Τα πολλά λόγια είναι φτώχεια.	
6. Οι γυναίκες και οι άντρες σήμερα έχουν τα ίδια δικαιώματα.	
7. Ο Κάσαβος ρίχνει βροχή κι ο Όλυμπος το χιόνι.	
8. Ωρα να φύγουμε!	
9. Η Ελένη είναι φοιτήτρια της ιατρικής.	
10. Οι στεριές είναι στεγνές, κατάγυμνες και σπανές, χρυσωμένες από το φθινόπωρο.	
11. Σήμαινε δώδεκα το μεσημέρι.	
12. Εσύ είσαι εγωιστής εγώ δεν είμαι.	

4. Στο απόσπασμα που ακολουθεί να διακρίνετε τις κύριες προτάσεις: α) προς το περιεχόμενό τους, β) προς την ποιότητά τους.

Το τραγούδι της ξενιτιάς

Ανάθεμά σε, ξενιτιά, με τα φαρμάκια που 'χες!
 Θα πάρω έναν ανήφορο να βγω σε κορφοβούνι,
 να βρω κλαράκι φουντωτό και ρίζιμο λιθάρι,
 να βρω και μια κρυοβρύση, να ξαπλωθώ στον ίσκιο,
 να πιω νερό, να βροσιθώ, να πάρει λίγη ανάσα,
 ν' αρχίσω να συλλογισθώ της ξενιτιάς τα πάθη,
 να είπω τα μαύρα ντέρτια μου και τα παράπονάς μου.
 Άνοιξε, θλιβερή καρδιά και πεικραμένο αχείλι,
 Βγάλε κάνα χαμόγελο κια πες κάνα τραγούδι.
 Τραγούδια αν εχ' η μαύρη γη κι ο τάφος χαμογέλια,
 Έχει και του παιδιού η καρδιά που περπατεί τα ξένα.

Κύριες προτάσεις

B) _____

Γ) _____

2. Ο καθηγητής παρέμεινε σιωπηλός. –

A) _____

B) _____

Γ) _____

3. Ο ταμίας αποδείχτηκε γενναίος. –

A) _____

B) _____

Γ) _____

4. Όλοι θεωρήθηκαν υπεύθυνοι. –

A) _____

B) _____

Γ) _____

5. Η ιστορία ήταν πρωτότυπη. –

A) _____

B) _____

Γ) _____

7. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω απλές προτάσεις σε επαυξημένες αναπτύσσοντας:

α) το ονοματικό τους μέρος, β) το ρηματικό τους μέρος, γ) και το ονοματικό και το ρηματικό τους μέρος.

1. Τα παιδιά παίζουν.

A) _____

B) _____

Γ) _____

2. Ο κ. Παπαδόπουλος εκλέγεται βουλευτής.

A) _____

B) _____

Γ) _____

3. Οι καρδιές χτυπούσαν.

A) _____

B) _____

Γ) _____

4. Πέφτει χιόνι.

A) _____

B) _____

Γ) _____

Γ. Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

*Οι λέξεις που αποτελούν ομάδες μέσα στην πρόταση ονομάζονται **σύνολα λέξεων**.*

*Όταν το ένα σύνολο αντιστοιχεί συστατικά με όνομα, τότε ονομάζεται **ονοματικό σύνολο**. Το ονοματικό σύνολο αποτελείται από ένα όνομα μπροστά στο οποίο βρίσκεται άρθρο ή επίθετο ή ουσιαστικό.*

*Όταν το ένα σύνολο αντιστοιχεί συντακτικά με ρήμα, τότε ονομάζεται **ρηματικό σύνολο**. Το ρηματικό σύνολο αποτελείται από ένα ρήμα, επίρρημα ή το άλλο ρήμα.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Τι είναι το σύνολο λέξεων;
2. Να αναφέρετε παραδείγματα των ονοματικών και των ρηματικών συνόλων.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω φράσεις να βρείτε ποιο είναι το ρηματικό μέρος και ποιο είναι το ονοματικό μέρος κάθε πρότασης. Να σημειώστε από ποια μέρη του λόγου αποτελούνται.

1. Ο Κώστας διαβάζει γρήγορα.
2. Ο Πέτρος, ο αδερφός της Μαρίας, παρακολουθούσε με προσοχή τη συζήτησή μας.
3. Το βαθύ ποτάμι κυλούσε στην πεδιάδα αργά και νοχελικά.
4. Τα δέντρα του χωριού φαίνονταν τώρα καθαρά.
5. Η ανησυχία του μικρού Γιώργου ήταν μεγάλη.

2. Στις φράσεις που ακολουθούν να βρείτε τα ονοματικά και τα ρηματικά σύνολα.

1. Ο άνθρωπος κάνει τα φώτα και όχι τα φώτα τον άνθρωπο.

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

2. Οι Έλληνες είναι τρελοί αλλά έχουν θεόν φρόνιμον.

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

3. Χυδαία γλώσσα δεν υπάρχει, υπάρχουν μόνο χυδαίοι άνθρωποι.

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

4. Κανείς δεν έμεινε Γραικός. Ο ένας είναι Γάλλος, εκείνος είναι Μόσκοβος, και Άγγλος είναι ο άλλος;

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

5. Εγώ πεθαίνω, όμως εσείς να είστε μονιασμένοι και να βαστήξετε την πατρίδα.

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

6. Ζει ελεύθερο (το γένος των Ελλήνων) και κυβερνιέται πού καλά και θα μπορούσε να άρχει στους άλλους αν ήταν πολιτικά ενωμένο.

ΟΜ: _____

ΡΜ: _____

ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

1. Το υποκείμενο είναι το ονοματικό σύνολο για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση και φανερώνει ποιος ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Το υποκείμενο, είτε μαζί με άρθρο (έναρθρο) είτε χωρίς άρθρο (άναρθρο), τίθεται ή εννοείται πάντα σε πτώση ονομαστική.

Π.χ. Ο Δημήτρης κοιτούσε από το παράθυρο.

Ως υποκείμενο μπορεί να χρησιμοποιείται: ουσιαστικό, αντωνυμία, ουσιαστικοποιημένο επίθετο ή μετοχή, άλλο μέρος του λόγου ή φράση με άρθρο, πρόταση με άρθρο.

Το υποκείμενο το βρίσκουμε, αν απαντήσουμε στην ερώτηση Ποιος; Ποια; Ποιο;

2. Το κατηγορήμα είναι ό,τι λέγεται στην πρόταση για το υποκείμενο. Το κατηγορήμα μπορεί να αποτελείται:

- μόνο από το ρήμα της πρότασης, οπότε ονομάζεται **μονολεκτικό** κατηγορήμα

Π.χ. Το παιδί αρρώστησε.

- από το ρήμα της πρότασης και το κατηγορούμενο, πότε ονομάζεται **περιφραστικό** κατηγορήμα

Π.χ. Το παιδί είναι άρρωστο.

Το κατηγορούμενο είναι το ονοματικό σύνολο που υπάρχει στο κατηγορήμα της πρότασης και

αποδίδει μια ιδιότητα μέσω ενός συνδετικού ρήματος στο υποκείμενο:

Π.χ. Ο Θανάσης ήταν χαρούμενος.

Ως κατηγορούμενο μπορεί να χρησιμοποιείται: ουσιαστικό, επίθετο, αριθμητικό, αντωνυμία, μετοχή, επίρρημα, εμπρόθετος προσδιορισμός, πρόταση.

Συνδετικά ονομάζονται τα ρήματα που μεσολαβούν και συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο, για να αποδοθεί μια ορισμένη ιδιότητα στο υποκείμενο.

Τα είδη του κατηγορουμένου:

α) κανονικό Π.χ. Το παιδί είναι άρρωστο.

β) γενική κατηγορηματική είναι το κατηγορούμενο – ουσιαστικό που βρίσκεται σε πτώση γενική και φανερώνει κτήση, ιδιότητα, μέτρο, αξία, μέροα συνόλου:

Π.χ. Το σπίτι είναι του Γιώργου.

Δεν είναι του χαρακτήρα του.

γ) επιρρηματικό κατηγορούμενο ονομάζεται το κατηγορούμενο που εκφράζει επιρρηματική σχέση, όπως τάξη, τρόπο, σειρά, χρόνο, κατάσταση, παρομοίωση και συνήθως τίθεται κοντά σε κάποιο ρήμα που δηλώνει κίνηση:

Π.χ. Περπατά καμαρωτός. (=καμαρωτά)

Ο λαός έτρεχε μελίσσι. (= σαν το μελίσσι)

Ο βοριάς φυσούσε άγριος. (= άγρια)

δ) προληπτικό ονομάζεται το κατηγορούμενο το οποίο αποδίδει εκ των προτέρων, προληπτικά, μια ιδιότητα ή ποιότητα στο υποκείμενο ενός ρήματος που φανερώνει σκοπό ή εξέλιξη. Είναι δυνατόν όμως το αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος να μην προκύψει ποτέ. Τα συνδετικά ρήματα δεν παίρνουν προληπτικό κατηγορούμενο:

Π.χ. Το σπίτι χτίζεται ψηλό.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι κύριοι όροι της πρότασης;
2. Πως μπορεί να εκφέρεται το υποκείμενο;
3. Ποια είναι τα είδη του κατηγορήματος;

Ασκήσεις

1. Στο παρακάτω κείμενο να υπογραμμίσετε τα υποκείμενα και να γράψετε τι μέρος του λόγου είναι.

Ο δεύτερος Νορμανδός σύρθηκε στη σπηλιά. Ήπια νερό. Δροσίστηκε. Ξάπλωσε λίγο. Έδεσε όπως όπως την πληγή του. Η νύχτα ήρθε. Αποκοιμήθηκε. Είδε όνειρο. Ήταν βουνά, τ'να

ύστερα από τα΄ άλλο, ξεπετάγονταν απ΄ τη θάλασσα, έρημα. Σε κάθε κορφή των βουνών ήταν ένας βράχος. Όλοι οι βράχοι ήταν ματωμένοι, κόκκινοι. Πάνω στο αίμα ήταν χαραγμένος σταυρός άσπρος. Και τα βουνά ταξίδευαν. Ωσπου ήρθε η Έρημος. Στην Έρημο οι σταυροί τελείωσαν. Ένας άνθρωπος μονάχα πέρασε τους ματωμένους βράχους, έφτασε στην Έρημο.

2. Στις παρακάτω προτάσεις το υποκείμενο είναι κι αυτό μια ολόκληρη πρόταση. Προσπαθήστε τις προτάσεις της Α΄ στήλης να τις ταιριάξετε με τα υποκείμενά τους, που είναι οι προτάσεις της Β΄ στήλης.

<i>A</i>	<i>B</i>
<i>Π.χ. Είναι θέμα δικό σου</i>	<i>το αν θα έρθεις</i>
Απαγορεύεται	το ότι ο Υψηλάντης νικήθηκε
Με ευχαρίστησε	το ότι μας θεωρήσατε υπεύθυνους
Από σένα εξαρτάται	το ότι σκοτώθηκε στη μάχη
Δε δικαιολογείται	ο τρόπος που διαχειριστήκατε τα χρήματα
Μας στενοχώρησε	να μένουν οι μαθητές μέσα στο διάλειμμα
Δε μαθεύτηκε ακόμα	αν θα γίνει το πάρτι
Κρατήθηκε μυστικό	το ότι θελήσατε να φύγετε

3. Στις παρακάτω προτάσεις να ξεχωρίσετε το υποκείμενο από το κατηγορημα.

1. Τα παιδιά ήταν λυπημένα.
2. Το καντήλι έκαιγε.
3. Ο αρχηγός μίλησε.
4. Είχε αρχίσει η βροχή.
5. Ο πόνος είναι αβάσταχτος.
6. Χάραζε.
7. Τα παιδιά σηκώθηκαν.
8. Τελείωσε ο σκοπός.
9. Η γυναίκα ανατρίχιασε.
10. Ο δρόμος ήταν σκοτεινός

4. Στις παρακάτω φράσεις να διακρίνετε το ονοματικό μέρος και το ρηματικό μέρος. Επίσης να γράψετε τα υποκείμενα και τα κατηγορούμενα, αν υπάρχουν.

1. Ο άνθρωπος κάνει τα φώτα κι όχι τα φώτα τον άνθρωπο. (Μακρυγιάννης)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

2. Οι Έλληνες είναι τρελοί, αλλά έχουν θεόν φρόνιμον. (Γ.Βλαχογιάννης)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

3. Χυδαία γλώσσα δεν υπάρχει, υπάρχουν μόνο χυδαίοι άνθρωποι. (Λ. Μαβίλης)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

4. Κανείς δε έμεινε Γραικός. Ο ένας είναι Γάλλος, εκείνος είναι Μόσκοβος, και Άγγλος είναι ο άλλος. (Α.Σούτσος)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

5. Εγώ πεθαίνω, όμως εσείς να είστε μονιασμένοι και να βαστήξετε την πατρίδα.
(Γ.Καραϊσκάκης)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

6. Ζει ελεύθερο (το γένος των Ελλήνων) και κυβερνιέται πολύ καλά και θα μπορούσε να άρχει στους άλλους αν ήταν πολιτικά ενωμένο. (Αριστοτέλης)

ΟΜ:

ΡΜ:

Υ:

Κ:

5. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω απλές προτάσεις σε επαυξημένες: α) αναπτύσσοντας το ονοματικό τους μέρος, β) αναπτύσσοντας το ρηματικό τους μέρος, γ)

αναπτύσσοντας το ρηματικό και το ονοματικό τους μέρος.

1. Τα παιδιά παίζουν.

α) _____

β) _____

γ) _____

2. Ο κ. Παπαδόπουλος εκλέγεται βουλευτής.

α) _____

β) _____

γ) _____

3. Οι καρδιές χτυπούσαν.

α) _____

β) _____

γ) _____

4. Πέφτει χιόνι.

α) _____

β) _____

γ) _____

6. Να βρείτε τα υποκείμενα των υπογραμμισμένων ρημάτων και να γράψετε το είναι (ουσιαστικό, αντωνυμία, πρόταση κ.α.)

1. Ο καθηγητής διδάσκει ιστορία.

2. Με τιμά το ότι ήρθες.

3. Όποιος θέλει ας με ακολουθήσει.

4. Είναι κουραστικό το πήγανε-έλα.

5. Τι έφταιξε και θύμωσες πολύ;

6. Μπορεί και να βρέξει.

7. Φαίνεται ότι θα ξεφύγει.

8. Φαίνεται τι είσαι!

9. Ακούγεται πως θα γίνει υποτίμηση του ευρώ.

10. Δε γίνεται να σε βοηθά πάντα η τύχη.

7. Στις παρακάτω προτάσεις: α) να ξεχωρίσετε το υποκείμενο από το κατηγορημα, β) να χωρίσετε το κατηγορημα σε ρήμα συνδετικό και κατηγορούμενο, γ) να διακρίνετε τι μέρος του λόγου είναι το κατηγορούμενο

1. Η παρουσία σας είναι απαραίτητη.

2. Εμείς οι δυο είμαστε ένα.

3. Το ζώο βρέθηκε μισοπεθαμένο.
4. Το νόμισμα είναι από πολύτιμο μέταλλο.
5. Το δέντρο φάνταζε πελώριο.
6. Η ζωή του υπήρξε ένας διαρκής αγώνας.
7. Ο πατέρας έγινε έξω φρενών.
8. Ο αδερφός μας υπηρετεί στρατιώτης.
10. Οι γονείς του απέμειναν μόνοι και έρημοι.
11. Η 25^η Μαρτίου ανακηρύχτηκε μέρα γιορτής.

8. Να υπογραμμίσετε τα συνδετικά ρήματα και να βρείτε ποια είναι τα κατηγορούμενα και πού αναφέρεται το καθένα.

1. Εσύ είσαι η αιτία της καταστροφής μου.
2. Πολλοί πιστεύουν πως στην Ελλάδα είσαι ό,τι δηλώσεις.
3. Διορίστηκα πρόσφατα καθηγητής.
4. Η Κύπρος αναγνωρίστηκε ανεξάρτητο κράτος.
5. Έμεινα άναυδος από το θέαμα.
6. Ο αδερφός μου εκλέχτηκε βουλευτής.
7. Ο Γ. Σεφέρης υπηρέτησε ως διπλωμάτης σε πολλές πρεσβείες μας.
8. Οι περισσότεροι ήρωες του 1821 γεννήθηκαν και πέθαναν φτωχοί.
9. Είναι αληθινά όσα είπες γι' αυτόν.
10. Η καρδιά σου είναι από την πέτρα.

9. Στις παρακάτω προτάσεις το κατηγορήμα, που είναι μονολεκτικό ρήμα, να το κάνετε περιφραστικό, δηλαδή, ρήμα συνδετικό και κατηγορούμενο.

Π.χ. Ο ήλιος κρύφτηκε – Ο ήλιος είναι κρυμμένος
 Ο Γιάννης απουσιάζει. – Ο Γιάννης είναι απών.

1. Οι στρατιώτες αιχμαλωτίστηκαν - Οι στρατιώτες _____

2. Ξαφνικά ο έμπορος πλούτισε – Ξαφνικά ο έμπορος _____

3. Την άνοιξη το πάρκο πρασίνισε. – Την άνοιξη το πάρκο _____

4. Με τα χρόνια ο παππούς τυφλώθηκε – Με τα χρόνια ο παππούς _____

5. Ο αδερφός του στρατεύτηκε. - Ο αδερφός του _____

6.Με τα βιβλία μορφώθηκε.- Με τα βιβλία _____

7.Η συζήτησή τους ολοκληρώθηκε. – Η συζήτησή τους _____

8.Η εικόνα ζωντάνεψε μπροστά στα μάτια μας. – Η εικόνα _____
μπροστά στα μάτια μας.

9.Πέρσι ο Γιάννης πρότευσε στην τάξη. – Πέρσι ο Γιάννης _____
στην τάξη.

10.Με το βράσιμο η μαρμελάδα έπηξε. – Με το βράσιμο η μαρμελάδα _____

10. Στις παρακάτω προτάσεις το κατηγορούμενο που είναι επίθετο να το αναπτύξετε σε εμπρόθετο.

Π.χ. Το κουτί είναι ξύλινο – Το κουτί είναι από ξύλο.

Το ψωμί είναι σταρένιο. – Το ψωμί είναι από στάρι.

1. Ο πατέρας μας είναι Μικροασιάτης. – Ο πατέρας μας είναι _____
_____.

2. Το σπίτι μας είναι πέτρινο. – Το σπίτι μας είναι _____
_____.

3. Το κρασί είναι πολυκαιρινό. – Το κρασί είναι _____
_____.

4. Η λύση παρουσιάστηκε ουρανοκατέβατη. – Η λύση παρουσιάστηκε _____
_____.

5. Το άγαλμα είναι χρυσελεφάντινο. – Το άγαλμα είναι _____
_____.

6. Τα φρύδια της μοιάζουν κοντυλογραμμένα. – Τα φρύδια της μοιάζουν _____
_____.

11. Προσπαθήστε να βρείτε τι φανερώνουν οι γενικές κατηγορηματικές στα παρακάτω παραδείγματα (δηλ. κτήση, ιδιότητα, μέτρο, αξία). Να μετατρέψετε την κατηγορηματική γενική σε επίθετο, κάνοντας ό,τι αλλαγή χρειάζεται.

Π.χ. Το οικόπεδο είναι ανυπολόγιστης αξίας – Το οικόπεδο είναι ανεκτίμητο.

Το σπίτι είναι δυο ορόφων. – Το σπίτι είναι διώροφο.

1. Το σπίτι είναι του πατέρα μας. - Το σπίτι είναι _____
_____.

2. Ο υπάλληλος είναι της εφορείας. - Ο υπάλληλος είναι _____

3. Τα χαρτόσημα είναι των δέκα ευρώ. - Τα χαρτόσημα είναι _____

4. Η έμπνευσή μου ήταν της στιγμής. - Η έμπνευσή μου ήταν _____

5. Το δοχείο είναι των πέντε κιλών. - Το δοχείο είναι _____

6. Το αυτοκίνητο είναι της υπηρεσίας. - Το αυτοκίνητο είναι _____

7. Τα γράμματα ήταν του αποχαιρετισμού. - Τα γράμματα ήταν _____

8. Ο δίσκος είναι της μοντέρνας μουσικής. - Ο δίσκος είναι _____

9. Το χαμόγελό του είναι της αμηχανίας. - Το χαμόγελό του είναι _____

Το κτήμα είναι της εκκλησίας. - Το κτήμα είναι _____

A. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

*Η συμφωνία του υποκειμένου προς το **ρήμα** υποκείται στους εξής κανόνες:*

- όταν μια πρόταση έχει ένα υποκείμενο, το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του στο πρόσωπο και στον αριθμό:

Π.χ. Οι γεωργοί οργώνουν το χωράφι.

- όταν μια πρόταση έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα:

1) κανονικά το ρήμα ακολουθεί και μπαίνει στον πληθυντικό αριθμό και στο επικρατέστερο πρόσωπο (το επικρατέστερο είναι το α' πρόσωπο από τα άλλα δύο, ενώ το β' πρόσωπο επικρατέστερο από το γ')

Π.χ. Εγώ, εσύ και ο Θανάσης θα πάμε εκδρομή.

Εσύ και ο Θανάσης θα πάτε εκδρομή.

2) όταν όμως το ρήμα προηγείται και τα υποκείμενα ακολουθούν, τότε μπορεί το ρήμα να βρίσκεται στον ενικό αριθμό, δηλαδή να συμφωνεί με το πρώτο, το πλησιέστερο του υποκείμενο

Π.χ. Έλα μέσα εσύ και το παιδί.

3) όταν το υποκείμενο είναι περιληπτικό, το ρήμα βάζεται στον πληθυντικό αριθμό, ενώ το ίδιο

υποκείμενο βρίσκεται σε ενικό αριθμό.

Το κατηγορούμενο, αν είναι επίθετο, συμφωνεί με το υποκείμενο του ρήματος στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση· αν είναι ουσιαστικό κανονικά συμφωνεί στην πτώση και μπορεί να συμφωνεί συμπτωματικά στο γένος και στον αριθμό.

Π.χ. Ο Αλέξανδρος ήταν δυνατός.

Τα πολλά λόγια είναι φτώχεια.

Όταν υπάρχουν δύο ή περισσότερα υποκείμενα, παρατηρούμε τα εξής:

- Το κατηγορούμενο μπαίνει πάντοτε στον πληθυντικό αριθμό.
- Αν τα υποκείμενα είναι πρόσωπα του ίδιου γένους, το κατηγορούμενο που είναι επίθετο εκφέρεται στο κοινό γένος των υποκειμένων.

Π.χ. Η Ευδοξία και η κόρη της είναι λεπτές.

- Αν τα υποκείμενα φανερώνουν πράγματα ή αφηρημένες έννοιες, το επιθετικό κατηγορούμενο εκφέρεται στο ουδέτερο γένος, οποιουδήποτε γένους και αν είναι τα υποκείμενα.

Π.χ. Οι τοίχοι, οι καμάρες και τα τόξα είναι κίτρινα.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του;
2. Πως το κατηγορούμενο συμφωνεί με το υποκείμενό του;
3. Να αναφέρετε τα παραδείγματα της συμφωνίας των κύριων όρων.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω προτάσεις να βάλετε το ρήμα στο κατάλληλο πρόσωπο και αριθμό.

1. Εσύ και ο αδερφός σου _____ (θέλω) και την ψυχή μας ακόμη.
2. Οι γονείς μας και εμείς θα _____ (ξεκινώ) αύριο για την εξοχή.
3. Ο δάσκαλος και τα παιδιά _____ (αποφασίζω) να κάνουν γυμναστική.
4. _____ (βγαίνω) έξω αμέσως και εγώ και ο Πέτρος.
5. Καλός τα παιδιά! Γιατί _____ (έρχομαι);
6. Ο κύριος και η κυρία Παπαζόγλου _____ (έχω) την τιμή να σας _____ (προσκαλώ).
7. Ο βοριάς και η βροχή _____ (λυσσομανώ) .
8. Ο κόσμος _____ (πάω) και _____ (έρχομαι) και εσείς _____ (είμαι) ακόμη εδώ.

9. Ο στρατός _____ (ξεκινώ) για μια μεγάλη άσκηση.

10. Εσύ και εγώ δεν _____ (μπορώ) να _____ να _____ (συνεννοούμαι) όσο καλά _____ (συνεννοούμαι) εσύ με τη Μαρία.

2. Στις παρακάτω προτάσεις να βάλετε το κατηγορούμενο που είναι στην παρένθεση στο σωστό τύπο και να μελετήσετε τη σχέση του κατηγορουμένου με το υποκείμενο.

1. Τα ακίνητα κορμιά τους έμοιαζαν _____ (πεθαμένος).

2. Ο άνθρωπος και πολλά από τα ζώα υπήρξαν πάντοτε _____ (φίλος).

3. Οι πόλεμοι και οι αρρώστιες είναι _____ (ολέθριος) για την ανθρωπότητα.

4. Τα βιβλία του, τα μολύβια του και οι εκθέσεις του ήταν _____ (σκορπισμένος) πάνω στο τραπέζι.

5. Ποτέ δεν είναι _____ (άχριστος) οι συμβουλές και τα καλά λόγια.

6. Τεμπέλης μαθητής και ψηλοί βαθμοί είναι _____ (ασυμβίβαστος).

7. Τα παιδιά και οι γυναίκες έστεκαν στην άκρη _____ (καταστρομαγμένος).

8. Τα πεύκα και οι ευκάλυπτοι καθρεφτίζονταν _____ (ακίνητος) πάνω στα νερά.

9. Και αυτός και η αδερφή του είναι πολύ _____ (ακατάδεκτος).

10. Οι πόθοι και οι επιθυμίες σας είναι για μας απόλυτα _____ (σεβαστός).

11. Η ευγένεια της ψυχής και η καλοσύνη στον άνθρωπο είναι αρκετά _____ (σπάνιος).

12. Εσύ κι εγώ είμαστε το ίδιο _____ (απονήρευτος).

13. Τα παιδιά και οι γονείς τους έμειναν _____ (καταπληκτικός) όταν έμαθαν το νέο.

14. Η ευτυχία είναι πολύ _____ (δύσκολος) στο να την ορίσεις.

ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΕΣ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Α. ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ. ΟΜΟΙΟΠΤΩΤΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Ονοματικοί προσδιορισμοί ονομάζονται οι προσδιορισμοί που συμπληρώνουν την έννοια ονομάτων και διακρίνονται σε: ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους.

Ομοιόπρωτοι ονομάζονται οι ονοματικοί προσδιορισμοί που προσδιορίζουν ουσιαστικά και βρίσκονται στην ίδια πτώση με αυτά.

Π.χ. Αν είναι σε μορφή του ουσιαστικού, τότε έχει δύο είδη:

- **παράθεση** χαρακτηρίζει ακριβέστερα το ουσιαστικό, του αποδίδει ένα κύριο και γνωστό γνώρισμά του

Π.χ. Ο Γεωργιάδης, **ο καθηγητής**, λείπει.

- **επεξήγηση** επεξηγεί το γενικό ή αόριστο προσδιοριζόμενο όρο (μπροστά από την επεξήγηση μπορεί να υπάρχει ή να εννοείται η λέξη δηλαδή)

Ο καθηγητής, **ο Γεωργιάδης**, λείπει.

Στην παράθεση από μια λέξη με έννοια ειδική πηγαίνουμε σε μια άλλη με έννοια γενικότερη.

Στην επεξήγηση από μια λέξη με έννοια γενικότερη πηγαίνουμε σε μια άλλη με έννοια ειδική.

Με το σύνολο δύο ομοιόπτωτων ουσιαστικών μπορούν να εκφραστούν και άλλες σχέσεις, εκτός από εκείνες που εκφράζονται με την παράθεση και την επεξήγηση: το μέτρο, η τοπική έκταση, η χρονική έκταση.

Π.χ. Δώσε μου ένα καλάθι σταφύλια. (μέτρο)

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι ονοματικοί προσδιορισμοί;
2. Ποια είναι τα είδη των ομοιόπτωτων ονοματικών προσδιορισμών;
3. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω φράσεις να εντοπίσετε που υπάρχει παράθεση και που επεξήγηση.

1. Είδαμε ξαφνικά μπροστά μας τη γοργόνα, του Αλέξανδρου την αδερφή.
2. Ήτανε μια φορά δυο αδέρφια, ο ένας τρελός κι ο άλλος γνωστικός.
3. Ο γιός της Καλογριάς, ο Καραϊσκάκης, ήταν άρρωστος εκείνη την ημέρα.
4. Εκείνη τότε του είπε ότι πήρε εκείνο που ήθελε, δηλαδή τον ίδιο.
5. Ο Θανάσης, ο αδερφός μου είδε χτες ένα παράξενο όνειρο.
6. Σκοτώνουν οι δυο, πληγώνουν πιο πολλούς, και το σπουδαιότερο, κατορθώνουν να μην αναγνωριστούν, γιατί φορούσαν ψεύτικα γένια.
7. Περίεργο πράγμα, δεν ήρθε ακόμα ο Πέτρος.
8. Καμιά θεωρία δεν μπορεί να αλλάξει το φυσικό κανόνα, πως ο ποιητής είναι αυτοδίδακτος.

9. Ο μπάρμπα – Στάθης, ο νονός του αδερφού μου, θαλασσόλυκος στα νιάτα του, μας δάνεισε τη βάρκα του.

10. Ο εφευρέτης της τυπογραφίας, ο Ιωάννης Γουτεμβέργιος, με την τέχνη του άλλαξε τον κόσμο.

2. Να μετατρέψετε την κάθε πρόταση έτσι, ώστε ο ομοιόπρωτος ονοματικός προσδιορισμός από παράθεση να γίνει επεξήγηση ή από επεξήγηση, παράθεση, όπως στο παράδειγμα.

Π.χ. Ανηφορίσαμε το Πήλιο, ένα πανέμορφο βουνό. (που είναι...)

Ανηφορίζαμε ένα πανέμορφο βουνό, το Πήλιο. (δηλαδή...)

1. Ανάψαμε ένα κερί στον Άγιο Νικόλαο, **το μητροπολιτικό ναό.**

2. Στο Ναύπλιο δολοφονήθηκε ο κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, **ο Καποδίστριας.**

3. Ο Ιωάννης, **ο αγαπημένος μαθητής του Χριστού**, είναι ο πρώτος θεολόγος.

4. Στο Μανιάκι σκοτώθηκε ο μπουρλοτιέρης των ψυχών, **ο Παπαφλέσσας.**

5. Τους μίλησε για την αγάπη, **το πιο όμορφο συναίσθημα.**

6. Ο Γιώργος, **ο συμμαθητής μας**, ήρθε πρώτος στους αγώνες.

7. Επισκεφθήκαμε την πρωτεύουσα της Ηπείρου, **τα Γιάννενα.**

8. Ο Ιωάννης, **ο τέταρτος ευαγγελιστής**, χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο «ο άλλος μαθητής»

9. Ο Οδυσσέας ήταν προστατευόμενος της θεάς της σοφίας, **της Αθηνάς.**

B. ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Ετερόπτωτοι ονομάζονται οι ονοματικοί προσδιορισμοί που προσδιορίζουν ουσιαστικά και δε βρίσκονται στην ίδια πτώση με αυτά.

Οι λέξεις που βρίσκονται σε πτώση γενική φανερώνουν τον κτήτορα, την ιδιότητα, το

περιεχόμενο, την αιτία, το σκοπό, το υποκείμενο της ενέργειας κ.λπ. Π.χ. Τους ακολουθούσαν πουλιά της θάλασσας. (ιδιότητα)

Τον τσάκισε η πίκρα του χωρισμού. (αιτία)

Η αιτιατική ως ετερόπρωτος προσδιορισμός άλλου ουσιαστικού μπορεί να φανερώνει την αναφορά, το ποσό ή μέτρο. Π.χ. Συνήθως φοράει ψηλά παπούτσια, με τακούνι δέκα πόντους. (μέτρο)

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι ετερόπρωτοι ονομαστικοί προσδιορισμοί;
2. Ποια είναι τα είδη των ετερόπρωτων ονομαστικών προσδιορισμών;
3. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω προτάσεις να βρείτε ποια λέξη προσδιορίζουν οι ετερόπρωτοι σε γενική προσδιορισμοί και να βρείτε τι φανερώνουν.

1. Ένα απόγευμα είχαμε μαζευτεί μια παρέα αγόρια και κορίτσια στο σπίτι ενός συμμαθητή μας.
2. Στο σπίτι ήταν και ο αδερφός του παιδιού που γιόρταζε.
3. Δίνουν την εντύπωση ότι είναι μια οικογένεια νεόπλουτων.
4. Με ευγενικό τρόπο δικαιολόγησε τις ανησυχίες των συμμαθητών του.
5. Τα Χριστούγεννα η σκέψη όλων στρέφεται στην ταπεινή φάντη της Βηθλεέμ.
6. Διάβασα την ανακοίνωση του υπουργείου.
7. Τα νερά της βροχής πλημμύρισαν τους δρόμους.
8. Το αφεντικό του Κώστα είναι άνθρωπος με κατανόηση.
9. Έχουν αναπαλαιωθεί όλα τα αρχοντικά της παλιάς παραλίας.
10. «Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφτες...»
11. Τότε της έφερε να δει έξι ασημένια κουταλάκια του γλυκού, δώρο της μάνας του.

2. Να αντικαταστήσετε τις φράσεις με τους ετερόπρωτους σε γενική προσδιορισμούς που γράφονται με έντονα στοιχεία.

1. Διάβασα με μεγάλη προσοχή τα βιβλία του Πέτρου. - Διάβασα με μεγάλη προσοχή τα βιβλία _____

2. Η Οδύσσεια του Ωμήρου εξακολουθεί να γοητεύει ακόμη και σήμερα. - Η Οδύσσεια _____ εξακολουθεί να γοητεύει ακόμη και σήμερα.

3. Ένωθες να ξεχύνεται παντού η μυρωδιά των λουλουδιών. - Ένωθες να ξεχύνεται παντού η μυρωδιά _____

4. Όταν ήμουν μικρός, ανέβαινα συχνά στην εκκλησίτσα του βράχου. - Όταν ήμουν μικρός, ανέβαινα συχνά στην εκκλησίτσα _____

5. Συνηθίζαμε να περπατάμε μέσα στα χωράφια και να κόβουμε λουλούδια του Μάη. - Συνηθίζαμε να περπατάμε μέσα στα χωράφια και να κόβουμε λουλούδια _____

6. Όταν ήμουν στο χωριό, η γιαγιά μου μου έδινε κάθε πρωί αυγό ημέρας. - Όταν ήμουν στο χωριό, η γιαγιά μου μου έδινε κάθε πρωί αυγό _____

7. Ήταν μεγάλη η χαρά της νίκης. - Ήταν μεγάλη η χαρά _____

8. Πήρε άδεια δύο μηνών. - Πήρε άδεια _____

9. Τα μάγουλά της είχαν χρώμα παπαρούνας. - Τα μάγουλά της είχαν χρώμα _____

10. Πήρε το γράμμα της Μαρίας και το φύλαξε. - Πήρε το γράμμα _____ και το φύλαξε.

3. Να αναγνωρίσετε τους ετερόπτωτους σε αιτιατική προσδιορισμούς και να βρείτε τι φανερώνουν.

1. Είναι τρεις ώρες δρόμος.
2. Βρίσκουν ένα πηγάδι χίλιες οργιές το βάθος.
3. Να περπατάς αρμαλωτός, το μαύρο καβαλάρης.
4. Έραψε φουστάνι τρεις πήχες μάκρος.
5. Καλό φάγωμα τ'άχερο, Νικολό.
6. Πέρασε ένα ποτάμι είκοσι μέτρα πλάτος.
7. Προσοχή τα χέρια σας.

Γ. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Οι επιθετικοί και κατηγορηματικοί προσδιορισμοί ανήκουν στη κατηγορία ομοιόπτωτων προσδιορισμών.

Ο επιθετικός προσδιορισμός προσδιορίζει ένα ουσιαστικό και φανερώνει μια μόνιμη ιδιότητά του. Συνήθως εκφέρεται με αντωνυμίες, αριθμητικά, μετοχές, ουσιαστικά, επιρρήματα, εμπρόθετα σύνολα κ. λπ.

Π.χ. Το μεγάλο δωμάτιο γέμισε κόσμο.

Οι Έλληνες στρατιώτες αγωνίστηκαν γενναία.

Ο κατηγορηματικός προσδιορισμός προσδιορίζει ένα ουσιαστικό και φανερώνει μια παροδική ιδιότητά του. Κανονικά χρησιμοποιείται χωρίς άρθρο. Ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται συχνά τα επίθετα: όλος, ολόκληρος, μισός, διπλός, μοναχός, μόνος κτλ.

Π.χ. Μίλησε με τη φωνή παγερή.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι επιθετικοί προσδιορισμοί;
2. Τι είναι οι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί;
3. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο που ακολουθεί να βρείτε τους επιθετικούς προσδιορισμούς.

Από μικρός την αγαπούσα τη θάλασσα. Το πρώτο μου παιχνίδι ήταν ένα κουτί από λουμίνια, που η φαντασία μου το έκανε τρικούβερτο μπάρκο. Πήγα και το έριξα στη θάλασσα με καρδιοχτύπι. Αργότερα έγινα πρώτος στο κουπί, πρώτος στο κολύμπι. Εκείνα που είχα ολόγυρά μου, ψυχωμένα και άψυχα, μου έλεγαν μύρια: οι ναύτες με τα ηλικιωμένα πρόσωπά τους και τα φανταχτερά ρούχα, οι γέροντες με τις ιστορίες τους, τα ξύλα με τη χτυπητή κορμοστασιά.

Ναι, την αγαπούσα τη θάλασσα! Τη έβλεπα κατάντικρυ ν' απλώνεται από το ακρωτήριο ως πέρα μακριά, να χάνεται στα ουρανοθέμελα σαν ζαφειρένιε, στρωτή πλάκα. Την έβλεπα οργισμένη άλλοτε, να δέρνει με αφρούς το ακρογιάλι. Και όταν έβλεπα καράβι να σηκώνει την άγκυρα, να βγαίνει από το λιμάνι και ν' αρμενίζει στ' ανοιχτά, η ψυχή μου πετούσε, θλιβερό πουλάκι, επάνω του. Τα σταχτόμαυρα ολοφούσκωτα πανιά, τα κοντυλογραμμένα σκοινιά μ' έκραζαν να πάω μαζί τους. Και νυχτοήμερα η ψυχή μου κατάντησε άλλον πόθο να μην έχει παρά το ταξίδι.

Δεν κρατήθηκα περισσότερο, ο πατέρας, παλιός θαλασσομάχος, έλειπε σε ταξίδι. Μίσησε και ο θεός μου για τη Μαύρη Θάλασσα. Του έπεσα στο λαιμό, τον παρακάλεσε και η μάνα μου από φόβο μην αρρωστήσω. Κι ο θεός μου, που ήταν μεγαλόκαρδος άνθρωπος, δέχτηκε να με πάρει μαζί του.

2. Να βρείτε δυο επίθετα που να ταιριάζουν ως προσδιορισμοί στο καθένα από τα παρακάτω ουσιαστικά. Να σχηματίσετε προτάσεις με μερικά από τα ονοματικά σύνολα που θα προκύψουν.

1. γριά –

1) _____

2) _____

2. νύχτα –

1) _____

2) _____

3. αφοσίωση –

1) _____

2) _____

4. έκπληξη –

1) _____

2) _____

5. λόγος –

1) _____

2) _____

6. εικόνα –

1) _____

2) _____

7. γραφή –

1) _____

2) _____

8. αφέλεια –

1) _____

2) _____

9. έκφραση –

1) _____

2) _____

10. πεποίθηση –

1) _____

2) _____

3. Στις παρακάτω προτάσεις να υπογραμμίσετε τους κατηγορηματικούς προσδιορισμούς.

1. Ήρθα με έντονη την επιθυμία να σας δω.
2. Επιτέθηκαν με κοφτερά τα σπαθιά τους έτοιμοι για κάθε θυσία.
3. Στη μοιρασιά θα πάρεις ατόφιο το μερτικό σου.
4. Μας εξήγησε με απαλή τη φωνή του πόσο άδικο είχαμε.
5. Με θολωμένο το μυαλό από οργή όρμησε μέσα στο σπίτι.
6. Κάθισε με βαριά την καρδιά του από το δυσάρεστο νέο που του είπαν.
7. Τα παιδιά άρχισαν να σέρνονται όλα προς τα εκεί, με τα μάτια τεντωμένα εκεί, ολάνυχα, άγρια.
8. Με ορθάνοιχτα τα μάτια από τον τρόμο κινήθηκε προς το μέρος του.
9. Παρακαλώ, να μιλάτε με χαμηλωμένο τον τόνο της φωνής σας, όταν μπειτε μέσα στο θάλαμο.
10. Με τα μάτια στυλωμένα στο ακίνητο ζώο έκανε δυο βήματα μπροστά.

Δ. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

I. Μεταβατικότητα των ρημάτων

Τα ρήματα χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Μεταβατικά: Λέγονται τα ρήματα που δείχνουν ότι το υποκείμενο της πρότασης ενεργεί και η ενέργειά του μεταβαίνει σε κάποιο άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, το οποίο ονομάζουμε αντικείμενο. Τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε ενεργητική φωνή, αλλά μερικές φορές και σε παθητική.

Ο Νίκος λύνει τις ασκήσεις.

Οι άποροι χρειάζονται οικονομική στήριξη.

2. Αμετάβατα: Λέγονται τα ρήματα που δείχνουν ότι το υποκείμενο της πρότασης ενεργεί και η ενέργειά του δεν μεταβαίνει κάπου αλλού

Τα πουλιά πετούν.

3. Συνδεδετικά: Λέγονται τα ρήματα που συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο. Συνηθέστερο συνδεδετικό ρήμα είναι το είμαι. Συνδεδετικά θεωρούνται και όσα ρήματα μπορούν να αντικατασταθούν από αυτό.

- Ο Κώστας είναι δάσκαλος.
- Ο Κώστας έγινε δάσκαλος.
- Ο Κώστας διορίστηκε δάσκαλος.

- Ο Κώστας παρέμεινε δάσκαλος.
- Ο Κώστας υπηρέτησε ως δάσκαλος.

4. Απρόσωπα ρήματα

Τα απρόσωπα ρήματα συναντώνται σε τρίτο πρόσωπο. Γι' αυτό ονομάζονται και τριτοπρόσωπα. Το υποκείμενο τους μπορεί να είναι μια ολόκληρη πρόταση.

- Πρέπει να διαβάσω για το διαγώνισμα.

Εκτός από τα απρόσωπα ρήματα υπάρχουν και οι απρόσωπες εκφράσεις. Αυτές σχηματίζονται με το τρίτο πρόσωπο του είμαι και ένα επίθετο ή ουσιαστικό

- Είναι καλό να βρισκόμαστε κάπου κάπου.
- Είναι ώρα να αποφασίσουμε για το θέμα.

NB! Υπάρχουν ρήματα που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως μεταβατικά και ως αμετάβατα χωρίς να αλλάζει η φωνή του ρήματος.

α) Τα μεταβατικά ρήματα είναι δυνατόν να αλλάξουν τη σημασία τους και να γίνουν αμετάβατα, όταν παραλείπεται το αντικείμενο που τα ακολουθεί:

Ο Νίκος άνοιξε το παράθυρο. (μεταβατικό)

Τα μαγαζιά άνοιξαν. (αμετάβατο)

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ - ΑΜΕΤΑΒΑΤΑ

αλλάζω άποψη, την μπλούζα	αλλάζουν οι εποχές
αδειάζω την κατσαρόλα	το σχολείο αδειάζει
καίω τα χαρτιά	το φαγητό καίει
λιώνω τη σοκολάτα	ο πάγος λιώνει
παίζω μπάλα	παίζει η εθνική ομάδα
τον έσκασες	έσκασε από τη στενοχώρια του
χαλάω τη μηχανή	ο καιρός χαλάει
χτυπάω την πόρτα	χτυπάει το τηλέφωνο

Ορισμένα ρήματα που χρησιμοποιούνται κυρίως ως μεταβατικά είναι δυνατόν να αλλάξουν τη σημασία τους και να γίνουν αμετάβατα. Σε αυτή την περίπτωση, το αντικείμενό τους γίνεται υποκείμενο όταν χρησιμοποιούνται ως αμετάβατα. Τα ρήματα αυτά ονομάζονται εργαστικά.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ - ΑΜΕΤΑΒΑΤΑ

ανοίγω το μαγαζί στις 9.00	το μαγαζί ανοίγει στις 9.00
αρχίζω / τελειώνω τον αγώνα	Ο αγώνας αρχίζει / τελειώνει
ανάβω / σβήνω τη φωτιά	η φωτιά ανάβει / σβήνει
γλιτώνω τον κατηγορούμενο	ο κατηγορούμενος δε γλιτώνει
η βροχή θολώνει τα τζάμια	τα τζάμια θολώνουν
στεγνώνω τα μαλλιά	τα μαλλιά στεγνώνουν

β) Πολλά αμετάβατα ρήματα λαμβάνονται και ως μεταβατικά:

Το νερό βράζει. (αμετάβατο)

Βράζω τα αυγά. (μεταβατικό)

ΑΜΕΤΑΒΑΤΑ - ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ

ανεβαίνω, κατεβαίνω	ανεβαίνω, κατεβαίνω τα σκαλιά
η σούπα βράζει	βράζω τις πατάτες
γελάω	τον γελάει (= τον κοροϊδεύει)
τα τζάμια γυαλίζουν	γυαλίζει το πάτωμα
κλαίω	κλαίει τον πόνο της
δουλεύει	σε δουλεύει
σπουδάζει	τον σπουδάζει ο αδερφός του
το αεροπλάνο πετάει	πετάει τα πιάτα
φτάνω στο σπίτι	τον έφτασε στην πλατεία
πολεμάω	πολεμάω τον εχθρό
πονάω	τον πονάω γιατί είμαστε φίλοι
τα ξύλα σαπίζουν	θα τον σαπίσω στο ξύλο
τρέμω από το κρύο	τους τρέμουν (τους φοβούνται)

Ορισμένα ρήματα που χρησιμοποιούνται κυρίως ως αμετάβατα είναι δυνατόν να αλλάζουν τη σημασία τους και να γίνουν μεταβατικά. Σε αυτή την περίπτωση, τα ρήματα αυτά δέχονται αντικείμενο. Αυτά τα ρήματα ονομάζονται μεταβιβαστικά.

ΑΜΕΤΑΒΑΤΑ - ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ

ο σκύλος αγριεύει	ο αδερφός μου αγριεύει το σκύλο
γερνάει από τα προβλήματα	τα προβλήματα τη γερνούν
η γυναίκα του πάει στη δουλειά της	πάει τη γυναίκα του στη δουλειά της
το πλοίο βούλιαξε από το δυνατό άνεμο	ο δυνατός άνεμος βούλιαξε το πλοίο

II. Αντικείμενο ονομάζεται το ονοματικό σύνολο στο οποίο μεταβαίνει ή με το οποίο έχει σχέση η ενέργεια του υποκειμένου ενός μεταβατικού ρήματος. Το αντικείμενο αποτελεί συμπλήρωμα της έννοιας του ρήματος και τίθεται πάντα, είτε μαζί με άρθρο (έναρθρο) είτε χωρίς άρθρο (άναρθρο), σε γενική ή σε αιτιατική.

Π.χ. Ο οικοδόμος έχτισε **τον τοίχο**.

Ως αντικείμενο μπορεί να χρησιμοποιείται: ουσιαστικό, ουσιαστικοποιημένο επίθετο ή μετοχή, αντωνυμία, εμπρόθετος προσδιορισμός, πρόταση (σε θέση ουσιαστικού).

Το αντικείμενο το βρίσκουμε απαντώντας στην ερώτηση ποιον, ποια, ποιο ή τι + το ρήμα της πρότασης.

Σύμφωνα με τον αριθμό των αντικειμένων τα ρήματα μπορούν να είναι μονόπτωτα ή δίπτωτα.

Μονόπτωτα ονομάζονται τα μεταβατικά ρήματα που δέχονται **ένα** αντικείμενο, το οποίο βρίσκεται σε αιτιατική (συνήθως) ή σε γενική (σπανιότερα).

Π.χ. **Μου** μίλησε πολύ άσχημα!

Έφαγα **κρέας** χτες το βράδυ.

Δίπτωτα ονομάζονται τα μεταβατικά ρήματα που δέχονται δύο αντικείμενα που βρίσκονται: και τα δύο σε αιτιατική ή το ένα σε γενική και το άλλο σε αιτιατική.

Π.χ. **Τους** δάνεισε **χρήματα**.

Αυτός **σου** άλλαξε **τα μυαλά**.

Από τα δυο αντικείμενα των δίπτωτων ρημάτων το ένα λέγεται **άμεσο** (γιατί σ' αυτό πηγαίνει άμεσα η ενέργεια του υποκειμένου) και το άλλο **έμμεσο** (γιατί σ' αυτό πηγαίνει έμμεσα η ενέργεια του υποκειμένου).

Πώς διακρίνουμε το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο:

α) Στα ρήματα που συντάσσονται με γενική και αιτιατική, **άμεσο** είναι το αντικείμενο που βρίσκεται στην **αιτιατική** και **έμμεσο** αυτό που βρίσκεται στη γενική.

Π.χ. - Κάνεις **κακό του εαυτού** σου. Στην πρόταση αυτή έχουμε δύο αντικείμενα: κακό (άμεσο - αιτιατική), του εαυτού σου (έμμεσο - γενική).

β) Στα ρήματα που συντάσσονται με δύο αιτιατικές, στις περισσότερες περιπτώσεις **άμεσο** αντικείμενο είναι η αιτιατική που δηλώνει **πρόσωπο**, ενώ **έμμεσο** αυτή που δηλώνει **πράγμα**.

Π.χ. - Αυτό το παιδί **με** πότισε **φαρμάκια**. Στην πρόταση αυτή έχουμε δύο αντικείμενα: με (άμεσο - πρόσωπο), φαρμάκια (έμμεσο - πράγμα).

Σημειώσεις:

1. Αν το αντικείμενο που δηλώνει πρόσωπο μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο αντικείμενο, τότε είναι **έμμεσο**.

Π.χ. - Ο καθηγητής διδάσκει **τους μαθητές γερμανικά**.

τους μαθητές – στους μαθητές: έμμεσο, γερμανικά: άμεσο

2. Αν και οι δύο αιτιατικές δηλώνουν πράγμα, τότε έμμεσο αντικείμενο είναι η αιτιατική που μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο αντικείμενο. Π.χ. - Φόρτωσε **το κάρο ξύλα**. - Φόρτωσε **το κάρο με ξύλα**.

Μερικά μεταβατικά μονόπρωτα ρήματα (σπάνια τα δίπρωτα ή τα αμετάβατα) παίρνουν αντικείμενο που έχει την ίδια ετυμολογική ή συγγενική ρίζα με το ρήμα και ονομάζεται **σύστοιχο ή εσωτερικό αντικείμενο**.

Έμαθε το μάθημα νεράκι.

Ταξίδεψα ταξίδια μακρινά.

Μερικές φορές το αντικείμενο εκφέρεται με τις προθέσεις με, σε, από + αιτιατική και τότε ονομάζεται **εμπρόθετο αντικείμενο**.

Δώσε λεφτά **στο παιδί**.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ

Όταν το αντικείμενο μπορεί να βρίσκεται σε πτώση γενική, δεν πρέπει να το συγχέουμε με **τη γενική προσωπική**, η οποία είναι γενική ονόματος ή προσωπικής αντωνυμίας που συνοδεύει απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις (φαίνεται, πρέπει, χρειάζεται, είναι δυνατό, είναι δύσκολο κτλ.) ή και αμετάβατα ή μεταβατικά ρήματα στα οποία όμως δεν μπορεί να είναι αντικείμενό τους. Η γενική προσωπική φανερώνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται η έννοια του ρήματος και δηλώνει ότι συμμετέχει σε ό,τι εκφράζει το ρήμα ή δέχεται ωφέλεια ή βλάβη από αυτό που σημαίνει το ρήμα.

Π.χ. - Θα **σου** το γεμίσω δώρα. - Να **μου** φιλήσεις τα παιδιά.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Τι είναι η μεταβατικότητα των ρημάτων. Ποια ρήματα θεωρούνται μεταβατικά και ποια αμετάβατα;
2. Τι είναι το αντικείμενο; Ποιο είναι άμεσο και ποιο είναι έμμεσο; Παραδείγματα.

3. Τι είναι η γενική προσωπική; Παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στο παρακάτω απόσπασμα να υπογραμμίσετε τα ρήματα ενεργητικής διάθεσης και να πείτε αν είναι μεταβατικά ή αμετάβατα.

Ο δάσκαλος πήδηξε τελευταίος κοντά στον οδηγό και το αυτοκίνητο ξεκίνησε. Ένα πυκνό σύννεφο σκόνης σηκώθηκε από το δρόμο και σκέπασε το αυτοκίνητο που έφευγε ολοταχώς απάνω στο μακρύ ίσιο δρόμο όσο που χάθηκε. Την ίδια ώρα έφτανε λαχανιασμένος κι ο Δημήτριος από την άλλη μεριά του δρόμου. Φορούσε την ποδιά του καθαρή, μα στριφτή και καλταζαρωμένη, όπως την είχε απλώσει αποβραδís η Φιλίτσα. Είχε πάρει και το ψωμί του στην τσέπη του, μα στο δρόμο συλλογίστηκε που ο δάσκαλος τούς είχε πει : «Και ο καθένας με το καλακιθάκι με το φαγητό του». Μην τον έβλεπε τώρα δίχως καλακιθάκι και τον έστελνε πάλι στο σπίτι του;

(Κ.Παπά, Στη συκαμιά από κάτω)

2. Με τα παρακάτω ρήματα να σχηματίσετε φράσεις που να περιέχουν σύστοιχο αντικείμενο.

Ζω

Παίζω

Γράφω

Χορεύω

Λέω

3. Να αναγνωρίσετε το έμμεσο και το άμεσο αντικείμενο μέσα στις παρακάτω προτάσεις

1. Μας έριξε σταχτή στα μάτια.
2. Σας τους σύστησαν;
3. Μας τους έδειξε.
4. Τα αυτοκίνητα γέμισαν σκόνη την πόλη.
5. Φόρτωσε το αμάξι σανό.
6. Τους εξέτασε ιστορία.

7. Τους τα ομολόγησε.
8. Τον κέρασα κρασί.
9. Μας διηγήθηκε τι συνέβη.
10. Του επιτρέψαμε να περάσει.

4. Να αντικαταστήσετε με μια πλάγια πτώση τα εμπρόθετα αντικείμενα.

1. Έδωσα **στη μητέρα μου** ένα δώρο.
-

2. Είπα **σ' αυτόν** να μας ακολουθήσει.
-

3. Ήθελα να αποδείξω **σ' εσένα** ότι έχεις άδικο.
-

4. Έκρυψε **από μένα** την αλήθεια
-

5. Ο Κώστας μοιάζει **στον πατέρα του**.
-

6. Ζήτησα **απ' αυτήν** να συναντηθούμε σε ουδέτερο έδαφος.
-

7. Έδειξα **σ' αυτήν** το συμβόλαιό μου.
-

8. Δώσε **σ' εμένα** τα χρήματα.
-

9. Εξήγησε **σ' αυτούς** τι νιώθεις.
-

5. Στις παρακάτω προτάσεις να αντικαταστήσετε τα εμπρόθετα αντικείμενα με τους κατάλληλους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας, και το αντίστροφο. (προσέξτε τη θέση αντικειμένου ανάλογα με το αν είναι αδύνατους τύπος προσωπικής αντωνυμίας ή προθετικό σύνολο)

1. Μου έστειλε χαιρετίσματα με τον αδερφό μου.
2. Κρύβει **από σένα** τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει;
3. Με τη στάση της **του** αφαίρεσε το δικαίωμα να μιλήσει.

4. Έδειξε **στη μητέρα του** την αγάπη του προσφέροντάς της λουλούδια.
5. **Σου** χρωστώ τη ζωή μου και την ευτυχία του.
6. Τηλεφώνησε αμέσως **στο διευθυντή σου**, γιατί η υπόθεση είναι επείγουσα.
7. Παραχώρησε με ευγένεια τη θέση της **στον ηλικιωμένο κύριο**.
8. Ο καθηγητής ζήτησε **από τον μαθητή** την εργασία.

6. Υπογραμμίστε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων, κυκλώστε τα αντικείμενα αν έχουν και γράψτε αν είναι μεταβατικά ή αμετάβατα:

1. Ο Γιώργος έφυγε νωρίς.
2. Η Ηλιάννα παίζει πιάνο.
3. Έμαθα πως θα σχολάσουμε νωρίτερα.
4. Ο πάνθηρας τρέχει γρήγορα.
5. Το μωρό τρώει κρέμα με λαχανικά.

7. Βρέστε τα αντικείμενα στις παρακάτω προτάσεις:

1. Η πωλήτρια σου έδωσε το φόρεμα.
2. Μας ζήτησε να σταματήσουμε να μιλάμε.
3. Το εισιτήριο αναγράφει τον αριθμό της θέσης μας.
4. Η Βασιλική διαλέγει δαμάσκηνα για να φτιάξει μαρμελάδα.

8. Να κάνετε όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες στις παρακάτω προτάσεις προκειμένου να χρησιμοποιήσετε γενική προσωπική.

1. Φυλάει τη θέση **για μένα**.
2. Να χαιρετήσεις τον πατέρα **εκ μέρους μου**.
3. Είναι πολύ δύσκολο **σ' αυτόν** να της μιλήσει με ειλικρίνεια.
4. **Ένωσε ζάλη** και έφυγε.
5. Δεν μπορείς **να φερθείς** με αξιοπρέπεια;
6. Τι θέλεις **να κάνει** ο καημένος! Δεν μπορεί να τα προλάβει όλα.
7. **Αδιαφορώ** αν θα μείνεις ή θα φύγεις.

E. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ. ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΙΤΙΟ.

Μια πρόταση μπορεί να διατυπωθεί με δυο τρόπους, ανάλογα με τη σύνταξη της. Έτσι λοιπόν

έχουμε την ενεργητική και την παθητική σύνταξη.

Ενεργητική ονομάζεται η σύνταξη κατά την οποία διατυπώνουμε ένα νόημα με ρήμα ενεργητικής διάθεσης.

Π.χ. - Ο ήλιος **φωτίζει** τη γη.

Παθητική ονομάζεται η σύνταξη κατά την οποία διατυπώνουμε ένα νόημα με ρήμα παθητικής διάθεσης.

Π.χ. - Η γη **φωτίζεται** από τον ήλιο.

Σημείωση: Δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά σε ό,τι αφορά το νόημα της πρότασης ανάμεσα στις δυο μορφές σύνταξης. Όμως, με την ενεργητική σύνταξη εξαιρείται το πρόσωπο ή το πράγμα που ενεργεί, ενώ με την παθητική τονίζεται το αποτέλεσμα.

Ποιητικό αίτιο είναι ο εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο προέρχεται αυτό που συμβαίνει στο υποκείμενο του παθητικού ρήματος.

Π.χ. - Το παιδί χτυπήθηκε **από το αυτοκίνητο**.

Το ποιητικό αίτιο εκφέρεται κυρίως με την πρόθεση **από** + **αιτιατική ονόματος**. (Σπανιότερα εκφέρεται και με τις προθέσεις **σε** + **αιτιατική ονόματος**, **με** + **αιτιατική** και με άλλους τρόπους: **σεβαστός σε** όλους, **ηλιοκαμένος κ.λπ.**)

Το ποιητικό αίτιο παραλείπεται όταν εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα ή είναι γενικό και αόριστο.

Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική

Για να μετατρέψουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική, θα πρέπει να ακολουθήσουμε τους εξής κανόνες:

1) Το ενεργητικό ρήμα μετατρέπεται σε παθητικό.

2) Το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο.

3) Το αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού ρήματος.

Έτσι:

Οι εργάτες	χτίζουν	το σπίτι.
(Υποκείμενο)	(Ρήμα)	(Αντικείμενο)

Το σπίτι	χτίζεται	από τους εργάτες.
(Υποκείμενο)	(Ρήμα)	(Ποιητικό αίτιο)

Παρατηρήσεις:

1. Όταν το ενεργητικό ρήμα είναι δίπλωτο, τότε το άμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού και το έμμεσο αντικείμενο διατηρείται ή μετατρέπεται σε εμπρόθετο.

Π.χ. - Του έδωσα μια ακόμη ευκαιρία. (αιτιατική, άμεσο αντικείμενο)

Του δόθηκε μια ακόμη ευκαιρία. (ονομαστική, υποκείμενο)

ή Δόθηκε σ' αυτόν μια ακόμη ευκαιρία.

2. Όταν το ρήμα συντάσσεται με δύο αιτιατικές, από τις οποίες η μία είναι κατηγορούμενο στην άλλη, τότε κατά τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική η αιτιατική που ήταν αντικείμενο γίνεται υποκείμενο και η αιτιατική που ήταν κατηγορούμενο στο αντικείμενο γίνεται κατηγορούμενο στο υποκείμενο.

Π.χ. - Ο υπουργός διόρισε τον Παύλο καθηγητή.

Ο Παύλος διορίστηκε καθηγητής από τον υπουργό.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Τι είναι η ενεργητική σύνταξη; Παραδείγματα
2. Ποια σύνταξη ονομάζεται παθητική; Παραδείγματα
3. Πως γίνεται η μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική;

Ασκήσεις

1. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις στην παθητική φωνή:

1. Τα παραμύθια γοητεύουν τα παιδιά.
2. Μας έκαψε ο ήλιος.
3. Όλοι σέβονται τη γνώμη του.
4. Τον κήπο τον σπείραμε λαχανικά.
5. Η κυβέρνηση επέβαλε νέους φόρους.
6. Η φωτιά έκαψε τα σπαρτά.
7. Η βροχή πότισε τα χωράφια.

2. Στις παρακάτω προτάσεις, να βρείτε το ποιητικό αίτιο ή να το δηλώσετε, όπου μπορείτε:

1. Μαύρισα πολύ από τον ήλιο.
2. Τα ρούχα σιδερώθηκαν από τη νοικοκυρά.
3. Κηρύχτηκε λιποτάκτης από το στρατό.
4. Ο Πέτρος εκλέχτηκε πρόεδρος της τάξης.
5. Ο θείος μου διορίστηκε καθηγητής στη Νάξο.
6. Τα πιάτα πλύθηκαν αμέσως από το πλυντήριο.

3. Να μετατρέψετε την παθητική σύνταξη σε ενεργητική:

1. Το παγωτό έλιωσε από τη ζέστη.
2. Ο στρατός κυκλώθηκε από τον εχθρό.
3. Οι ασκήσεις λύθηκαν σωστά από δύο μαθητές.
4. Το πάρκο ευπρεπίστηκε από τους πολίτες.
5. Η Σελήνη κατακτήθηκε από τον άνθρωπο.
6. Η Φοινίκη κυριεύτηκε από το Μ. Αλέξανδρο.

4. Να μετατρέψετε τις παρακάτω περιόδους στην παθητική σύνταξη (το ρήμα θα αποδοθεί περιφραστικά):

1. Ο κτηνίατρος περιποιήθηκε τα άρρωστα ζώα.
2. Ο πατέρας αντιλήφτηκε το πονηρό τέχνασμα του.
3. Οι λαοί αποδέχτηκαν τους όρους της συνθήκης.
4. Τα ζώα αντιλαμβάνονται γρήγορα την καταιγίδα.
5. Όλοι πρέπει να σέβονται τους νόμους.
6. Ο πρωθυπουργός θα δεχτεί σήμερα το υπουργικό συμβούλιο.

ΣΤ. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Επιρρηματικός προσδιορισμός ονομάζεται ο προσδιορισμός που συμπληρώνει την έννοια ενός ρήματος (ή άλλου μέρους του λόγου) ώστε να γίνει πιο σαφής.

Όσον αφορά στη μορφή διακρίνονται σε:

- μονολεκτικούς: *Φτάσαμε **κρυφά**.*
- περιφραστικούς: *Πήγαμε **στην Αθήνα**.*

Ανάλογα με το είδος σχέσης υπάρχουν:

- τοπικοί (πού; από πού;): *Έφυγε **για το σπίτι**.*
- τροπικοί (πώς; με τι τρόπο;): *Του απάντησε **οργισμένος**.*
- χρονικοί (πότε; από πότε;): ***Το καλοκαίρι** πηγαίνουμε στη θάλασσα.*
- ποσοτικοί (πόσο;): *Κουράστηκε **πολύ**.*
- της αιτίας (γιατί; για ποιο λόγο;): *Έσκασε **από ζήλια**.*
- του σκοπού (με ποιο σκοπό;): *Θυσιάστηκε **για το παιδί του**.*
- το αποτέλεσμα (με ποιο αποτέλεσμα;): *Πέρασαν τόσα χρόνια, **που δε θα με θυμάται**.*
- η αναφορά: ***Για το Νίκο** δε μιλάει κανείς.*
- η προϋπόθεση - ο όρος(με ποιο όρο;): *Θα πληρωθείτε **με την ώρα**.*
- η εναντίωση και η παραχώρηση: ***Παρ' όλα αυτά** συνεχίζει να τον αγαπά.*
- της βεβαίωσης/ της άρνησης - ***Όχι**, δε θα σου απαντήσω.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Τι είναι ο επιρρηματικός προσδιορισμός;
2. Ποιες σημασίες δηλώνουν οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί;
3. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Να βρείτε σε ποιο ερώτημα απαντούν και τι δηλώνουν οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί στις προτάσεις που ακολουθούν.

1. Τριγυρνούσε άσκοπα στην πόλη όλη μέρα.
2. Ο Πέτρος είναι φοβερός στα μαθηματικά.
3. Ταξιδεύει χειμώνα καλοκαίρι.
4. Ήρθε αμέσως, για να μας βοηθήσει.
5. Περπατούσε καμαρωτός.
6. Θα γράφεις καλά, αν διαβάζεις μεθοδικά.
7. Τις προάλλες συνάντησα έναν παλιό μου φίλο.
8. Του είπα με λεπτομέρειες τις απόψεις μου.
9. Πηγαίνοντας σπίτι μου συνάντησα τον πατέρα μου.
10. Φάε και πιες όσο θες, αλλά μη φωνάζεις.

2. Το παρακάτω κείμενο είναι απόσπασμα από τις «Μέρες» (Δ' 1 Γεννάρη 1941 – 31 Δεκέμβρη 1944) του Γ.Σεφέρη. Να το διαβάσετε προσεκτικά και να βρείτε με ποιο τρόπο εκφέρονται οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί και ποια είναι η σημασία τους.

Δευτέρα, Φώτα (1941)

Κάπου-κάπου έρχεται το αίσθημα πως δεν κάνω τίποτε, και μ' ενοχλεί.

Ίσως να είναι η τριβή μονάχα.

Έφαγα με τον Γιώργο Θεοτοκά το μεσημέρι. Πήγε εθελοντής και είναι τώρα μαθητευόμενος δεκανέας. Κουβεντιάσαμε αρκετά και ύστερα κάναμε μια φωτογραφία σ'έναν πλανόδιο. Είναι πολύ καλός. Απλώς, με κέφι, τίμιος. Τίποτε το κοινό με άλλους αυτούς που κατάχτηκαν, και ύστερα, ή και από τα πριν, φρόντισαν ν' ασφαλίσουν μια βολική θέση, για να περάσουν τον καιρό της επιστράτευσης με χακί. Αυτούς που πάνε εθελοντές, για να μην χαλάσουν την πολιτική τους καριέρα. Τον ζηλεύω. Θλίβομαι που είμαι υποχρεωμένος να ζω αυτές τις μέρες με το χειρότερο μέρος του κόσμου μας, στα γραφεία.

3. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω προτάσεις, έτσι ώστε στη θέση των υπογραμμισμένων επιρρηματικών προσδιορισμών να βάλετε άλλους με ίδια σημασία, που να εκφέρονται με όποιον τρόπο ή όποιους τρόπους αναφέρονται μέσα στην πρόταση.

1. Μας υποδέχτηκε χαμογελώντας (προθετικό σύνολο ή μετοχή)
2. Παντρεύτηκε σε νεαρή ηλικία. (πρόταση ή επιρρηματικό κατηγορούμενο)
3. Έφυγε βιαστικά όταν ξημέρωσε. (μετοχή ή πτωτικός προσδιορισμός)
4. Να μου επιστρέψεις τα χρήματα, σε διαφορετική περίπτωση, θα τα διεκδικήσω δικαστικώς. (επίρρημα)
5. Όπου και να πάει τον αναγνωρίζουν, γεγονός που τον ενοχλεί. (επίρρημα ή προθετικό σύνολο)
6. Επαναλαμβάνοντας συνεχώς τα ίδια και τα ίδια, γίνεσαι κουραστικός. (προθετικό σύνολο ή πρόταση)

4. Να μετασηματίσετε τις παρακάτω προτάσεις αντικαθιστώντας τα επιρρήματα με ένα προθετικό σύνολο.

1. Πολύ δύσκολα καταφέρει να συρθεί μέχρι την εξώπορτα.
2. Δούλευε **αδιάκοπα** και έτσι μπόρεσε και αντιμετώπισε τις οικονομικές δυσκολίες.
3. Είχαν απεργία οι εργαζόμενοι στα αστικά λεωφορεία και **αναγκαστικά** επέστρεψα στο σπίτι με τα πόδια.
4. **Εκεί** τον είδα να κουβεντιάζει με μια γυναίκα.
5. **Κάπου κάπου** μας επισκεπτόταν.
6. **Σιγά σιγά** προσαρμοζόταν στις απαιτήσεις της νέας του θέσης.

5. Να αντικαταστήσετε τα προθετικά σύνολα με επιρρηματικούς προσδιορισμούς που να εκφέρονται με διαφορετικό τρόπο, χωρίς να αλλάξει η σημασία κάθε πρότασης.

Π.χ. Η μητέρα δέχτηκε τη δυσάρεστη είδηση με ηρεμία.

Η μητέρα δέχτηκε τη δυσάρεστη είδηση ήρεμη (ή ήρεμα)

1. **Με την ανατολή του ήλιου** άρχισαν την ανοδική πορεία τους. - _____ άρχισαν την ανοδική πορεία τους.
2. **Πριν από το τέλος της εκπομπής** σηκώθηκε και έφυγε εκνευρισμένος. - _____ σηκώθηκε και έφυγε εκνευρισμένος.
3. **Με καμάρι** τούς ανακοίνωσε ότι θα γίνει μητέρα. - _____ τούς ανακοίνωσε ότι θα γίνει μητέρα.
4. **Στα νιάτα της** ήταν πολύ όμορφη. - _____ ήταν πολύ όμορφη.
5. **Θυσιάστηκαν για την πατρίδα τους.** - Θυσιάστηκαν _____
6. **Συμφώνησα παρά τη θέλησή μου.** - Συμφώνησα _____
7. **Είναι περήφανος για το κατόρθωμά του.** - Είναι περήφανος _____
8. **Πάω στο σπίτι,** για να τους περιμένω. - Πάω _____, για να τους περιμένω.
9. **Κατά το βράδυ** γύρισε σκεφτικός και αμίλητος. - _____ γύρισε σκεφτικός και αμίλητος.
10. **Επιστρέψαμε με τα πόδια,** για να έχουμε το χρόνο να συζητήσουμε. - Επιστρέψαμε _____, για να έχουμε το χρόνο να συζητήσουμε.

6. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω προτάσεις, έτσι ώστε να έχουν επιρρηματικό προσδιορισμό.

Π.χ. Το ποτάμι διέσχισε το χωριό.

Το ποτάμι περνούσε μέσα από το χωριό.

1. **Συμφώνησαν όλοι και τον εξέλεξαν πρόεδρο.**
2. **Πολλοί Ασιάτες και Αφρικανοί λιμοκτονούν.**
3. **Έχει αριστικρατική καταγωγή,** γεγονός που το εκμεταλλεύτηκε και έκανε γνωριμίες.
4. **Ο πόθος του να ταξιδέψει** ήταν ακατανίκητος.
5. **Μπορείς να ψάξεις όλο το σπίτι,** δε θα το βρεις.
7. **Να κατατάξετε τα προθετικά σύνολα των παρακάτω προτάσεων στην Α'στήλη, αν**

είναι αντικείμενα, και στην Β' στήλη, αν είναι επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

1. Ζήτησε από τους φίλους του βοήθεια με τρεμάμενη φωνή.
2. Μην αστειεύετε με σοβαρά πράγματα.
3. Δουλεύει με τον πατέρα του.
4. Τηλεφώνησε αμέσως στο γιατρό.
5. Έτρεξε ανήσυχος στην πόρτα να δει τι συμβαίνει.
6. Γέμισε ένα κουτί με λίρες.
7. Μελετώ για τις εξετάσεις.
8. Ο Πέτρος μοιάζει με τον πατέρα του πολύ.
9. Οι Έλληνες πολέμησαν με αυταπάρηση.
10. Ο Ηλίας συμφιλιώθηκε με τον Κώστα.

Α' εμπρόθετα αντικείμενα	Β' επιρρηματικοί προσδιορισμοί

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Τα επίθετα έχουν τρεις βαθμούς: το θετικό βαθμό (ο Γιώργος είναι ικανός), το συγκριτικό βαθμό (ο Γιώργος είναι ικανότερος από το Γιάννη), τον υπερθετικό βαθμό (ο Γιώργος είναι ικανότατος). Ανάλογα με το βαθμό του επιθέτου, τα επίθετα λέγονται:

θετικού βαθμού	συγκριτικού βαθμού	υπερθετικού βαθμού
----------------	--------------------	--------------------

- επίθετα θετικού βαθμού, λέγονται τα επίθετα που φανερώνουν ότι το ουσιαστικό έχει ένα γνώρισμα. Π.χ. ο Γιάννης είναι ψηλός, ο Όλυμπος είναι μεγάλο βουνό, τα λουλούδια είναι όμορφα.

- επίθετα συγκριτικού βαθμού, λέγονται τα επίθετα που φανερώνουν ότι ένα ουσιαστικό έχει ένα γνώρισμα ή ιδιότητα, σε μεγαλύτερο βαθμό από κάποιο άλλο. Σχηματίζονται μονολεκτικά (παίρνοντας τις καταλήξεις -ότερος, -ότερη, -ότερο, ή ύτερος, -ύτερη, -ύτερο) και περιφραστικά (βάζοντας πριν το επίθετο τη λέξη πιο). Π.χ. Ο Όλυμπος είναι ψηλότερος(ή πιο ψηλός) από τον Κίσαβο, ο Κώστας είναι καλύτερος(ή πιο καλός) μαθητής από το Δημήτρη, η Μαρία είναι νεώτερη(ή πιο νέα) από τη Γιάννα, κ.λ.π.

- επίθετα υπερθετικού βαθμού, λέγονται τα επίθετα που φανερώνουν ότι ένα ουσιαστικό έχει ένα γνώρισμα ή ιδιότητα, σε μεγαλύτερο βαθμό από όλα τα όμοιά του με τα οποία συγκρίνεται. Σχηματίζονται μονολεκτικά (παίρνοντας τις καταλήξεις -ότατος, -ότατη, -ότατο, ή -ύτατος, -ύτατη, -ύτατο) και περιφραστικά βάζοντας πριν το επίθετο τη λέξη πολύ. Π.χ. Ο Όλυμπος είναι ψηλότερο βουνό, η Μαρία είναι νεότερη, ο Παρθενώνας είναι σημαντικότερο μνημείο, ο Αξιώς είναι πλατύτατο ποτάμι, κ.λ.π.

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΣΤΟ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟ ΒΑΘΜΟ και εκφράζουν το αποτέλεσμα αυτής της σύγκρισης ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα ουσιαστικά. Π.χ. ο Όλυμπος είναι το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας, ο Γιώργος είναι καλύτερος μαθητής από το Γιάννη, ο Νίκος είναι πιο δυνατός από τον Κώστα, κ.λ.π.

Τα ανώμαλα παραθετικά είναι τα μονολεκτικά παραθετικά ορισμένων επιθέτων, τα οποία σχηματίζονται με διαφορετικό τρόπο από τα άλλα επίθετα. Π.χ. καλός-καλύτερος-κάλλιστος ή άριστος, λίγος-λιγότερος-ελάχιστος, μεγάλος-μεγαλύτερος-μέγιστος, μικρός-μικρότερος-ελάχιστος.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποια είναι τα παραθετικά των επιθέτων;
2. Να αναφέρετε τους τρόπους σχηματισμού του κάθε βαθμού.
3. Να πείτε μερικά παραδείγματα χρήσης παραθετικών.

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε και να διορθώσετε τα λάθη στις παρακάτω προτάσεις.

1. Να τον σέβεστε, γιατί είναι πολύ εξαιρετικός κύριος.
2. Θα έρθει πιο αργότερα, γιατί είναι απασχολημένος.
3. Υπάρχουν πολύ πιο σοβαρότερα θέματα, που απαιτούν συνεχή διάλογο.

4. Βρισκόταν στην ανώτατη βαθμίδα της ιεραρχίας.
5. Στα νεώτερα χρόνια οι άνθρωποι δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην υγιεινή διατροφή.
6. Θυμήθηκε τα περασμένα και αναστέναξε βαθειά.
7. Ποιο νομίζετε ότι είναι το πιο σημαντικό γεγονός της ελληνικής ιστορίας.

2. Να συμπληρώσετε το β'όρο της σύγκρισης

1. Καλύτερα να παραλαμβάνεις _____.
2. Ο Γιώργος είναι πιο επιμελής _____.
3. Οι στρατιώτες μας το 1940 πολέμησαν γενναιώτερα _____.
4. Ο Κώστας είναι ψηλότερος _____.
5. Ο καιρός σήμερα είναι καλύτερος _____.
6. Αυτό το σκέφτηκα πρωτύτερα _____.
7. Καλύτερα μίας ώρας ελεύθερη ζωή _____.
8. Το σημερινό μάθημα είναι δυσκολότερο _____.
9. Κάλλιο πέντε και στο χέρι _____.
10. Είναι προτιμότερο να κοιμάσαι νωρίς _____.

3. Να γράψετε τα παραθετικά των παρακάτω επιθέτων σε όλους τους βαθμούς. Όπου δεν υπάρχει ή δεν γίνεται ένας από τους δύο τύπους (μονολεκτικός ή περιφραστικός), να γράψετε μόνο ένα βαθμό.

Θετικός	Συγκριτικός		Υπερθετικός	
	μονολεκτικά	περιφραστικά	μονολεκτικά	περιφραστικά
άγριος				
άσχημος				
άσχημος				
άνοστος				
άσχετη				
άσπρος				
βαρύς				
βασικός				
βόρειος				
βέβαιος				
βάσιμος				
γερός				
δημοκρατική				

δίκαιη				
δημοτική				
εύκολη				
επιβλητική				
ενοχλητική				
ήπια				
ήρεμη				
καλή				
κακή				
λίγο				
μικρό				
μεγάλο				
πλατύ				
έξυπνο				
όμορφο				
ψηλή				
ωραία				
έξυπνο				

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις βάζοντας το επίθετο της παρένθεσης στον κατάλληλο βαθμό

Ο Γιάννης είναι(ψηλός) και (βαρύς) από τον Κώστα.	
Η Ελλάδα είναι (μικρή) και (όμορφη) χώρα από τη Γερμανία.	
Η Κρήτη είναι το (μεγάλο) και εύφορο νησί της Ελλάδας.	
Οι Έλληνες του 1821 ήταν (γενναίοι) και έξυπνοι από τους Τούρκους.	
Το δικό μας σπίτι είναι (μεγάλο) και (όμορφο) από του γείτονα.	

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Ιδιόρρυθμοι τρόποι σύνταξης. Οι λογοτέχνες επιδιώκουν πολλές φορές να χρησιμοποιούν διάφορα σχήματα λόγου για αισθητικούς ή ψυχολογικούς σκοπούς. Τα σχήματα λόγου διαιρούνται σε 4 κατηγορίες.

A. Σχήματα με τη γραμματική συμφωνία των λέξεων.

1) Σχήμα κατά το νοούμενο. Σ` αυτό η συμφωνία των όρων της πρότασης δεν ακολουθεί το γραμματικό τύπο των λέξεων αλλά το νόημά τους, π.χ. "ο κόσμος φκιάνουν εκκλησιές" (=οι άνθρωποι..).

2) Σχήμα σύμφυσης. Είναι η ανάμειξη δύο διαφορετικών συντάξεων, π.χ. "σκλάβος ραγιάδων έπεσε" (=σκλάβος ραγιάδων έγινε - στα χέρια ραγιάδων έπεσε).

3) Σχήμα ανακόλουθο. Σ` αυτό οι λέξεις που ακολουθούν δε βρίσκονται σε συντακτική συμφωνία με τις προηγούμενες, π.χ. "βλέπει τους κάμπους πράσινους και τα βουνά μαυρίζουν" (=αντί μαυρισμένα).

4) Σχήμα καθ` όλου και μέρους. Σ` αυτό το ουσιαστικό που δηλώνει ένα σύνολο διαιρεμένο δεν μπαίνει σε γενική διαιρετική, αλλά στην ίδια πτώση με το ουσιαστικό, π.χ. "παίρνει τον κατήφορο την άκρη το ποτάμι" (=αντί του ποταμιού).

5) Σχήμα έλξης. Σ` αυτό ένας όρος μιας πρότασης παρασύρεται από άλλο επικρατέστερο και συμφωνεί μ` αυτόν και όχι όπως απαιτεί η σειρά του λόγου και το νόημα, π.χ. "τιμωρούμε όλους όσους έκλεψαν" (=αντί όσοι έκλεψαν).

6) Σχήμα υπαλλαγής. Σ` αυτό ένας επιθετικός προσδιορισμός που ανήκει σε μια γενική, η οποία προσδιορίζει ένα ουσιαστικό, δε συμφωνεί στην πτώση με τη γενική, αλλά με το ουσιαστικό, π.χ. "τ` αντρειωμένα κόκαλα του αντρειωμένου γονιού σας" (=αντί τα κόκαλα του αντρειωμένου γονιού σας).

7) Σχήμα πρόληψης. Σ` αυτό το υποκείμενο εξαρτημένης πρότασης μπαίνει αντικείμενο της κύριας πρότασης, π.χ. "σε ζέρω τί άνθρωπος είσαι".

B. Σχήματα λόγου σχετικά με τη θέση των λέξεων.

1) Υπερβατό. Σ` αυτό δύο λέξεις που βρίσκονται σε στενή λογική και συντακτική σχέση μεταξύ τους αποχωρίζονται με την παρέμβαση μιας άλλης ή άλλων λέξεων, π.χ. "άφησε το κάστρο κι έφυγε απολέμιστο" (=αντί άφησε το κάστρο απολέμιστο και..).

2) Πρωθύστερο. Σ` αυτό λέγεται πρώτα στη σειρά του λόγου εκείνο που χρονολογικά και λογικά είναι δεύτερο, π.χ. "ζεντύθη ο νιος, ξεζώστηκε και στο πηγάδι μπήκε" (αντί ξεζώστηκε ο νιος, ζεντύθηκε και στο πηγάδι μπήκε).

3) Χιαστό. Σ` αυτό δύο λέξεις ή φράσεις που αναφέρονται σε δύο προηγούμενες έχουν αντίστροφη τάξη προς αυτές, π.χ. "η Γκιώνα λέει της Λιάκουρας κι η Λιάκουρα της Γκιώνας".

4) Κύκλος: όταν μια πρόταση ή περίοδος τελειώνει με την ίδια λέξη με την οποία αρχίζει, π.χ. "σταθήτε αντρεία ως Έλληνες και ως Γραικοί σταθήτε".

5) Παρήχηση ή παρονομασία: όταν τοποθετούνται η μια κοντά στην άλλη λέξεις ομόηχες που έχουν και ετυμολογική συγγένεια, π.χ. "χάρε, χαρά που μου` φερες".

6) Ομοιοτέλευτο ή ομοιοκατάληκτο: όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις και στίχοι τελειώνουν με λέξεις που έχουν την ίδια κατάληξη· είναι συνηθισμένο το σχήμα αυτό στην ποίηση.

7) Ασύνδετο: όταν όμοιοι όροι ή προτάσεις παραθέτονται χωρίς να συνδέονται με τους ανάλογους συνδέσμους, π.χ. " .. χορέψαμε, γελάσαμε, τραγουδήσαμε.. "

8) Πολυσύνδετο: όταν περισσότεροι από δύο όμοιοι όροι ή όμοιες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με παρατακτικούς συνδέσμους.

Γ. Σχήματα λόγου που αναφέρονται στην πληρότητα, δηλαδή στο αν χρησιμοποιούνται λιγότερες ή περισσότερες λέξεις απ' όσες χρειάζονται σε μια πρόταση.

1) Βραχυλογία: όταν χρησιμοποιούμε λιγότερες λέξεις από τις κανονικές. Ιδιαίτερες μορφές της είναι: α) σχήμα εξ αναλόγου, όταν παραλείπεται μία ή περισσότερες λέξεις ή μία ολόκληρη πρόταση που εννοείται βέβαια από τα προηγούμενα όχι όμως ακριβώς όπως είναι εκεί, π.χ. ο πατέρας μου ήταν όπως όλοι οι πατεράδες (=είναι καλοί), β) σχήμα εξ αντιθέτου, όταν μια λέξη ή φράση παραλείπεται, εννοείται όμως από μια προηγούμενη λέξη ή φράση, αλλά με αντίθετη ή διαφορετική σημασία, π.χ. "στα έμπα μπήκε ως αϊτός, στα ζέβγα ως πετρίτης (=παραλείπεται το βγήκε).

2) Πλεονασμός: όταν χρησιμοποιούμε περισσότερες λέξεις από τις κανονικές. Ιδιαίτερες μορφές του είναι: α) σχήμα εκ παραλλήλου, όταν εκφράζεται μια έννοια με δύο αντίθετες εκφράσεις, μία αρνητική και μία καταφατική, π.χ. "συ να σωπαίνεις και να μη μιλάς", β) σχήμα εν δια δυοίν, όταν εκφράζεται μια έννοια με δύο λέξεις, που συνδέονται μεταξύ τους με το και, ενώ θα έπρεπε η μία από αυτές να αποτελεί προσδιορισμό της άλλης, π.χ. "αστροπελέκι και φωτιά να πέσει στην αυλή σου", γ) σχήμα περίφρασης, όταν μία έννοια ενώ μπορεί να εκφραστεί με μία λέξη, εκφράζεται με περισσότερες παραστατικότερα, δ) επαναφορά, όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις αρχίζουν με την ίδια φράση, ε) αναδίπλωση, όταν μία λέξη ή φράση επαναλαμβάνεται αμέσως για δεύτερη φορά, στ) σχήμα υποφοράς και ανθυποφοράς, όταν γίνεται μια ερώτηση ακολουθεί μια προσπάθεια για απάντηση, απορρίπτεται αυτή και ακολουθεί αυτό που πραγματικά συμβαίνει. Συνηθίζεται στα δημοτικά τραγούδια. Άλλα σχήματα είναι η ταυτολογία, η συμπλοκή, η αναστροφή.

Δ. Σχήματα λόγου σχετικά με τη σημασία.

1) Συνεκδοχή: όταν γράφεται το μέρος κάποιου συνόλου αντί για το σύνολο, π.χ. "κάθε κλαδί και κλέφτης" (=αντί κάθε δέντρο), ή η ύλη, αντί για κάτι που κατασκευάστηκε από αυτή, ή αυτό που παράγει, αντί για εκείνο που παράγεται.

2) Υπαλλαγή ή μετωνυμία: όταν γράφεται το όνομα του δημιουργού ή του εφευρέτη αντί για τη λέξη που δηλώνει το δημιούργημα, π.χ. "συνεννοούνται με το Μαρκόνι" (=αντί με τον τηλεγραφο), ή αυτό που περιέχει κάτι, αντί για το περιεχόμενο, ή το αφηρημένο, αντί του συγκεκριμένου.

3) Αντίφαση. Διακρίνεται α) στη λιτότητα, όταν αντί για μια λέξη χρησιμοποιείται η αντίθετή της, ή αντί για το λιγότερο, το μεγαλύτερο, π.χ. "έφαγα όχι λίγο" (=πολύ), β) στην ειρωνεία, όταν χρησιμοποιεί κανείς λέξεις με τρόπο προσποιητό, λέξεις που έχουν διαφορετική σημασία από την πραγματική, γ) στον ευφημισμό, όταν χρησιμοποιούνται λέξεις με καλή σημασία, αντί για άλλες με κακή σημασία, π.χ. "εύξεινος πόντος" (=αντί άξεινος πόντος), 4) υπερβολή: όταν λέει κάποιος κάτι που ξεπερνά το πραγματικό για να δημιουργήσει εντύπωση, π.χ. "σαν κάστρο η κεφαλή του", 5) αλληγορία: μια μεταφορική έκφραση που δηλώνει διαφορετικά νοήματα από αυτά που δείχνουν οι λέξεις, π.χ. "τ' άσπρισε τα γένηια του ο Αι-Νικόλας" (=χιόνισε), 6) μεταφορά: όταν η σημασία μιας λέξης εκτείνεται και σε άλλες συγγενικές λέξεις, που έχουν κάποια ομοιότητα με αυτή, 7) προσωποποίηση: όταν άψυχα όντα ή έννοιες παίρνουν ανθρώπινες ιδιότητες, 8) παρομοίωση: η συσχέτιση ιδιότητας προσώπου ή πράγματος με κάποιο άλλο γνωστό που έχει αυτή την ιδιότητα σε μεγάλο βαθμό, 9) σχήμα κατεξοχήν: όταν στενεύει η σημασία της λέξης.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Τι είναι τα σχήματα λόγου;
2. Να αναφέρετε τα σχήματα με τη γραμματική συμφωνία των λέξεων.
3. Να αναφέρετε τα σχήματα λόγου σχετικά με τη θέση των λέξεων.
4. Να αναφέρετε τα σχήματα λόγου που αναφέρονται στην πληρότητα.
5. Να αναφέρετε τα σχήματα λόγου σχετικά με τη σημασία.

Ασκήσεις

1. Να κάνετε τα τεστ χρησιμοποιώντας τις επόμενες σελίδες του Internet:

- <http://users.thess.sch.gr/salnk/online/glossa/glmpoumpou/grammar2.htm>
- <http://dim-pa-athin.att.sch.gr/metafora.htm>

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ

Μια περίοδος ή ημιπερίοδος λόγου αποτελείται από προτάσεις κυρίες και δευτερεύουσες.

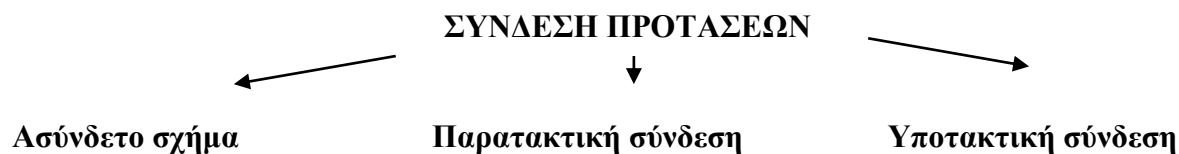
- **Κυρία** είναι η πρόταση που εκφράζει ένα πλήρες και ολοκληρωμένο νόημα και μπορεί να υπάρξει μόνη της στο λόγο, η **ανεξάρτητη** δηλαδή πρόταση.
- **Δευτερεύουσα** είναι η πρόταση που εξαρτάται από μια άλλη και δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στο λόγο, η **εξαρτημένη** δηλαδή πρόταση.

Όταν θέλουμε να εκφράσουμε ένα απλό νόημα, μας αρκεί **μία** μόνο κύρια πρόταση. Όταν όμως θέλουμε να εκφράσουμε ένα σύνθετο νόημα, έχουμε ανάγκη όχι μόνο από μία αλλά από δυο ή περισσότερες προτάσεις. Οι προτάσεις αυτές μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους ως εξής:

- Κύριες + κύριες
- Κύριες + δευτερεύουσες
- Κύριες + δευτερεύουσες + δευτερεύουσες

Υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις παρουσιάζονται στο λόγο:

- α) ασύνδετο σχήμα·
- β) παρατακτική σύνδεση·
- γ) υποτακτική σύνδεση.

A. Ασύνδετο σχήμα

Στο ασύνδετο σχήμα, είτε μεταξύ κύριων προτάσεων είτε μεταξύ δευτερευουσών, οι προτάσεις μπαίνουν η μία κοντά στην άλλη **χωρίς** σύνδεσμο.

Π.χ. — *Ο Καπιτάνιος τέντωνε την αλυσίδα, τσίπωνε τα αφτιά του, γύριζε γουστόζικα το κεφάλι του στο πλάι.*

— *Ήθελα να μιλήσω, να κλάψω, να τον παρακαλέσω.*

B. Παρατακτική σύνδεση

Στην παρατακτική ή κατά παράταξη σύνδεση οι προτάσεις είναι **ισοδύναμες**, όμοιες μεταξύ τους. Συνδέονται, δηλαδή, κύρια πρόταση με κύρια πρόταση, ή δευτερεύουσα πρόταση με δευτερεύουσα πρόταση του ίδιου είδους:

- **Κύρια πρόταση + κύρια πρόταση**

Π.χ. — *Διαβάζει και γράφει με προσοχή.*

- **Δευτερεύουσα πρόταση + ίδια δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Συνέχισε να φωνάζει και να κλαίει.*

Η σύνδεση αυτή γίνεται με τους **παρατακτικούς συνδέσμους** (συμπλεκτικούς, αντιθετικούς, διαζευκτικούς, συμπερασματικούς).

Γ. Υποτακτική σύνδεση

Στην υποτακτική ή καθ' υπόταξη σύνδεση έχουμε συνδυασμό μιας κύριας πρότασης με μια δευτερεύουσα, όπου η δευτερεύουσα υποτάσσεται στην κύρια, είναι δηλαδή εξαρτημένη.

- **Κύρια πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Φαίνεται ότι θα βρέξει.*

Επίσης, στην υποτακτική σύνδεση είναι δυνατόν μια δευτερεύουσα πρόταση να υποτάσσεται σε μια άλλη δευτερεύουσα, η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από την κύρια πρόταση της περιόδου.

- **Κύρια πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση + δευτερεύουσα πρόταση**

Π.χ. — *Πιστεύει ότι θα τα καταφέρει, εάν προσπαθήσει.*

Η σύνδεση αυτή γίνεται με τους **υποτακτικούς συνδέσμους** (ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς, ενδοιαστικούς-διστακτικούς, τελικούς, αποτελεσματικούς, υποθετικούς, εναντιωματικούς), με το **μόριο «να»**, με τις **αναφορικές αντωνυμίες** και τα **αναφορικά επιρρήματα**, και με τις **ερωτηματικές αντωνυμίες** και τα **ερωτηματικά επιρρήματα**.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις παρουσιάζονται στο λόγο;
2. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με το είδος σύνδεσης: ασύνδετο σχήμα.
3. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με παρατακτική σύνδεση.
4. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με υποτακτική σύνδεση.

Ασκήσεις

1. Να προσδιορίσετε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι προτάσεις στα παρακάτω παραδείγματα (παράταξη, υπόταξη, ασύνδετο σχήμα), επισημαίνοντας και το είδος των συνδέσμων.

α) Γύρισε και μας κοίταξε.

β) Επισκέφθηκε το μέρος όπου έπαιζε μικρός.

- γ) Ήρθε όταν λείπαμε, αλλά έφυγε γρήγορα.
- δ) Με τον καιρό θα μάθει να υπομένει και να ξεπερνά τις δυσκολίες.
- ε) Ο λοχίας έσκυψε επάνω του, τον γύρισε ανάσκελα, του άνοιξε τα μάτια.
- στ) Δεν ακούς τις συμβουλές μου· επομένως, τι άλλο θέλεις από μένα;
- ζ) Ήταν ένα σπίτι παλιό, αλλά είχε έναν πολύ περιποιημένο κήπο.
- η) Θέλει να φύγει για σπουδές στο εξωτερικό και να μείνει εκεί μόνιμα.
- θ) Είτε έρθεις είτε δεν έρθεις, δε θα αλλάξουν τα πράγματα.
- ι) Επειδή ήταν άρρωστος, βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση.

2. Στις παρακάτω φράσεις, να αναγνωρίσετε τις προτάσεις (κυρίες ή δευτερεύουσες) και το είδος σύνδεσης τους.

- α) Μου φάνηκε πως τον είδα.
- β) Αύριο τα μαγαζιά θα κλείσουν και θα ανοίξουν σε δεκαπέντε μέρες.
- γ) Θέλω να σε βοηθήσω.
- δ) Τον είδα, του μίλησα, του εξήγησα το πρόβλημα μου.
- ε) Το κακό ήρθε τόσο ξαφνικά, που όλοι τους τα έχασαν και δεν ήξεραν τι να κάνουν.
- στ) Με ρώτησαν ποιο από τα δυο χρώματα προτιμούσα.
- ζ) Στο δρόμο έκλαιγαν, γελούσαν και ούρλιαζαν από χαρά.
- η) Του θύμιζε τον πατέρα του, αλλά δεν ήταν αυτός.

3. Στο κείμενο που ακολουθεί άλλες προτάσεις μπαίνουν η μία δίπλα στην άλλη χωρίς σύνδεσμο (ασύνδετο σχήμα), άλλες συνδέονται παρατακτικά και άλλες συνδέονται υποτακτικά. Να βρείτε το είδος της σύνδεσης.

Μεγάλωσα με τη γιαγιά μου στο Μάλι. Όταν ήμουν ακόμη κοριτσάκι, μια γυναίκα ήρθε στο σπίτι και ζήτησε να με πάρει στο Παρίσι, για να προσέχω τα παιδιά της. Είπε στη γιαγιά μου πως θα μ' έβαζε στο σχολείο να μάθω γαλλικά. Μα στο Παρίσι δεν πήγα ποτέ στο σχολείο. Δούλευα. Ολημερίς σκούπιζα το σπίτι, μαγείρευα, πρόσεχα τα παιδιά, έπλενα και τάιζα το μωρό. Δούλευα από τις επτά το πρωί μέχρι τις έντεκα τη νύχτα. Η κυρά μου δεν έκανε τίποτα. Στα οκτώ της χρόνια η Σέμπα έγινε δούλα. Την έδερναν, την κλείδωναν, τη βασάνιζαν. Το μαρτύριό της πήρε τέλος, όταν κάποιοι γείτονες το κατάλαβαν και κάλεσαν την αστυνομία. Ήταν πια είκοσι ενός χρόνων.

Η ιστορία της Σέμπα θα ήταν συγκλονιστική, αν ήταν μοναδική. Όμως υπάρχουν άλλες δύο χιλιάδες σαν αυτήν σήμερα στο Παρίσι. Σε 27 εκατομμύρια υπολογίζονται οι σύγχρονοι δούλοι σε όλον τον κόσμο.

από εφημερίδα

4. Να συνδέσετε παρατακτικά ή υποτακτικά τις προτάσεις που σας δίνονται, σημειώνοντας δίπλα το είδος της σύνδεσης.

- α) Διάβασα πολύ _____ δεν έγραφα καλά.
β) Λυπάμαι _____ σε στενοχώρησα.
γ) Ήταν τόσο μεγάλη η χαρά του _____ έφυγε χοροπηδώντας.
δ) Θέλεις _____ του μιλήσω εγώ _____ προτιμάς _____ του μιλήσεις ο ίδιος;
ε) Έσκυψε πάνω του _____ του ψιθύρισε κάπ στο αυπ'.
στ) _____ μπες μέσα _____ βγες έξω.
ζ) Υποσχέθηκε _____ θα με βοηθήσει.
η) Τα είπε αυτά _____ με δοκιμάσει.
θ) Θέλουν _____ δεν μπορούν _____ λησμονήσουν.
ι) Νιώθω μεγάλη συγκλίση, _____ πηγαίνω στο χωριό.

5. Επιλέξτε από το πλαίσιο και συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις. Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε έναν κατάλληλο σύνδεσμο και να κρατήσετε το είδος της σύνδεσης που σημειώνεται στη δεξιά στήλη.

- α) Αγαπά τον αδελφό της _____ . παρατακτική
β) Ποτέ δεν ήταν φίλοι μας _____ . παρατακτική
γ) Ομολόγησε _____ . υποτακτική
δ) Πόνεσα πολύ _____ . παρατακτική
ε) Τον είχε κυριεύσει ο φόβος _____ . υποτακτική
στ) Πήγαινε γρήγορα σπίτι _____ . παρατακτική
ζ) Είμαι βέβαιος για την επιτυχία μου _____ . υποτακτική
όλα έρθουν βολικά	θα γίνουν ποτέ τους
συχνά μαλώνει μαζί του	φέρε μου όλα τα σύνεργα
είναι υπαίτιος για το ατύχημα	τον μαρτύρησε ο φίλος του
δεν είπα τίποτε	

Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

Όπως είδαμε προηγουμένως, η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων γίνεται με τους εξής παρατακτικούς συνδέσμους:

- **συμπλεκτικούς:** *και (κι), ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ.*

Π.χ. — *Στάθηκε και κοιτούσε.*

- **αντιθετικούς:** *αλλά, μα, παρά, όμως, ωστόσο, μόνο.*

Π.χ. — *Επισκεφθήκαμε το ιατρείο τον, **αλλά** απουσίαζε.*

- **διαχωριστικούς ή διαζευκτικούς:** *ή, είτε.*

Π.χ. — *Όλη την ημέρα φωνάζει **ή** κοιμάται.*

- **συμπερασματικούς:** *επομένως, λοιπόν, άρα, ώστε.*

Π.χ. — *Δε φέρθηκε σωστά, **επομένως** θα υποστεί τις συνέπειες.*

Ο σύνδεσμος «**ώστε**» συνδέει παρατακτικά μόνο όταν βρίσκεται μετά από ισχυρή στίξη (τελεία, άνω τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό). Στις υπόλοιπες περιπτώσεις συνδέει υποτακτικά (δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση).

1. Σύνδεση προτάσεων με συμπλεκτικούς συνδέσμους

Οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι συνδέουν τις προτάσεις:

α) **Καταφατικά**, χωρίς δηλαδή να υπάρχει άρνηση στις προτάσεις. Γίνεται με το σύνδεσμο «**και**».

Π.χ. — *Όλοι οι μαθητές μιλούσαν **και** γελούσαν.*

— *Πλησίασε **και** στάθηκε δίπλα μου.*

β) **Αποφατικά**, με άρνηση δηλαδή και στις δύο προτάσεις ή μόνο στη μία. Γίνεται με τους συνδέσμους: *δε(ν)... και δε(ν), ούτε... ούτε κτλ.* (σε προτάσεις κρίσεως), *μη(ν)... και μη(ν), μήτε να... μήτε να κτλ.* (σε προτάσεις επιθυμίας).

Π.χ. — ***Δεν** τον συμπαθεί **και** **δεν** αποζητά την παρέα του.*

— ***Ούτε** ήξερε **ούτε** ήθελε να μάθει.*

— ***Μήτε** να τον δω **μήτε** να τον ακούσω.*

Ο σύνδεσμος «**και**»

Ο σύνδεσμος «**και**» έχει ποικίλες σημασίες. Συγκεκριμένα:

➤ **Παρατακτικός «**και**»**

Συνδέει προτάσεις που έχουν μεταξύ τους τις ακόλουθες σχέσεις:

α) Χρόνου

- για πράξεις σύγχρονες (και- συγχρόνως).
- για πράξεις που η μια γίνεται έπειτα από την άλλη (και= και έπειτα).

Π.χ. — Πληροφορήθηκε το αποτέλεσμα του αγώνα **και** αποχώρησε.

β) Αιτίας-αποτελέσματος

Η μια πρόταση δείχνει την αιτία και η άλλη το αποτέλεσμα.

Π.χ. — Είναι εγωιστής **και** δεν ακούει κανέναν.

— Ο τραυματισμός ήταν επιπόλαιος **και** δε μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο.

γ) Αντίθεσης

Δείχνει αντίθεση ανάμεσα στις δύο προτάσεις (και= αλλά).

Π.χ. — Ζητά πολλά **και** δίνει λίγα.

— Έφτασε μέχρι την πηγή **και** δεν ήπιε νερό.

δ) Συμφωνίας (και — και έτσι, με αυτό τον όρο)

Π.χ. — Ενημέρωσε με εγκαίρως **και** θα σε εξυπηρετήσω.

— Ζητήστε βοήθεια **και** θα σας δοθεί.

➤ Μεταβατικός «και»

Μπαίνει στην αρχή μιας περιόδου απλά και μόνο για να γίνει μετάβαση του λόγου από τα προηγούμενα στα επόμενα.

Π.χ. — Η καταστροφή των δασών από πυρκαγιές είναι πολύ παλιό φαινόμενο. **Και** ο αφανισμός αυτός δυστυχώς συνεχίζεται.

➤ Επιδοτικός «και» (ο «και» που σημαίνει «ακόμα και»)

Π.χ. — Θα έδινε **και** τη ζωή του για να τον σώσει.

➤ Ο σύνδεσμος «και» κάποτε ισοδυναμεί με:

- υποτακτικό σύνδεσμο:

α) ειδικό Π.χ. Λες **και** όλος ο κόσμος του ανήκει. (= Νομίζεις ότι...)

β) διστακτικό Π.χ. Μην κάνετε κάποια απερισκεψία **και** τιμωρηθούμε.

γ) αιτιολογικό Π.χ. Ελάτε **και** δεν έχουμε καιρό για χάσιμο.

δ) χρονικό Π.χ. Εμφανίστηκε ξαφνικά **και** τον ψάχναμε.

ε) τελικό Π.χ. Προχωράμε **και** τους συναντάμε εκεί.

στ) αποτελεσματικό Π.χ. Με έκανε **κι** έσκασα από το κακό μου.

- το βουλητικό μόριο «να»

Π.χ. — Ο αδερφός μου μετά τη θεραπεία μπορεί **και** κινείται (= μπορεί να κινείται) πλέον μόνος του.

- αναφορική αντωνυμία

Π.χ. — Υπήρχαν πολλοί σεισμοπαθείς **και** δεν είχαν (= **οι οποίοι** δεν είχαν) πού να πάνε.

2. Σύνδεση προτάσεων με αντιθετικούς συνδέσμους

Παρατακτικοί αντιθετικοί σύνδεσμοι ή άλλες λέξεις, σύνολα λέξεων ή επιρρήματα που χρησιμοποιούνται ως αντιθετικοί σύνδεσμοι είναι: *αλλά, όμως, παρά, μόνο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, έπειτα, μολαταύτα, μα, εξάλλου.*

Οι υπόλοιποι αντιθετικοί σύνδεσμοι (*ενώ, αν και, μολονότι*) χρησιμοποιούνται στην υποτακτική σύνδεση, εισάγουν δηλαδή δευτερεύουσες εναντιωματικές προτάσεις.

- Μερικοί από τους παρατακτικούς αντιθετικούς συνδέσμους (*ωστόσο, έπειτα, μολαταύτα, εντούτοις* κ.ά.) συνδέουν κατά κανόνα μόνο περιόδους ή ημιπερίόδους, όπως και ο «*όμως*».

Π.χ. — Άργησε πολύ να επιστρέψει στη σκοπιά. **Ωστόσο**, δεν κατάλαβε κανένα τίποτα.

— Ήταν καλός άνθρωπος και βοηθούσε τους άλλους. **Όμως** δεν επδίωκε την παρέα του.

- Οι αντιθετικοί σύνδεσμοι μπαίνουν στην αρχή της πρότασης. Μερικοί όμως (*ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, μολαταύτα, έπειτα*) μπορούν να μπουν όχι μόνο στην αρχή, αλλά και ύστερα από μία ή περισσότερες λέξεις της πρότασης, ή ακόμα και στο τέλος της.

Π.χ. — Συνάντησε τον ύποπτο. **Μολαταύτα** δεν τον αναγνώρισε.

— Συνάντησε τον ύποπτο. Δεν τον αναγνώρισε **μολαταύτα**.

➤ Είδη αντιθετικής σύνδεσης

Η αντιθετική σύνδεση διακρίνεται σε:

α) απλή

Π.χ. — Προσπάθησα πολύ, **αλλά** δεν τα κατάφερα.

β) επιδοτική (όταν η δεύτερη πρόταση προσθέτει κάτι πιο έντονο από την πρώτη)

Π.χ. — **Όχι** μόνο δε μας ενημέρωσαν, **αλλά** εξαφανίστηκαν κιόλας.

— **Όχι** μόνο δε διάβασε την εξεταστέα ύλη, **αλλά** δεν ενδιαφέρθηκε ούτε να την πληροφορηθεί.

3. Σύνδεση προτάσεων με διαχωριστικούς συνδέσμους

- Οι διαχωριστικοί σύνδεσμοι (*ή, είτε*) συνδέουν δύο ή περισσότερες προτάσεις. Όταν οι προτάσεις είναι **δύο**, ο διαχωριστικός σύνδεσμος *ή* μπαίνει συνήθως μόνο μία φορά, ενώ ο *είτε* σχεδόν πάντοτε δύο φορές.

Π.χ. — Κάθε καλοκαίρι πήγαινε κατασκήνωση **ή** επισκεπτόταν τη γιαγιά του στο χωριό.

— Δεν απάντησε στην άσκηση, **είτε** γιατί δεν την κατάλαβε **είτε** γιατί δεν είχε διαβάσει.

- Ο σύνδεσμος **ή** μπαίνει δύο φορές για έμφαση. Π.χ. — *Ή* θα μου πεις τι έγινε *ή* θα τιμωρηθείς.
- Όταν οι προτάσεις είναι περισσότερες από **δύο**, τότε ο διαχωριστικός σύνδεσμος μπαίνει συνήθως μπροστά από κάθε πρόταση ή κάποτε μόνο στην τελευταία.

Π.χ. — *Τα μικρά παιδιά όλη μέρα **ή** τρέχουν **ή** παίζουν **ή** γελούν **ή** φωνάζουν.*

— *Τα μικρά παιδιά όλη μέρα τρέχουν, παίζουν, γελούν **ή** φωνάζουν.*

- Μερικές φορές αντί για διαχωριστικούς συνδέσμους έχουμε τύπους του ρήματος «θέλω» (θες - θες, θέλεις - θέλεις, θέλετε - θέλετε κ.ά.).

Π.χ. — **Θέλεις** έφταιγα εγώ, **θέλεις** έφταιγε εκείνος, τελικά δεν καταφέραμε να συνεννοηθούμε.

- Οι διαχωριστικοί σύνδεσμοι πολλές φορές **παραλείπονται**, όταν οι δύο προτάσεις είναι αντίθετες μεταξύ τους και ο λόγος είναι ζωηρός.

Π.χ. — *Έχεις δεν έχεις χρήματα, πρέπει να πληρώσεις.*

— *Έρχεται, φεύγει, κανείς δεν ασχολείται μαζί του.*

4. Συνδεση προτάσεων με συμπερασματικούς συνδέσμους

Συμπερασματικοί (ή αποτελεσματικοί) σύνδεσμοι είναι οι: *λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως*. Ως συμπερασματικοί σύνδεσμοι όμως χρησιμοποιούνται και: τα επιρρήματα *τόρα, τότε, έπειτα, ύστερα*, το εμπρόθετο *γ'αυτο* κ.ά.

Οι συμπερασματικοί σύνδεσμοι συνδέουν κανονικά δύο κύριες προτάσεις που έχουν νοηματική σχέση μεταξύ τους, αλλά χωρίζονται με τελεία ή άνω τελεία: μπαίνουν στην αρχή της δεύτερης πρότασης. Μόνο ο σύνδεσμος *λοιπόν* μπαίνει όχι μόνο στην αρχή αλλά και ύστερα από μια ή και περισσότερες λέξεις, ή κάποτε και στο τέλος μιας πρότασης.

Π.χ. — *Είναι φανερό ότι δεν τα κατάφερε. **Λοιπόν**, τι θα κάνουμε;*

— *Δεν τον άκουγε κανείς· αποφάσισε **λοιπόν** να χαμηλώσει την ένταση της μουσικής.*

— *Αύριο φεύγουμε για Ρόδο· θα συναντηθούμε εκεί **λοιπόν**.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις συνδέονται παρατακτικά;
2. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους.
3. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με τους αντιθετικούς συνδέσμους.
4. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με τους διαχωριστικούς ή διαζευκτικούς συνδέσμους.
5. Να αναφέρετε τα παραδείγματα με τους συμπερασματικούς συνδέσμους.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω φράσεις, να βρείτε τους παρατακτικοὺς συνδέσμους και να επισημάνετε το είδος τους.

α) Μόνο αυτός δεν παίζει και δε χαίρεται.

β) Κάτι θα έπαθε και έφυγε γρήγορα.

γ) Ούτε μιλούσε ούτε κοίταζε κανέναν.

δ) Ελάτε μαζί μας, αλλά δε θα μιλήσετε καθόλου.

ε) Τους είδαν μαζί χθες το βράδυ. Ωστε συμφιλιώθηκαν;

στ) Δεν έβρισκα κανένα μεταφορικό μέσο για να επιστρέψω· έκανα λοιπόν κουράγιο και ξεκίνησα με τα πόδια.

ζ) Ή θα με κοιτάζεις ή θα στέκεσαι αμίλητος όλη μέρα.

η) Δεν έδωσε καμιά εξήγηση για το φέρισιμό του, είτε γιατί φοβόταν είτε γιατί δεν ήξερε τι να πει.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο σύνδεσμο, σημειώνοντας το είδος της σύνδεσης.

α) Διάβασα πολύ _____ δεν πέρασα στις εξετάσεις.

β) Νομίζω _____ τον αδίκησες πολύ.

γ) Φοβόταν _____ θυμώσουν μαζί του.

δ) Κάθε φορά σκαρφίζεται ένα σωρό δικαιολογίες _____ δεν έρχεται στις συναντήσεις.

ε) Να τον δω από μακριά _____ να τον ακούσω μόνο· αυτό μου φτάνει.

στ) Νιώθω πολύ συγκινημένος απόψε· έφτασε _____ η μεγάλη στιγμή του αποχωρισμού.

ζ) Τον απείλησε με τιμωρία, _____ δεν υπήρξε αποτέλεσμα.

η) _____ το θέλεις _____ όχι, είναι αδερφός σου.

θ) Ποτέ δεν ήταν φίλος μου _____ θα γίνει.

ι) Αγαπά τους γονείς της, _____ μαλώνει συχνά μαζί τους.

3. α) Να γράψετε δυο προτάσεις με συμπλεκτική καταφατική σύνδεση και δυο με αποφατική συμπλεκτική σύνδεση.

β) Να γράψετε δυο προτάσεις με αντιθετική σύνδεση.

γ) Να γράψετε δυο προτάσεις με διαζευκτική σύνδεση.

δ) Να γράψετε δυο προτάσεις με συμπερασματική σύνδεση.

4. Στο κείμενο που ακολουθεί να βρείτε τους παρατακτικούς και τους υποτακτικούς

συνδέσμους.

Μια μορφή λοιπόν παιδικής εργασίας είναι η μαθητική. Το συνεχές, επίπονο και επίμονο διάβασμα του μαθητή, για να ανεβεί τα σκαλοπάτια της προόδου. Δεν υπάρχει επιτυχημένος άνθρωπος στη ζωή, είτε είναι επιστήμονας είτε είναι εργάτης, που να μην έχει εργαστεί σκληρά. Επομένως, εμείς οι νέοι, που ξεκινάμε τη ζωή με όνειρα και ενθουσιασμό να αλλάξουμε τον κόσμο, πρέπει να ασκήσουμε το μαθητικό μας «επάγγελμα» με ευσυνειδησία και υπομονή, αλλά και με ορμητικότητα και ενθουσιασμό.

5. Ποια σημασία έχει ο «και» στις παρακάτω προτάσεις; Με ποιο σύνδεσμο ισοδυναμεί;

- α) Ακούω τον κόσμο **και** διαμαρτύρεται για την κατάσταση που επικρατεί.
- β) Βρήκα ένα αυτοκίνητο **και** έφτασα γρηγορότερα από όλους.
- γ) Άφησέ τον να ηρεμήσει **και** τα λέτε αργότερα.
- δ) Σε αφήνω **και** μιλάς τόση ώρα, χωρίς να καταλαβαίνω το γιατί.
- ε) Τρέξε **και** θα χάσουμε το τρένο.
- στ) Ήθελα να έρθω **και** δεν τα κατάφερα.
- ζ) Προτιμά να κάθεται **και** να ακούει μουσική.
- η) Να ξεφύγει από τον κίνδυνο **και** δε θα τον ξαναμαλώσω.

6. Να σημειώσετε το αντίστοιχο γράμμα δίπλα στην πρόταση ανάλογα με το αν την θεωρείτε πρόταση σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ).

- α) Εκεί έμειναν επτά ημέρες· και ήρθε ο υπεύθυνος της ομάδας την τρίτη μέρα. (παρατακτική σύνδεση)
- β) Ο προσωπάρχης δε δέχτηκε την αντιπροσωπεία των υπαλλήλων, αλλά τους έδιωξε. (υποτακτική σύνδεση)
- γ) Ο μαθητής είπε ότι δεν είχε δει κανένα φίλο του στον προαύλιο χώρο του σχολείου. (υποτακτική σύνδεση)
- δ) Θεξ έφταιγα εγώ, θεξ έφταιγε εκείνος, στο τέλος δεν τα καταφέραμε. (ασύνδετο σχήμα)
- ε) Όχι μόνο δε με βοήθησε, αλλά και με κυνήγησε. (υποτακτική σύνδεση)
- στ) Δε ζητά τίποτε άλλο, παρά να την αφήσουν να δει το παιδί της. (παρατακτική σύνδεση)
- ζ) Δε δέχτηκε τη συγγνώμη μου. Ώστε είναι ακόμα θυμωμένος; (υποτακτική σύνδεση)
- η) Δε θυμώνει ποτέ. Έπειτα, πώς να μη θαυμάζεις έναν τέτοιο άνθρωπο; (παρατακτική σύνδεση)

Η ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Είδαμε στην προηγούμενη ενότητα ότι, όταν θέλουμε να εκφράσουμε ένα απλό νόημα, μας αρκεί **μία** μόνο κύρια πρόταση. Συνήθως, όμως, εκφράζουμε ένα σύνθετο νόημα, και γι' αυτό χρησιμοποιούμε περισσότερες προτάσεις, κύριες και δευτερεύουσες. Η σύνδεση ανάμεσα σε μια κύρια και μια δευτερεύουσα πρόταση ονομάζεται **υποτακτική**. Με την υποτακτική σύνδεση η δευτερεύουσα πρόταση υποτάσσεται (εξαρτάται) σε μια κύρια ή σε μια άλλη δευτερεύουσα πρόταση και συμπληρώνει, προσδιορίζει το νόημα των προτάσεων αυτών. Έτσι, έχουμε:

- **Κύρια + δευτερεύουσα**

Π.χ. — Νομίζω ότι φοβάσαι.

Κ Δ

- **Κύρια + δευτερεύουσα + δευτερεύουσα → (διαδοχική υπόταξη)**

Π.χ. — Νομίζω ότι φοβάσαι μήπως αποτύχεις.

Κ Δ1 Δ2

Η υποτακτική σύνδεση γίνεται με:

- α) **τους υποτακτικούς συνδέσμους** (ότι, πως, να, ενώ, όταν κ.ά.).
- β) **συνδεσμικές εκφράσεις** (την ώρα που, τη στιγμή που κ.ά.).
- γ) **αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα** (όποιος, που, όποτε κ.ά.).
- δ) **ερωτηματικές αντωνυμίες ή ερωτηματικά επιρρήματα** (ποιος, τι, πού, πώς κ.ά.).

Προσοχή: Οι υποτακτικοί σύνδεσμοι, οι συνδεσμικές εκφράσεις, οι αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα, καθώς και οι ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα **εισάγουν** τις δευτερεύουσες προτάσεις, ενώ οι παρατακτικοί σύνδεσμοι **συνδέουν** τις προτάσεις.

ΤΥΠΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
Ονοματικές	Επιρρηματικές
1. Ειδικές	1. Χρονικές
2. Βουλευτικές	2. Αιτιολογικές
3. Ενδοιαστικές	3. Τελικές
4. Πλάγιες ερωτηματικές	4. Υποθετικές
5. Αναφορικές ονοματικές	5. Εναντιωματικές - Παραχωρητικές
	6. Αποτελεσματικές (Συμπερασματικές)
	7. Αναφορικές επιρρηματικές

➤ Ονοματικές προτάσεις

Ονοματικές προτάσεις χαρακτηρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται όπως και τα ονόματα, δηλαδή αυτές που ο συντακτικός τους ρόλος είναι ίδιος με αυτόν των ονομάτων. Λειτουργούν ως:

α) αντικείμενο του ρήματος της κύριας ή μιας άλλης δευτερεύουσας πρότασης.

Π.χ. — *Λέει **ότι είμαι εγωιστής**.*

— *Ρωτάει **πώς τα καταφέρνεις**.*

β) υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

Π.χ. — *Φαίνεται **ότι υπάρχει κίνδυνος**.*

— *Είναι σίγουρο **ότι θα πετύχεις**.*

γ) ονοματικός προσδιορισμός (επεξήγηση κτλ.).

Π.χ. — *Ένα μόνο να ξέρεις, **ότι θα σε στηρίζω πάντα**.*

— *Η φήμη **ότι εγκαταστάθηκε στην Κρήτη** αποδείχθηκε ψεύτικη.*

➤ Επιρρηματικές προτάσεις

Επιρρηματικές προτάσεις χαρακτηρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που Χρησιμοποιούνται όπως οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί και εκφράζουν διάφορες επιρρηματικές έννοιες, όπως χρόνο, αιτία, σκοπό, υπόθεση, εναντίωση, συμπέρασμα.

Π.χ.— ***Όταν παίζει**, χαίρεται. (χρόνο)*

— *Λυπάμαι πολύ, **γιατί σου έδειξα εμπιστοσύνη**. (αιτία)*

— *Ο άνθρωπος αθλείται, **για να διατηρείται σε καλή φυσική κατάσταση**. (σκοπό)*

— ***Εάν θέλεις**, έλα μαζί μου. (υπόθεση)*

— ***Αν και είμαι κουρασμένη**, θα σε βοηθήσω. (εναντίωση)*

— *Είναι τόσο θυμωμένος, **ώστε τρέμει ολόκληρος**. (συμπέρασμα)*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Ποιοι είναι οι τρόποι με τους οποίους οι προτάσεις υποτάσσονται η μία στην άλλη;
2. Σε ποιες κατηγορίες χωρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις; Ποιο είναι το κριτήριο;
3. Να αναφέρετε τα παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο που ακολουθεί να υπογραμμίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις, να

αναφέρετε αν είναι ονοματικές ή επιρρηματικές και να συμπληρώσετε τον πίνακα.

Έρευνα για το «λάθος» ζητούν Γερμανία - Ιταλία

Πλήρεις εξηγήσεις για το βομβαρδισμό της κινέζικης πρεσβείας στο Βελιγράδι ζητούν η Γερμανία και η Ιταλία, φέρνοντας σε ακόμα πιο δύσκολη θέση τη Συμμαχία και τις ΗΠΑ, που είναι σε πλήρη σύγχυση από το λάθος, το οποίο δεν μπορούν να εντοπίσουν και να ξεκαθαρίσουν. Ο Γερμανός καγκελάριος Γκέρχαντ Σρέντερ ζήτησε τη διεξαγωγή έρευνας για το βομβαρδισμό, δήλωσε στη Βόννη κυβερνητικός αξιωματούχος, ο οποίος θέλησε να κρατήσει την ανωνυμία του.

«Ο καγκελάριος πιστεύει ότι είναι απαραίτητη μια ενδελεχής έρευνα», τόνισε ο αξιωματούχος και πρόσθεσε ότι ο γενικός γραμματέας του NATO Χαβιέ Σολάνα θα συναντηθεί το απόγευμα με τον Σρέντερ στη Βόννη, για να συζητήσουν για το επεισόδιο. Υπογράμμισε ότι οι εξηγήσεις που είχαν δοθεί μέχρι σήμερα, ότι δηλαδή ο βομβαρδισμός της κινέζικης πρεσβείας οφείλεται σε εσφαλμένες πληροφορίες των μυστικών υπηρεσιών, δεν είναι «ικανοποιητικές». Ο ίδιος πρόσθεσε ότι δεν έχει ακόμα αποφασιστεί ποιος θα διεξαγάγει την έρευνα ούτε ποιες θα είναι οι πιθανές επιπτώσεις της. Ο Γερμανός εκπρόσωπος υπογράμμισε ωστόσο ότι δεν τίθεται θέμα αλλαγής της συνολικής στρατηγικής του NATO. «Δεν υπάρχει λόγος για κατάπαυση του πυρός», είπε.

Ο Σρέντερ αναμένεται να μεταβεί σήμερα ή αύριο στην Κίνα. Ο Σολάνα έχει υποσχεθεί ότι το NATO θα δημοσιοποιήσει το αποτέλεσμα της έρευνας. Μέχρι σπγμής δεν έχει αποδοθεί καμία ευθύνη για την τραγωδία. Ο εκπρόσωπος του NATO Τζεϊμι Σέι παρουσίασε χθες τρίτη εκδοχή για το ποιος ευθύνεται. «Είναι, είπε, λάθος ενός συστήματος και όχι ενός ατόμου». Δε διευκρίνισε αν εννοούσε σύστημα ηλεκτρονικό, μηχανικό ή συλλογικής ευθύνης. Πρόσθεσε πάντως ότι ο στρατηγός Κλαρκ δεν έχει καμία ευθύνη.

από εφημερίδα

από ποια λέξη εξαρτάται ή σε ποια λέξη αναφέρεται η ονοματική πρόταση	δευτερεύουσα ονοματική ή επιρρηματική πρόταση	συντακτικός ρόλος

2. Να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να γράψετε πώς εισάγονται.

- α) Δεν είναι η Μαρία εδώ να σας έδινε το σχέδιο να το βλέπατε.
β) Αφού νομίζεις πως είναι σωστό, μην το διορθώνεις.
γ) Πρόσεξες κάτι, ότι έφυγε, μόλις μας είδε;
δ) Ανησυχούσε μήπως δεν πρόφτανε το αεροπλάνο.
ε) Για να τρέχεις τόσο γρήγορα, έπεσες και χτύπησες.
στ) Μιλούσε τόσο σιγά, που με δυσκολία τον άκουγα.
ζ) Θέλω να δίνω φως από τη φλόγα μου, κι ας είμαι κι ένα ταπεινό λυχνάρι.
η) Πρόσεχε μην πέσεις και χτυπήσεις.
θ) Δεν είμαι ανόητος, να πιστεύω ό,τι μου λες.
ι) Τα πάντα, όπου κοιτάζε, ήταν κάτασπρα από το χιόνι.
ια) Ξέρω γιατί γελάς μ' αυτά που λέω.
ιβ) Και ταξί να είχε πάρει, πάλι δε θα προλάβαινε.
ιγ) Κάθε φορά που πηγαίναμε να διασκεδάσουμε, έβρισκε μιο πρόφαση, για να μην έρθει.
ιδ) Ενώ οι γιατροί τού είπαν να κόψει το τσιγάρο, αυτός καπνίζει σαν φουγάρο.
ιε) Ενώ διάβαζε, ένιωσε μια δυσφορία.
ιστ) Από τη στιγμή που πάτησε το πόδι του εδώ, δεν έχουμε βρει ησυχκ
ιζ) Εγώ ήρθα, κι ας μη με ειδοποίησες.
ιη) Χάρηκα πολύ, που σε είδα.
ιθ) Όλα έγιναν όπως ακριβώς είχαν συμφωνηθεί.
ικ) Όσο κι αν επιμένεις, δε με πείθεις.

<i>δευτερεύουσα πρόταση</i>	<i>εισάγεται</i>	<i>είδος πρότασης: δευτερεύουσα ονοματική ή επιρρηματική πρόταση</i>
<i>π.χ. να σας έδινε το σχέδιο, να το βλέπατε</i>	<i>να να</i>	<i>δύο δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις</i>

- **υποκείμενο**

— όταν εξαρτώνται **από απρόσωπα ρήματα** που έχουν συγγενική σημασία με τα λεκτικά, τα δοξαστικά κ.ά. ρήματα, όπως: *διαδίδεται, φαίνεται, θεωρείται* κ.ά., ή **απρόσωπες εκφράσεις**, όπως: *είναι βέβαιο, είναι σίγουρο, είναι γνωστό* κ.ά.

Π.χ. — *Λέγεται ότι είναι πολύ καλός επιστήμονας.*

— *Είναι σίγουρο ότι θα βρέξει.*

- **επεξήγηση**

— όταν εξαρτώνται **από ουσιαστικά** που έχουν συγγενική σημασία με τα λεκτικά, τα δοξαστικά κ.ά. ρήματα, όπως: *φήμη, διάδοση, βεβαιότητα* κ.ά.

Π.χ. — *Υπήρξε μια δυσάρεστη είδηση, ότι δεν κατάφερε να περάσει τις εξετάσεις με επιτυχία.*

— όταν εξαρτώνται **από δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες ουδετέρου γένους**, όπως *αυτό, εκείνο, ένα* κτλ.

Π.χ. — *Αυτό με ανησυχούσε, ότι δεν ξεπέρασε το θάνατο του πατέρα της.*

- **κατηγορούμενο (σπάνια)**

— όταν εξαρτώνται από **συνδετικά ρήματα**, όπως: *είμαι, φαίνομαι* κ.ά.

Π.χ. — *Οι κατηγορούμενοι φαίνονται ότι λένε ανακρίβειες.*

➤ **Παρατηρήσεις:**

α) Όταν η ειδική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα χωρίζεται όμως όταν είναι επεξήγηση.

β) Οι ειδικές προτάσεις έχουν άρνηση «δε(ν)».

B. Βουλευτικές προτάσεις

Βουλευτικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με το μόριο «να» και συμπληρώνουν την έννοια ενός ρήματος ή ενός άλλου όρου μιας πρότασης. Ονομάζονται «βουλευτικές» από το ρήμα **βούλομαι** που σημαίνει «θέλω».

Οι βουλευτικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

- **αντικείμενο**

- όταν εξαρτώνται **από ρήματα** που σημαίνουν: *θέλω, μπορώ, επιθυμώ, προτρέπω, εμποδίζω, αναγκάζομαι* κ.ά., καθώς και από **περιφράσεις** με παρόμοια σημασία: *έχω ανάγκη, έχω σκοπό, είμαι πρόθυμος* κ.ά.

Π.χ. — *Θέλω να συναντηθούμε.*

— *Αναγκάστηκε να μείνει σιωπηλός.*

— *Είναι πρόθυμη να επανορθώσει.*

- **υποκείμενο**

— όταν εξαρτώνται από **απρόσωπα ρήματα** ή **απρόσωπες εκφράσεις** όπως: *πρέπει, απαγορεύεται, επιτρέπεται, μπορεί, γίνεται, είναι δυνατόν, είναι ανάγκη, είναι ώρα, είναι καλύτερα* κ.ά.

Π.χ.— *Πρέπει να προσέχεις.*

— *Απαγορεύεται να μιλάτε μεταξύ σας.*

— *Είναι ανάγκη να συμφωνήσουμε.*

— *Είναι καλύτερα να δουλέψουμε μόνοι μας.*

• επεξήγηση

— όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** ή **αντωνυμίες** (δεικτικές ή αόριστες ουδετέρου γένους).

Π.χ. — *Αυτό επιθυμούσε πιο πολύ, να πάρει εκπαιδευτική άδεια.*

— *Ηταν παράλογη η απαίτηση του να κερδίσει το βραβείο.*

• προσδιορισμός

α) όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** ή **επίθετα** συγγενικής σημασίας με τα ρήματα *θέλω, μπορώ* κτλ., όπως: *πόθος, ανάγκη, έτοιμος, πρόθυμος* κτλ.

Π.χ. — *Η ανάγκη να γίνει αποδεκτός από την παρέα τον οδήγησε σε βεβιασμένες ενέργειες.*

— *Ηταν πρόθυμοι να βοηθήσουν, εάν χρειαζόταν.*

β) μετά από τις **προθέσεις** *αντί, δίχως, χωρίς, ίσαμε* και τις **προθέσεις** *από, με, σε* μαζί με το **άρθρο** *το* (π.χ. *από το, με το, στο*) μαζί με τις οποίες δηλώνουν διάφορες **επιρρηματικές σχέσεις**.

Π.χ. — *Με το να μην ακούς κανέναν βρίσκεσαι σε δύσκολη θέση.*

— *Ηταν ικανότατος στο να πείθει τον κόσμο.*

➤ Παρατηρήσεις:

α) Όταν η βουλητική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα· χωρίζεται όμως όταν είναι επεξήγηση.

β) Οι βουλητικές προτάσεις έχουν άρνηση «μη(ν)».

Γ. Ενδοιαστικές προτάσεις

Ενδοιαστικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους διστακτικούς συνδέσμους *μη(ν), μήπως* και φανερώνουν κάποιο φόβο (ενδοιασμό) ή ανησυχία μήπως γίνει κάτι δυσάρεστο ή μήπως δε γίνει κάτι το επιθυμητό.

Οι ενδοιαστικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

• αντικείμενο

— όταν εξαρτώνται από **ρήματα** ή από **περιφράσεις** που σημαίνουν **φόβο** ή **ανησυχία**, όπως: *φοβάμαι, ανησυχώ, τρέμω, έχω ανησυχία, έχω υποψία* κτλ.

Π.χ. — *Φοβάμαι μήπως αποτόχω.*

— *Ανησυχώ μήπως δεν έρθει στην ώρα τον.*

— *Έχει μόνιμο φόβο μήπως ξαναγίνουν τα ίδια.*

- **επεξήγηση**

— όταν εξαρτώνται από ουσιαστικά με συγγενική σημασία με τα ρήματα *φοβάμαι, προσέχω, ανησυχώ* κ.ά., όπως: *φόβος, αγωνία, ανησυχία* κ.ά., ή από **αντωνυμίες δεικτικές ή αόριστες** συνήθως **ουδετέρου γένους**, όπως: *αυτό, εκείνο, ένα* κ.ά.

Π.χ. — *Ένα μόνο τον τρομάζει, μήπως χρειαστεί να καταθέσει.*

— *Κάθε χρόνο είχε την ίδια αγωνία, μήπως δεν είναι καλά τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων.*

- **υποκείμενο**

— όταν το **ρήμα** από το οποίο εξαρτάται λειτουργεί σαν **απρόσωπο**.

Π.χ. — *Με ανησυχεί μήπως δε φτάσει στον προορισμό του.*

➤ **Παρατήρηση:** Όταν η ενδοιαστική πρόταση είναι αντικείμενο ή υποκείμενο, δε χωρίζεται με κόμμα· χωρίζεται όμως όταν είναι επεξήγηση.

Δ. Αναφορικές ονοματικές προτάσεις

Αναφορικές ονοματικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις οι οποίες εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και λειτουργούν όπως τα ονόματα (δηλαδή ως υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, ομοιόπτωτοι ή ετερόπτωτοι προσδιορισμοί στο ρήμα ή σε όρους της πρότασης από την οποία εξαρτώνται).

Χρησιμοποιούνται ως:

- **υποκείμενο**

Π.χ. — *Όποιος θέλει ας έρθει.*

- **αντικείμενο**

Π.χ. — *Βοηθούσε μόνο όποιον ήθελε.*

- **κατηγορούμενο**

Π.χ. — *Στις μέρες μας είσαι ό, τι δηλώσεις.*

- **ομοιόπτωτος προσδιορισμός**

Π.χ. — *Τακτοποίησαν τα πράγματα που αγόρασαν για το νέο σπίτι.* (επιθετικός προσδιορισμός)

— *Ο Όλυμπος, που είναι το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας, ήταν η κατοικία των θεών, σύμφωνα με τη μυθολογία.* (παράθεση)

— *Συνέβη τελικά το χειρότερο, ό,τι είχες προβλέψει.* (επεξήγηση)

- **ετερόπτωτος προσδιορισμός**

Π.χ. — *Σέβεται τη γνώμη όποιον έχει εμπειρία.* (γενική κτητική)

➤ **Παρατήρηση:** Συχνά, πολλές από τις ονοματικές αναφορικές προτάσεις περιέχουν μια επιρρηματική έννοια και δηλώνουν, όπως και οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί, αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα, προϋπόθεση, εναντίωση.

Π.χ. — *Εκτιμώ ιδιαίτερα τους ανθρώπους που με βοήθησαν* (= επειδή με βοήθησαν - αιτία).

— *Όποιος το επιθυμεί* *ας το κάνει* (= αν το επιθυμεί - υπόθεση).

Ε. Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις

Πλάγιες ερωτηματικές ή πλάγιες ερωτήσεις λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες (*ποιος, πόσος* κ.ά.), με ερωτηματικά επιρρήματα (*πού, πότε, πώς*), καθώς και με **συνδέσμους** (*γιατί, αν, μήπως* κ.ά.). Οι προτάσεις αυτές εμπεριέχουν ερώτηση και εξαρτώνται από **ρήματα** που δηλώνουν **ερώτηση, απορία, αμφιβολία, γνώση, αίσθηση** κ.ά., ή από **φράσεις** με παρόμοια σημασία, όπως: *ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, βλέπω, είμαι βέβαιος, δεν έχω ιδέα* κ.ά.

➤ **Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις** αντιστοιχούν σε ευθείες ερωτήσεις και διακρίνονται σε:

1. Ερωτήσεις που δηλώνουν **ολική άγνοια**, δηλαδή ζητείται βεβαίωση ή άρνηση **όλου** του περιεχομένου της πρότασης και η απάντηση σε αυτές είναι ένα «*ναι*» ή ένα «*όχι*» ή άλλες λέξεις με παρόμοια σημασία, όπως *βέβαια, φυσικά, ασφαλώς* κ.ά.

Π.χ.— **Ευθεία ερώτηση:** *Θα έρθετε στην εκδρομή;* *Ναι* ή *Όχι* ή *Ασφαλώς* κ.ά.

— **Πλάγια ερώτηση:** *Με ρώτησε αν θα έρθουμε στην εκδρομή.* *Ναι* ή *Όχι* ή *Ασφαλώς* κ.ά.

2. Ερωτήσεις που δηλώνουν **μερική άγνοια**, δηλαδή ζητείται βεβαίωση ή άρνηση **ενός μόνο μέρους** του περιεχομένου της ερωτηματικής πρότασης. Οι ερωτήσεις αυτές εισάγονται με ερωτηματική αντωνυμία ή με ερωτηματικό επίρρημα και η απάντηση **δεν** είναι «*ναι*» ή «*όχι*»:

Π.χ. — **Ευθεία ερώτηση:** *Πώς σε λένε;*

— **Πλάγια ερώτηση:** *Με ρώτησε πώς με λένε.*

Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται ως:

- **αντικείμενο**

— όταν εξαρτώνται από **ρήματα ή φράσεις** που δηλώνουν **απορία, άγνοια, γνώση, αμφιβολία, αίσθηση, σκέψη, εξέταση, προσπάθεια** κ.ά.

Π.χ. — *Με ρώτησαν ποιος είσαι.*

— *Δεν ξέρει τι να κάνει.*

— *Σκέψου πόσο θα μας κοστίσει.*

— *Αμφιβάλλω αν θα τα καταφέρεις.*

— *Δεν είμαι βέβαιος πού πηγαίνουμε.*

• υποκείμενο

— όταν εξαρτώνται από **απρόσωπες εκφράσεις** με συγγενική σημασία με αυτή των παραπάνω ρημάτων (*ρωτώ, αγνοώ*), όπως: *είναι παράξενο, είναι περίεργο, είναι ζήτημα, δεν υπάρχει είδηση, πληροφορία* κ.ά.

Π.χ. — *Είναι παράξενο πώς σκέφτεται.*

— *Δεν υπάρχει πληροφορία πού συνέβη το τραγικό δυστύχημα.*

— *Είναι ζήτημα αν θα μας ξαναεπισκεφτούν.*

• επεξήγηση

— όταν εξαρτώνται από **ουσιαστικά** όπως *ερώτηση, απορία, σκέψη* κ.ά., ή από **αντωνυμίες δεικτικές ή αόριστες ουδετέρου γένους**, όπως *αυτό, ένα, κάτι* κ.ά.

Π.χ. — *Στην απορία μου αυτή, τότε θα συναντηθούμε, κανείς δεν απάντησε.*

— *Ένα μόνο δεν κατάλαβα, πού γνωριστήκατε.*

➤ Παρατηρήσεις:

α) Οι ερωτήσεις (ευθείες ή πλάγιες) ολικής άγνοιας μπορεί να είναι **διμελείς**, δηλαδή να αποτελούνται από δύο ερωτηματικές προτάσεις που συνδέονται με το διαχωριστικό σύνδεσμο **ή**.

Π.χ. — **Ευθεία ερώτηση:** *Τελικά απάντησες ή απέφυγες την ερώτηση του;*

— **Πλάγια ερώτηση:** *Δεν ξέρω αν τα κατάφερε ή απέτυχε να φτάσει στον προορισμό του.*

β) Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις δε χωρίζονται με κόμμα όταν είναι υποκείμενα ή αντικείμενα· χωρίζονται όμως όταν είναι επεξηγήσεις.

γ) **Προσοχή:** Δεν πρέπει να ξεχνάμε τη διαφορά ανάμεσα στα:

πού: ερωτηματικό επίρρημα → ερωτηματική πρόταση.

που: αναφορικό επίρρημα → αναφορική πρόταση (συνήθως), ή αιτιολογική, ή ειδική κ.ά.

πώς: ερωτηματικό επίρρημα → ερωτηματική πρόταση.

πως: ειδικός σύνδεσμος → ειδική πρόταση.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως ταξινομούνται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις;
2. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται ειδικές; Παραδείγματα.
3. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται βουλητικές; Παραδείγματα.
4. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται ενδοιαστικές; Παραδείγματα.
5. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται αναφορικές ονοματικές; Παραδείγματα.
6. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται πλάγιες ερωτηματικές ή πλάγιες ερωτήσεις λέγονται; Παραδείγματα.

Ασκήσεις

A. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις ειδικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Πίστευε ότι θα τα κατάφερνε.
- β) Όλοι παραδέχονταν πως ήταν όμορφος και ευγενικός.
- γ) Εγώ δεν το αγνοώ αυτό, ότι εσείς οργίζεστε εναντίον μου.
- δ) Είναι ψέμα ότι αυτός άρχισε τον καβγά.
- ε) Έχω τη γνώμη πως θα πει την αλήθεια.
- στ) Οι ηλικιωμένοι αισθάνονται ότι είναι αδύναμοι.
- ζ) Διαδίδεται ότι θα πάμε εκδρομή.
- η) Πήρα μια ευχάριστη είδηση, ότι η μητέρα μου θα γίνει καλά.
- θ) Ένα μόνο με πονούσε, πως ήμουν ακόμα μικρός.
- ι) Πιστεύω να μην έμαθε τίποτα ο πατέρας.
- ια) Φαίνεται πως όλες οι προσπάθειες απέτυχαν.
- ιβ) Το λάθος ήταν ότι δε με πίστεψε.
- ιγ) Δε βλέπεις που ο πατέρας σου δεν μπορεί να κοιμηθεί;
- ιδ) Λες και δεν ήμουν κι εγώ νέος!
- ιε) Δε θυμάμαι να ξανάγινε κάτι τέτοιο.

2. Να μετατρέψετε σε δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Δεν αναλογίζεται τις συνέπειες των πράξεων του.
- β) Θεωρώ τη συμπεριφορά σου απρεπή.

- γ) Αντιλαμβάνονται **τη δυσκολία της επιχείρησης.**
- δ) Κανείς δεν αμφισβητεί **τις προθέσεις σου.**
- ε) Όλο το απόγευμα φαίνονταν **λυπημένοι.**
- στ) Από τα λόγια σου αποδεικνύεται **η σοβαρότητα της κατάστασης.**
- ζ) Ένα πράγμα φαινόταν πλέον, **το μίσος του για εκείνον.**
- η) Τα παιδιά συναισθάνθηκαν **τη δύσκολη θέση του καθηγητή.**

B. ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις βουλητικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Ευχόμεουν να έφευγε αμέσως.
- β) Αρνείται να συμβιβαστεί.
- γ) Είναι επείγον να τηλεφωνήσετε στο σπίτι σας.
- δ) Η επιθυμία του να ταξιδεύει είναι μεγάλη.
- ε) Απαγορεύεται να εισέρχεστε.
- στ) Είναι ανάγκη να έρθεις αμέσως.
- ζ) Θέλουμε να προοδεύεις.
- η) Δεν πρέπει να διστάζεις τόσο.
- θ) Εγώ θα ήθελα να άνοιγε η γη και να με κατάπινε.
- ι) Το θεώρησε προσβολή, να έρθει ένας ξένος και να τον μαλώσει.
- ια) Τον έπιασε μεγάλος πόθος να δει την πατρίδα του.
- ιβ) Με το να φωνάζεις όλη την ώρα δεν πετυχαίνεις τίποτα.

2. Να μετατρέψετε σε δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Επιβάλλεται **η ανακάλυψη των ενόχων.**
- β) Επιθυμούσε **μια συνάντηση** μαζί τους.
- γ) Οι γονείς ονειρεύονται **την ευτυχία των παιδιών τους.**
- δ) Αρνείται **τη συμμετοχή του** στην ομάδα.
- ε) Απαγορεύεται **η ρίψη αντικειμένων**, καθώς υπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς.
- στ) Πιστεύω **στην επιτυχία σου.**
- ζ) Η κυβ'ρνηση υποσχέθηκε **την αποστολή** οικονομικής βοήθειας.
- η) Απαγορεύτηκε **η έναρξη των αγωνισμάτων στίβου.**

Γ. ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις ενδοιαστικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Ανησυχώ μήπως δεν προλάβω το αεροπλάνο.
- β) Φοβούνται μην αστοχήσουν.
- γ) Ένα μόνο τον τρόμαζε στη μάχη, μην πιαστεί αιχμάλωτος.
- δ) Φοβάμαι μήπως δεν προλάβω να ζητήσω συγγνώμη.
- ε) Πρόσεξε μη με απογοητεύσεις.
- στ) Κάθε χρόνο είχε την ίδια ανησυχία, μη δεν πάρει εκπαιδευτική άδεια.
- ζ) Κοίταξε μην του πεις ψέματα, γιατί θα το καταλάβει αμέσως.
- η) Αυτή την ανησυχία δεν μπόρεσα να ξεπεράσω, μήπως αρνηθεί να με δει.
- θ) Τρέμω μήπως με παρακολουθούν.
- ι) Πάρε τα μέτρα σου μην τυχόν και δε βρούμε εισιτήριο.
- ια) Εκείνο με φόβιζε περισσότερο, μήπως δε θυμηθώ το όνομα του.
- ιβ) Με έπιανε τρόμος μήπως φανερώσει το πρόβλημα μας.
- ιγ) Με ανησυχεί πολύ μήπως παρασυρθεί από τους άλλους.

2. Να μετατρέψετε σε ενδοιαστικές προτάσεις τις λέξεις ή φράσεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία, κάνοντας όποιες αλλαγές θεωρείτε απαραίτητες, και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Φοβάται τις αρρώστιες.
- β) Ανησυχεί για το αποτέλεσμα των εξετάσεων.
- γ) Τον βασανίζει ένας μεγάλος φόβος για την ασφάλεια του παιδιού.
- δ) Πρόσεχε πολύ τις κλοπές.
- ε) Προσέχετε την κακή συμπεριφορά.

Α. ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις αναφορικές ονοματικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Στην εποχή μας είσαι ό,τι δηλώσεις.
- β) Μην κάνεις ό,τι δεν πρέπει.
- γ) Εκείνος που μας κοιτάζει είναι ο καθηγητής μου.
- δ) Όποιος θέλει ας γράφει.

- ε) Όσοι χάρεσαν μπήκαν στο αυτοκίνητο.
- στ) Η βιβλιοθήκη μας είναι ό,τι καλύτερο έχουμε.
- ζ) Θα δεχόμουν οποιαδήποτε δικαιολογία μου έλεγες.
- η) Οι άνθρωποι δε γνώριζαν την πολιτική τέχνη, της οποίας μέρος είναι η πολεμική.
- θ) Ο Γιώργος, που ήταν ο καλύτερος μου φίλος, σπούδασε γιατρός.
- ι) Ο Θανάσης είναι που δε συμμετείχε στην προσπάθεια.
- ια) Πιστεύω ότι αυτό ήταν το καλύτερο, ό,τι μας συμβούλευσες εσύ.
- ιβ) Πάρε την εργασία όποιου θέλεις και μελέτησε την.

2. Να αντικαταστήσετε τις λέξεις που είναι γραμμένες με έντονα στοιχεία με ονοματικές αναφορικές προτάσεις.

- α) Θα τιμηθούν **οι νικητές** του αγώνα.
- β) Ο **υπεύθυνος** ασφαλείας του γηπέδου είναι γνωστός μας.
- γ) Βρέθηκε το αυτοκίνητο **του φύλακα** της τράπεζας.
- δ) Ακούσαμε όλοι **τους ισχυρισμούς** του και δεν πιστέψαμε λέξη.
- ε) Με το σεισμό κινδύνευαν να καταρρεύσουν και τα διπλανά κτίρια.
- στ) **Οι ασυνείδητοι** επισκέπτες του δάσους είναι πολύ επικίνδυνοι.

3. Να επισημάνετε τις αναφορικές προτάσεις και να προσδιορίσετε τι δηλώνει η καθεμιά.

- α) Δώστε μου ό,τι θέλετε.
- β) Ό,τι κι αν κάνεις, το αγνοώ.
- γ) Να είχαμε ένα σκύλο, που να μας φυλάει τον κήπο.
- δ) Ούτε ο αδερφός μου, που ήταν καλός μαθητής, πήγε καλά στις εξετάσεις.
- ε) Δεν είσαι δικαιολογημένος που δεν ήρθες στην ώρα σου.
- στ) Θυμώνει τόσο εύκολα, που μονίμως χάνει την ψυχραιμία του.

Ε. ΠΛΑΠΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τις πλάγιες ερωτήσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο της καθεμιάς.

- α) Οι αστυνομικοί ρώτησαν το παιδί αν ξέρει κάτι.
- β) Ένα πράγμα με απασχολεί, πώς θα περάσουμε όμορφα.
- γ) Μελετούν αν υπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς.

- δ) Εξέτασαν αν ο Γιώργος μπήκε στο αεροπλάνο.
- ε) Αυτό δεν ήξεραν, πότε θα συναντηθούν.
- στ) Με ρώτησαν πού έκρυψα τα αποδεικτικά στοιχεία.
- ζ) Αναρωτιόταν γιατί είχε τόσο επιθετική συμπεριφορά.
- η) Ποτέ δεν κατάλαβα πώς τα κατάφερε να ξεφύγει.
- θ) Αμφιβάλλω αν θα πετύχει το πείραμα.
- ι) Θέλω να ξέρω ποιος σε οδήγησε εδώ.
- ια) Καταλαβαίνετε πόσο δύσκολη είναι η θέση μου.
- ιβ) Δε σκέφτεται ποιες θα είναι οι συνέπειες της πράξης του.
- ιγ) Στο ερώτημα ποιος προκάλεσε τον καβγά δε βρέθηκε απάντηση.
- ιδ) Το τι έγινε δεν μπορώ να πω.
- ιε) Σε ρώτησε γιατί τον κατηγορήσες;

2. Στα παραπάνω παραδείγματα, να βρείτε ποιες ερωτήσεις είναι ολικής άγνοιας και ποιες μερικής άγνοιας.

3. Να μετατρέψετε τις παρακάτω ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες, αφού τις εξαρτήσετε από ρήμα της προτίμησης σας.

- α) Πού πηγαίνετε;
- β) Γιατί είστε στενοχωρημένοι;
- γ) Ποια σημασία έχει αυτό;
- δ) Ποιος σου είπε κάτι τέτοιο;
- ε) Να φύγω ή να μείνω;
- στ) Μήπως είδατε το διευθυντή;
- ζ) Θα φτάσουμε άραγε εγκαίρως;
- η) Πότε θα δούμε τον αγώνα;
- θ) Θα γίνει η παράσταση;
- ι) Τι προτιμάτε να κάνουμε;

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Στα παρακάτω αποσπάσματα, να επισημάνετε τις ονοματικές προτάσεις και να προσδιορίσετε το συντακτικό τους ρόλο.

Στο σταθμό Λαρίσης αρχίσαμε να ψάχνουμε πού πρέπει να δηλώσουμε τις αποσκευές μου. Ήταν μια τέτοια αναμπουμπούλα εκεί, που δεν ήξερες ούτε από ποια πόρτα πρέπει να

μεις ούτε ποιος είναι ο αρμόδιος. Εκεί συνάντησα το Στελλάκη και τον Ιατρόπονλο...

Φίλησα πάλι και πάλι γρήγορα τους δικούς μου και προχώρησα πίσω από τα κάγκελα του σταθμού, που θα χωρίζανε όσους φεύγουν από εκείνους που μένουν. Η μεγάλη μας σκοτούρα ήταν να βρούμε ένα κάπως καλό διαμέρισμα στο σιδηρόδρομο, γιατί ακόμα ήμαστε και δεν ήμαστε αξιωματικοί και φοβόμαστε μήπως μας φέρουν αντιρρήσεις.

Βρήκαμε καλό διαμέρισμα... κάθισα πολλή πολλή ώρα στο παράθυρο. Τ' αγαπητά πρόσωπα, ύστερα το πλήθος, ύστερα ο σταθμός άρχισαν να μακραίνουν, να χάνονται. Ήμουν βέβαιος πως δε θα ξαναγύριζα. Μα είχα και μια παρηγοριά, πως φεύγω εγώ, πως φεύγουμε, όσοι φεύγουμε, για να 'ναι ήσυχοι τουλάχιστον αυτοί... Από μακριά κοίταζα σιγά σιγά να μικραίνουν και να χάνονται σε μιαν αχλή τα δυο πιο χαρακτηριστικά σημεία της Αθήνας: ο Λυκαβηττός και η Ακρόπολη. Κι έλεγα, ήμουν βέβαιος, πως τους δίνω κι αυτών τον τελευταίο χαιρετισμό.

2. Στις περιόδους που ακολουθούν να βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

- α) Οι αποσκευές όσων ήρθαν με το λεωφορείο των 12:00 είναι κιόλας έτοιμες.
- β) Όσο δεν είχε επίσημα ανακοινωθεί η απέλαση, ελπίζανε ακόμη.
- γ) Ο Κ. δεν είχε αποφασίσει ακόμα αν θα έμενε στο χωριό ή θα έφευγε.
- δ) Την Κρήτη μπορείς να την επισκεφθείς όποια εποχή σε βολεύει.
- ε) Ενώ οι γιατροί του είπαν να κόψει το κάπνισμα, αυτός καπνίζει σαν φουγάρο.
- στ) Όλα, μέχρι και την τελευταία λεπτομέρεια, εκτελέστηκαν όπως ακριβώς είχαμε συμφωνήσει.
- ζ) Ο Δ., αν και ήταν καλός μαθητής, δεν πήγε καλά στις εξετάσεις.
- η) Όποιος τηλεφωνήσει πες του πως θα επιστρέψω σε λίγες μέρες.
- θ) Συναντήσαμε χτες τον άνθρωπο που διέσχισε την Ανταρκτική.
- ι) Κοίτα μην μάθουν τίποτα οι γονείς σου. Θα έχουν απόλυτο δίκιο αν θυμώσουν.
- ια) Μάλλον δε σκέφτηκες ποιες συνέπειες θα είχε η ενέργεια σου. Τώρα είσαι υποχρεωμένος να τις υποστείς, όσο σοβαρές κι αν είναι.
- ιβ) Ήταν κατασυγκινημένος που έβλεπε επιτέλους την Ακρόπολη.
- ιγ) Πριν ο ήλιος ανατείλει, ο εχθρός ξεκίνησε μια σφοδρή επίθεση.
- ιδ) Οι άνθρωποι δε γνώριζαν την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική.
- ιε) Όπως έτρεχε, ήταν αδύνατον να μην πέσει και να χτυπήσει.

3. Να σημειώσετε το αντίστοιχο γράμμα δίπλα στην πρόταση ανάλογα με το αν την θεωρείτε πρόταση σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ).

- α) Φαίνεται **ότι θα βρέξει**. (ειδική, αντικείμενο του «φαίνεται»)
- β) Αναρωτιέμαι **τι θέλεις**. (πλάγια ερώτηση, αντικείμενο)
- γ) **Όποιος βιάζεται** σκοντάφτει. (αναφορική, υποκείμενο)
- δ) Είναι πιθανόν **να μην το άκουσε**. (βουλητική, υποκείμενο του «είναι πιθανόν»)
- ε) Τον ρώτησε **μήπως φοβόταν**. (ενδοιαστική)
- στ) Χρειάστηκε **να αλλάξουν τα πράγματα**. (βουλητική, αντικείμενο του «χρειάστηκε»)
- ζ) Ρώτησε τον **αν θα συμμετάσχει**. (υποθετική)
- η) Δεν ξέρω **πού θα σε βρω**. (αναφορική)
- θ) Είναι δύσκολο να **επικοινωνήσουμε**. (βουλητική, υποκείμενο του «είναι δύσκολο»)
- ι) Δεν ξέρω **πώς θα φύγω**. (πλάγια ερώτηση)

4. Στο κείμενο που ακολουθεί να υπογραμμίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να τις χαρακτηρίσετε.

Λέγαμε ότι οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται από τις κύριες με κόμμα. Και το λέγαμε αυτό, όταν εξετάζαμε το κόμμα μέσα στην περίοδο του λόγου. Στην περίοδο του λόγου που έχει δύο, τουλάχιστον, και περισσότερες από δύο προτάσεις. Γιατί, αν θυμάστε, εξετάζαμε το κόμμα μέσα στην περίοδο, αφού είχαμε ολοκληρώσει την εξέτασή του μέσα στην πρόταση.

Και μην ξεχνάτε πώς ορίσαμε τις κύριες και πώς τις δευτερεύουσες προτάσεις. Κύριες είπαμε τις προτάσεις που ολοκληρώνονται και στέκονται από μόνες τους μέσα στο λόγο. Δευτερεύουσες ονομάσαμε τις προτάσεις που, για να ολοκληρώσουν το νόημά τους, έχουν την ανάγκη να στηριχθούν στην κύρια πρόταση. Γι' αυτό και τις κύριες προτάσεις τις ονομάζουμε ανεξάρτητες, ενώ τις δευτερεύουσες εξαρτημένες.

Χρ. Τσολάκης «Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική»

δευτερεύουσες προτάσεις	είδος

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ: ΤΕΛΙΚΕΣ, ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ (Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ)

Επιρρηματικές προτάσεις λέγονται αυτές που προσδιορίζουν κυρίως το ρήμα μιας πρότασης ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

Ανάλογα με την ιδιαίτερη σημασία τους, χαρακτηρίζονται ως: αιτιολογικές, τελικές, συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές), υποθετικές, εναντιωματικές, χρονικές και αναφορικές επιρρηματικές.

Τελικές προτάσεις

- **Δηλώνουν:** σκοπό (δείχνουν σε ποιο σκοπό αποβλέπει αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται).
- **Εισάγονται:** με τους τελικούς συνδέσμους: *για να, να.*
- **Άρνηση:** *μη(ν).*

Π.χ. — *Πήγε να για να φέρει το βιβλίο τον.* (Η πρόταση *να / για να φέρει το βιβλίο τον* δηλώνει για ποιο σκοπό πήγε.)

Παρατήρηση: Οι τελικές προτάσεις που εισάγονται με το *να* δεν πρέπει να συγχέονται με τις βουλητικές. Οι βουλητικές είναι ονοματικές προτάσεις, που συμπληρώνουν την έννοια των ρημάτων *θέλω, μπορώ, προτρέπω, εμποδίζω, πρέπει* κ.ά. Εισάγονται με το βουλητικό *να*, που δεν μπορεί να αντικατασταθεί με το *για να*.

Π.χ. — *Τον προέτρεψε να φύγε.* (βουλητική)

— *Σηκώθηκε για να φύγε.* (τελική)

Αιτιολογικές προτάσεις

- **Δηλώνουν:** αιτία (την αιτία για την οποία γίνεται αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται).
- **Εισάγονται:** με τους αιτιολογικούς συνδέσμους: *γιατί, διότι, επειδή, αφού*, ή με λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως αιτιολογικοί σύνδεσμοι, π.χ. *που* (= επειδή, διότι), *καθώς, μια και, μια που, σαν... που* κ.ά.
- **Άρνηση:** *δε (ν).*

Π.χ. — *Θύμωσε πάρα πολύ, γιατί ήσουν πραγματικά αγενής απέναντι του.*

Συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές) προτάσεις

- **Δηλώνουν:** το αποτέλεσμα του περιεχομένου της πρότασης που προσδιορίζεται. Συχνά στην πρόταση που προσδιορίζεται υπάρχει η δεικτική αντωνυμία *τέτοιος* ή *τόσος* ή το επίρρημα *τόσο* ή *έτσι* ή άλλη παρόμοια έκφραση.

Π.χ. — Μιλά **τόσο** σιγά, *ώστε* δεν τον ακούει κανείς.

— Είναι **τέτοιος** άνθρωπος *ώστε* όλοι τον αντιπαθούν.

• **Εισάγονται:** με τους συνδέσμους *ώστε* και *που* (= *ώστε*), με το σύνδεσμο *να* και με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως αποτελεσματικοί σύνδεσμοι, π.χ. *ώστε να, που να, για να* κτλ.

Π.χ. — Κανείς δεν είναι τόσο ανόητος **για** να τα βάλει μαζί του.

— Έχει τόσα χρόνια να με δει, **που** δε θα με γνωρίσει.

• **Άρνηση:** Οι δευτερεύουσες που εισάγονται με τους συνδέσμους *ώστε* και *που* παίρνουν άρνηση *δε(ν)*. Όσες εισάγονται με εκφράσεις που έχουν *να (ώστε να, που να)* παίρνουν άρνηση *μη (ν)*.

Π.χ. — Μιλά τόσο βιαστικά, *ώστε* δεν καταλαβαίνουμε τι λέει.

— Έχει τόσο καιρό να με δει, *ώστε να μη (ν)* με θυμάται.

Παρατήρηση: Ο σύνδεσμος *ώστε* χρησιμοποιείται και ως παρατακτικός σύνδεσμος στην αρχή μιας περιόδου ή ημιπεριόδου και τότε εισάγει κύρια πρόταση.

Π.χ. — *Ωστε* λοιπόν, παραδέχεσαι το λάθος σου!

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως ταξινομούνται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις;
2. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται τελικές; Παραδείγματα.
3. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται αιτιολογικές; Παραδείγματα.
4. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται συμπερασματικές (ή αποτελεσματικές); Παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω περιόδους, να αναγνωρίσετε τις αιτιολογικές, τις τελικές και τις αποτελεσματικές (συμπερασματικές) προτάσεις.

- α) Ήταν χαρούμενος γιατί θα πήγαιναν εκδρομή.
- β) Δεν είμαι ανόητος να μη γνωρίζω τις συνέπειες.
- γ) Τον αγαπούσε τόσο πολύ, που δεν ήθελε να τον πικράνει.
- δ) Βιαζόταν να προλάβει τα καταστήματα ανοιχτά.
- ε) Έστειλε το παιδί στην αγορά για να ψωνίσει.
- στ) Έφυγα, αφού δεν είχα τίποτα παραπάνω να κάνω.

2. Να αντικατασταθούν οι παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με αιτιολογικές προτάσεις.

- α) Ήταν χαρούμενος για την προαγωγή του.

- β) Τελικά τιμωρήθηκε για την παράβαση που έκανε.
- γ) Ήταν στενοχωρημένος για την αδικία που του έγινε.
- δ) Δεν μπόρεσαν να περάσουν από την πολλή βλάβιση.
- ε) Είχαν κουραστεί από την απίστευτη ζέστη.
- στ) Χαίρομαι για τον ερχομό σου.

3. Να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που υπογραμμίζονται.

- α) Ο άνθρωπος γίνεται κακός, γιατί τον αδικούν.
- β) Μιλούσε τόσο σιγά, ώστε μόλις που τον άκουγαν.
- γ) Ας διάβαζες να μην έμενες στην ίδια τάξη.
- δ) Έπρεπε να ήσουν εκεί, για να έβλεπες τι έκανε.
- ε) Δεν πήγε στο θέατρο, αφού είχε δουλειά.

4. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις που εισάγονται με το σύνδεσμο να είναι βουλητικές και ποιες τελικές.

- α) Σηκώθηκε να του προσφέρει τη θέση του.
- β) Ήθελα να ήσουν ξύπνιος να τον έβλεπες και συ.
- γ) Πάντα αξίζει να πολεμά κάποιος για τη λευτεριά,
- δ) Η επιθυμία της να τον ξαναδεί την οδήγησε εκεί.
- ε) Αυτός μόνο μπορούσε να τη σώσει,
- στ) Φρόντισε ό,τι χρειάζεται να μην αισθανθούν ξένοι.

5. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις που εισάγονται με το γιατί είναι αιτιολογικές και ποιες πλάγιες ερωτηματικές;

- α) *Σκεφτόταν* γιατί είχε μιλήσει τόσο άσχημα.
- β) Δεν καταλαβαίνω γιατί ήρθες.
- γ) Λυπήθηκα γιατί δεν έκανες ό,τι είπαμε.
- δ) Με ρώτησε γιατί έφυγα νωρίς.
- ε) Ήθελε να τον συγχωρήσει γιατί τον αγαπούσε.

6. Να συμπληρωθούν οι παρακάτω φράσεις με αιτιολογικές, τελικές ή αποτελεσματικές προτάσεις.

- α) Οι μαθητές άνοιξαν την πόρτα, _____.
- β) Ήταν πολύ χαρούμενος, _____.

- γ) Έτρεξε τόσο πολύ, _____.
- δ) Είναι τόσο καλός άνθρωπος, _____.
- ε) Πήγε στο εξωτερικό _____.

7. Στις παρακάτω υπογραμμισμένες προτάσεις, να αλλάξετε το σύνδεσμο με τον οποίο εισάγονται χωρίς να αλλάξετε το είδος των προτάσεων.

- α) Ο γιατρός άνοιξε το βιβλίο να γράψει.
- β) Με συγχωρείτε που ήρθα απρόσκλητος.
- γ) Τον αγαπούσε τόσο που δεν ήθελε να τον πικράνει.
- δ) Ας διάβαζες να μην έμνες στην ίδια τάξη.
- ε) Λυπόμουνά που θα άφηνα την Αθήνα.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Χρονικές προτάσεις

- Προσδιορίζουν χρονικά μια άλλη πρόταση (δηλαδή φανερώνουν πότε έγινε πράξη της πρότασης που προσδιορίζουν).
- Εισάγονται: με τους χρονικούς συνδέσμους (*όταν, ενώ, καθώς, αφού, πριν, μ λης, προτού, ώσπου, ωσότου, όποτε, οπότε, άμα*) ή με λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως χρονικοί σύνδεσμοι (*όσο που, όσο που να, έως ότου να, κάθε [φορά] που κ.ά.*).

Π.χ. — *Πριν φύγει, συμφιλιώθηκε με τον αδερφό του.*

— *Όταν μάθετε το μυστικό του, θα τον συγχωρήσετε.*

Υποθετικές προτάσεις

- Εκφράζουν την προϋπόθεση που πρέπει να ισχύει ώστε να γίνει αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται.
- Εισάγονται: με τον υποθετικό σύνδεσμο *αν* ή με τους συνδέσμους *σαν, αμα, να, όταν* αυτοί έχουν υποθετική σημασία.

Π.χ. — *Αν είχε χρήματα, θα έκανε πολλά ταξίδια.*

— *Αμα άνοιγες αυτό το μαγαζί, θα κέρδιζες πολλά.*

- Η υποθετική πρόταση λέγεται **υπόθεση** και η πρόταση που προσδιορίζεται από αυτήν λέγεται **απόδοση**. Η υπόθεση και η απόδοση μαζί αποτελούν **υποθετικό λόγο**.

— Αν είχε πολλά χρήματα, θα έκανε πολλά ταξίδια. **Υποθετικός λόγος**

υπόθεση

απόδοση

➤ Παρατηρήσεις

1. Σε υποθετικούς λόγους με δυο ή περισσότερες υποθέσεις και κοινή απόδοση οι υποθετικές προτάσεις μπορεί να εισάγονται με τους διαχωριστικούς συνδέσμους: *είτε - είτε, κι αν - κι αν, και να - και να μη(ν)*

Π.χ. — *Είτε έρθεις είτε δεν έρθεις, εμείς θα πάμε.*

2. Μερικές φορές, για να εκφραστεί εντονότερα μια υπόθεση, στη θέση της υποθετικής πρότασης έχουμε ευθεία ερώτηση.

Π.χ. — *Έχεις διαβάσει; Θα γράψεις καλά.* (= Αν έχεις διαβάσει θα γράψεις καλά.)

3. Συχνά σε έναν υποθετικό λόγο παραλείπει η υπόθεση ή η απόδοση, γιατί εννοούνται από τα συμφραζόμενα.

Π.χ. — *Θα έρθεις μαζί μας; — Αν θέλετε (εννοείται η απόδοση: θα έρθω).*

4. Πολλές φορές οι υποθετικές προτάσεις που εισάγονται με το **αν** δεν είναι υποθέσεις, αλλά εκφράζουν με τρόπο παραστατικό παρομοίωση, έντονη αντίθεση, αιτία, αποτέλεσμα, επεξήγηση του αόριστου νοήματος μιας αντωνυμίας, απειλή.

Π.χ. — *Αν δεν είχες διαβάσει, δε σου φταίνε οι άλλοι.* (αιτία)
— *Αν σε μαρτυρήσω, θα τιμωρηθείς αυστηρά.* (απειλή)

5. Προσοχή! Ο σύνδεσμος **αν** εισάγει και ονοματικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Π.χ. — *Τον ρώτησαν αν ήθελε να τους ακολουθήσει.*

(πλάγια ερώτηση, που εξαρτάται από το ρήμα *ρώτησαν*, του οποίου είναι αντικείμενο)

Εναντιωματικές προτάσεις

• **Φανερώνουν** εναντίωση, δηλαδή ισχυρή αντίθεση προς αυτό που δηλώνει η πρόταση που προσδιορίζεται και το οποίο θεωρούμε πραγματικό.

• **Εισάγονται:** με τους αντιθετικούς συνδέσμους *αν και, ενώ, μολονότι* και με τις εναντιωματικές λέξεις ή εκφράσεις *μόλο που, μόνο που, και που, που, και ας, ας.*

Π.χ. — *Ενώ δεν είναι πλούσιος, ζει ευτυχισμένος.*

— *Αν και δεν είναι πλούσιος, ζει ευπρεπώς.*

— *Μόλο που δεν έχει πολλά χρήματα, ζει άνετα.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως ταξινομούνται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις;
2. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται χρονικές; Παραδείγματα.
3. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται υποθετικές; Παραδείγματα.

4. Ποιες δευτερεύουσες προτάσεις λέγονται εναντιωματικές; Παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στο παρακάτω κείμενο να βρείτε τις δευτερεύουσες χρονικές, υποθετικές και εναντιωματικές προτάσεις.

«Ο Γιώργος, όταν μεγαλώσει, θέλει να γίνει γιατρός. Αν και οι γονείς του υποστηρίζουν ότι η Ιατρική είναι δύσκολη επιστήμη, αυτός επιμένει.

Διαβάζει καθημερινά, αλλά μόλις βρει ελεύθερο χρόνο ασχολείται με το αγαπημένο του χόμπι, τη ζωγραφική. Πιστεύει ότι έως ότου να έρθουν οι εξετάσεις θα έχει προετοιμαστεί κατάλληλα, αν και η ύλη των μαθημάτων είναι αρκετά μεγάλη. Οι καθηγητές του εκτιμούν πως, αν δεν έχει άγχος, θα γράψει πολύ καλά και θα πετύχει το στόχο του».

2. Στις παρακάτω περιόδους, να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις.

α) Σαν τελείωσε ο πόλεμος, όλοι γύρισαν στις δουλειές τους.

β) Πάνε πέντε χρόνια που τον ανάπαυσε ο Θεός.

γ) Καθώς πήγαιναν στο δρόμο, άκουσαν μια παράξενη βοή.

δ) Κι αν διψάσεις, μην το πιεις το νερό της λησμονιάς.

ε) Αν ο θάνατος έρθει κοντά, κανείς δε θέλει να πεθάνει.

στ) Σαν τον φοβάσαι τον γκρεμό, έλα απ' το μονοπάτι.

ζ) Ήρθε κι αυτός, ενώ δεν τον προσκάλεσε κανείς.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με δευτερεύουσες υποθετικές, εναντιωματικές ή χρονικές προτάσεις.

α) Θα επιδιώξω συνάντηση μαζί του _____.

β) Φαίνεσαι αισιόδοξος, _____.

γ) Όλοι ταραχτήκαν _____.

δ) Έτρεξα να βοηθήσω, _____.

ε) Τα θέματα των εξετάσεων ήταν εύκολα _____.

στ) _____, αρχίζουν οι βροχές.

ζ) _____, ζει σαν πλούσιος.

4. Στις παρακάτω περιόδους να βρείτε τις χρονικές, υποθετικές και εναντιωματικές προτάσεις και να αλλάξετε τους συνδέσμους με τους οποίους εισάγονται με άλλους, χωρίς

όμως να αλλάξει το είδος των προτάσεων.

- α) Σαν άρχισε ο πόλεμος, άρχισε και η πείνα.
- β) Όταν βελτιωθεί ο καιρός, αρχίζουν οι εκδρομές.
- γ) Όταν τον είδε, γύρισε αλλού το πρόσωπο του.
- δ) Προτού χαράξει, είχαμε ξεκινήσει.
- ε) Εγώ ήρθα, κι ας μη με είχε ειδοποιήσει.
- στ) Σαν τη χάσει ο άνθρωπος την τιμή, τι τη θέλει τη ζωή;
- ζ) Κάνει πολύ ζέστη, αν και είναι ακόμη Απρίλιος.

5. Να βρείτε τι εκφράζουν οι παρακάτω υποθετικές προτάσεις.

- α) Αν δεν τον εκδικηθώ, να μη με λένε Πέτρο.
- β) Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι.
- γ) Κι αν τα βλέφαρα του έκλειναν, έμεινε ξάγρυπνος όλο το βράδυ.
- δ) Δε θα σε πιάσω; Θα δεις.
- ε) Αν πέθανε στον πόλεμο, η δόξα είναι μεγάλη.
- στ) Όσο μίλησε ο τοίχος μίλησε κι αυτή.

6. Να συμπληρώσετε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις α) με μια χρονική και β) με μια εναντιωματική πρόταση.

- α) Υπήρχε μεγάλη φασαρία _____.
- β) Ήταν πολύ χαρούμενος _____.
- γ) Δε θα σε ρωτήσω _____.
- δ) Ήρθε στη δεξίωση _____.

7. Στις παρακάτω προτάσεις, να αντικαταστήσετε τις μετοχές με μια επιρρηματική πρόταση.

- α) Υπακούοντας στους γονείς κερδίζουμε πολλά.
- β) Ξημερώνοντας έφτασαν στο σημείο συνάντησης.
- γ) Εξετάζοντας το θέμα διαπίστωσα πως είχε δίκιο.
- δ) Ανατέλοντας ο ήλιος άρχισε η μάχη.
- ε) Διαφωνώντας μαζί σου, δε θα σε ψηφίσω.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ)

- Αναφορικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με:
 - αναφορικές αντωνυμίες: *ο οποίος, η οποία, το οποίο – όσος, όση, όσο – που – ό,τι – όποιος, όποια, όποιο.*
 - αναφορικά επιρρήματα: *όπου, που, όπως, πως, όσο, καθώς, σαν.*
- Π.χ. — *Εκείνος που μας κοιτάζει είναι καθηγητής μου.*
 - *Δε θα πάθουμε τίποτα, όσο κι αν το θέλουν.*
 - *Να ακούς τη γνώμη όποιου σε αγαπά.*
- Οι αναφορικές προτάσεις είναι:
 - A. ονοματικές
 - B. επιρρηματικές

A. Ονοματικές αναφορικές προτάσεις

- Ονοματικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και έχουν θέση ονόματος μέσα στο λόγο. Έτσι οι ονοματικές αναφορικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στο λόγο ως:

➤ Υποκείμενο

Π.χ. — *Όποιος βιάζεται σκοντάφτει.*

➤ Κατηγορούμενο

Π.χ. — *Αυτός είναι ό,τι θέλεις.*

➤ Αντικείμενο

Π.χ. — *Θα κάνω ό,τι μου πεις.*

➤ Ομοιόπτωτος προσδιορισμός

Π.χ. — *Γι' αυτόν ρώτησε τον Πέτρο, που είναι γείτονας μου. (παράθεση)*

— *Πέταξα το ποτήρι που έσπασε. (επιθετικός προσδιορισμός)*

➤ Ετερόπτωτος προσδιορισμός

Π.χ. — *Πήγαινε στο σπίτι όποιου θέλεις. (γενική κτητική)*

B. Επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις

- Επιρρηματικές λέγονται οι αναφορικές προτάσεις που εισάγονται με αναφορικά επιρρήματα ή με αναφορικές αντωνυμίες και δηλώνουν επιρρηματική σχέση, λειτουργούν δηλαδή όπως οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (προσδιορίζουν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί την πρόταση από την οποία εξαρτώνται).

Π.χ. — *Πήγαινε όπου σου πουν. (τόπο)*

— *Αγαπώ τα καλά βιβλία, που μου προσφέρουν τόσες συγκινήσεις.* (= επειδή μου προσφέρουν... → αιτία)

• Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις δηλώνουν, όπως και οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί:

α) **τόπο** (αναφορικές τοπικές)·

π.χ. — *Πήγαινε όπου θέλεις.*

β) **χρόνο** (αναφορικές χρονικές)·

π.χ. — *Κοιμήσου όποια ώρα θέλεις.*

γ) **τρόπο** (αναφορικές τροπικές)·

π.χ. — *Άσε τον να ζήσει όπως θέλει.*

δ) **ποσό** (αναφορικές ποσοτικές)·

π.χ. — *Όσα δίνεις τόσα παίρνεις.*

ε) **αιτία** (αναφορικές αιτιολογικές)·

π.χ. — *Απογοητεύτηκα από το αποτέλεσμα, που δεν ήταν ανάλογο της προσπάθειας.* (= επειδή δεν ήταν ανάλογο...)

στ) **σκοπό** (αναφορικές τελικές)·

π.χ. — *Να 'χαμε έναν κηπουρό, που να μας φροντίζει τον κήπο* (= για να μας...).

η) **προϋπόθεση** (αναφορικές υποθετικές)·

π.χ. — *Όποιος βαριέται* (= αν κάποιος βαριέται) *να ζυμώσει σαράντα μέρες κοσκινίζει.*

θ) **εναντίωση ή παραχώρηση** (αναφορικές εναντιωματικές ή παραχωρητικές)·

π.χ. — *Δε θα γυρίσω όσο κι αν με παρακαλέσει.* (= και να με παρακαλέσει)

ι) **αποτέλεσμα** (αναφορικές αποτελεσματικές ή συμπερασματικές)·

π.χ. — *Τραγουδούσε τόσο μελωδικά, που δε χόρταινα να την ακούω.* (= ώστε δε χόρταινα να την ακούω)

ια) **παρομοίωση** (αναφορικές παραβολικές ή παρομοιαστικές): εισάγονται με το *όπως*, με το *καθώς* και με το *σαν να* όταν εκφράζεται υποθετική παρομοίωση·

π.χ. — *Έμεινε μόνη, όπως η καλαμιά στον κάμπο.*

— *Φώναζε σαν να τον έπνιγαν.*

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

• **Αναφορικές προσθετικές και αναφορικές προσδιοριστικές**

Οι αναφορικές προτάσεις προσδιορίζουν (αναφέρονται σε) κάποιον όρο της πρότασης από την οποία εξαρτώνται, ο τρόπος όμως με τον οποίο προσδιορίζουν αυτόν τον όρο δεν είναι πάντοτε ο ίδιος.

α) Άλλοτε δίνουν κάποιες επιπλέον πληροφορίες χωρίς να αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα

στον όρο που προσδιορίζουν. Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **αναφορικές προσθετικές** και, αν παραλειφθούν, δεν αλλάζει το νόημα. Μια τέτοια αναφορική πρόταση **χωρίζεται με κόμματα**, ενώ στον προφορικό λόγο κάνουμε παύση.

Π.χ. — *Χθες παρακολούθησαμε τον ποδοσφαιρικό αγώνα ΠΑΟ-ΟΣΦΠ, που με τόση αγωνία τον περιμέναμε.*

β) Άλλοτε όμως οι αναφορικές προτάσεις αποτελούν αναγκαίους προσδιορισμούς στον όρο που προσδιορίζουν, είναι δηλαδή απαραίτητες για την κατανόηση της φράσης, και έτσι δεν μπορούμε να τις παραλείψουμε. Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται **αναφορικές προσδιοριστικές** και **δε χωρίζονται με κόμματα** ούτε γίνεται παύση στο λόγο.

Π.χ. — *Η δύση που είδαμε χθες θα μας μείνει αξέχαστη.*

Προσοχή! Η ίδια αναφορική πρόταση μπορεί να έχει διαφορετικό νόημα σε μια φράση ως προσθετική από ό,τι ως προσδιοριστική.

Π.χ. — *Ο καθηγητής επέπληξε τους μαθητές της τάξης, που είχαν αργήσει.* (= Ο καθηγητής επέπληξε όλους τους μαθητές της τάξης, επειδή προφανώς όλοι είχαν αργήσει.)

— *Ο καθηγητής επέπληξε τους μαθητές της τάξης που είχαν αργήσει.*

(= Ο καθηγητής επέπληξε μόνο όσους μαθητές είχαν αργήσει.)

Η χρήση του «που»

Στην πολύ συχνή χρήση του «που» οφείλονται πολλά σφάλματα στο γραπτό αλλά και στον προφορικό λόγο, επειδή δημιουργούνται λάθη διατύπωσης και ασάφειας:

Π.χ. — *Το παιδί του θυρωρού, που είχε βρεθεί εκεί, μας τα είπε όλα.*

Ποιος είχε βρεθεί, ο θυρωρός ή το παιδί; Γι' αυτό θα πρέπει να αποφεύγουμε το «που» στις περιπτώσεις που μπορεί να δημιουργηθεί σύγχυση νοήματος και να χρησιμοποιούμε αντ' αυτού την αναφορική αντωνυμία *ο οποίος, η οποία, το οποίο*, επειδή παρέχει σαφήνεια στο λόγο:

Π.χ. — *Το παιδί του θυρωρού, το οποίο είχε βρεθεί εκεί, μας τα είπε όλα.*

Για να κάνουμε μια φράση σαφέστερη, μπορούμε να αντικαταστήσουμε το *που* με:

α) εμπρόθετη αναφορική αντωνυμία: **από, με, σε, για + αιτιατική της αναφορικής αντωνυμίας ο οποίος.**

β) *που* + εμπρόθετη δεικτική αντωνυμία: **που + από, σε, με, για + αιτιατική δεικτικής αντωνυμίας (εκείνος, αυτός).**

Π.χ. — *Ταξίδεψα με το τρένο που ταξίδεψες κι εσύ.*

— *Ταξίδεψα με το τρένο με το οποίο ταξίδεψες κι εσύ.*

— *Ταξίδεψα με το τρένο που μ'αυτό ταξίδεψες κι εσύ.*

Κάποτε, και κυρίως στον απλό λόγο, εισάγεται αναφορική πρόταση με το σύνδεσμο **και**.

Π.χ. — *Μια φορά ήταν μια βασίλισσα και δεν είχε παιδιά* (= η οποία δεν είχε...).

Μερικές φορές οι αναφορικές προτάσεις που προσδιορίζουν ή διασαφηνίζουν έναν όρο μιας

άλλης πρότασης μπορούν να αποδοθούν (αντικατασταθούν) με ένα επίθετο ή με μια παθητική μετοχή.

Π.χ. — *Πέταξαν τα ροδάκινα που σάπισαν.*

— *Πέταξαν τα σαπισμένα ροδάκινα.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως διακρίνονται οι αναφορικές ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις;
2. Ποιες αναφορικές είναι προσθετικές και ποιες προσδιοριστικές; Ιδιαιτερότητες στη χρήση. Παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω περιόδους, να διακρίνετε τις αναφορικές προτάσεις, να αναγνωρίσετε το είδος τους και να αναφέρετε το συντακτικό ρόλο τους.

Π.χ. *Έκανε ό,τι ήθελε.*

ό,τι ήθελε: αναφορική ονοματική πρόταση, αντικείμενο του ρήμ. *έκανε.*

- α) Όσοι λάβουν μέρος στους αγώνες θα τιμηθούν.
- β) Αυτό ήταν ό,τι καλύτερο μπορούσαμε να φανταστούμε.
- γ) Ρώτησε τον Κώστα, που είναι και φίλος σου.
- δ) Οι αποσκευές όσων ήρθαν με το λεωφορείο των 12:00 είναι κιόλας έτοιμες.
- ε) Άρχισε να λέει τα κρίματά της ένα προς ένα, σαν να τα είχε γραμμένα.
- στ) Όλα έγιναν όπως είχε συμφωνηθεί, μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια.
- ζ) Θέλω έναν καλό δάσκαλο, που να με μάθει αγγλικά.
- η) Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.
- θ) Έχει ένα χαρακτήρα τέτοιο που δεν τον υποφέρεις.
- ι) Ό,τι κι αν μου πεις, δεν υποχωρώ.

2. Ποιες από τις αναφορικές προτάσεις των παρακάτω περιόδων είναι προσθετικές και ποιες προσδιοριστικές; Να βάλετε κόμμα όπου χρειάζεται.

- α) Η βιβλιοθήκη του σχολείου μας που βρίσκεται στο υπόγειο έχει πολλά βιβλία.
- β) Το χωριό που γεννήθηκα είναι μικρό.
- γ) Συνάντησα χθες τον άνθρωπο που κατόρθωσε να διασχίσει τον Ατλαντικό μ' ένα μικρό ιστιοφόρο.
- δ) «Τη στράτα που διαβαίνουμε κανείς δεν τήνε ξέρει».
- ε) Εκείνη που μας κοιτάζει είναι συνάδελφος μου.
- στ) Υπάρχει κάποια επιτροπή στο Υπουργείο που ασχολείται με αυτό το θέμα.

ζ) Το αυτοκίνητο που είναι καινούριο θα κερδίσει στους αγώνες.

η) Αυτό το αυτοκίνητο που είναι καινούριο θα κερδίσει στους αγώνες.

θ) Η βροχή που πέφτει από το πρωί μούσκεψε τα πάντα.

ι) Θυμάμαι πάντα τη βροχή που έπεσε εκείνη τη νύχτα.

3. Στις ακόλουθες φράσεις, να επισημάνετε την επιρρηματική σημασία των αναφορικών προτάσεων. Να ξαναγράψετε τις αναφορικές προτάσεις αντικαθιστώντας τις με τις αντίστοιχες επιρρηματικές, όπου αυτό είναι δυνατόν.

Π.χ. — *Καταριέται τη μοίρα του, που τον έκανε φτωχό.* (αναφορική αιτιολογική
— *Καταριέται τη μοίρα του, επειδή τον έκανε φτωχό.*

α) Ούτε ο Γιώργος, που ήταν καλός μαθητής, πήγε καλά στις εξετάσεις.

β) Μου χρειάζεται μια οικιακή βοηθός, που να με βοηθά στις δουλειές του σπιτιού.

γ) Όποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.

δ) Η διαφορά, όσο κι αν φαίνεται λεπτή, ήταν τελικά μεγάλη.

ε) Οι ιτιές σφυρίζουν σαν να μοιρολογούν.

στ) Φάε και πιες όσο θέλεις.

4. Από τα παρακάτω ζεύγη προτάσεων, να συνθέσετε περιόδους με κύρια και αναφορική πρόταση.

α) • Δάνεισα στη Μαρία το βιβλίο της Ιστορίας.

• Η Μαρία είναι αδερφή μου.

β) • Η τηλεόραση δείχνει περιπετειώδη έργα.

• Το μεγαλύτερο ποσοστό των τηλεθεατών ενδιαφέρεται για τα περιπετειώδη έργα.

γ) • Αύριο θα πάμε για ψώνια.

• Αύριο είναι Πέμπτη.

δ) • Χωρίς τον Γκράχαμ Μπελ δε θα είχαμε σήμερα τηλέφωνο.

• Ο Γκράχαμ Μπελ είναι ο εφευρέτης του τηλεφώνου.

ε) • Ο σχολιασμός των πολιτικών γεγονότων γίνεται στην αρθρογραφική στήλη.

• Την ευθύνη της αρθρογραφικής στήλης έχουν οι εκδότες της εφημερίδας.

στ) • Οι δύτες χρειάζονται οξυγόνο κατά τη διάρκεια των καταδύσεων.

• Οι δύτες τροφοδοτούνται με οξυγόνο από ένα σωλήνα.

5. Στις ακόλουθες φράσεις, να αντικαταστήσετε την αντωνυμία που, με άλλα αναφορικά, απρόθετα ή εμπρόθετα, ώστε η φράση να αποκτήσει μεγαλύτερη σαφήνεια.

α) Να σου γνωρίσω τη φίλη που σου μίλησα.

- β) Το μάθημα που θα διαγωνιστείς είναι εύκολο.
- γ) Η ιστορία που βασίζεται αυτό το δράμα είναι αληθινή.
- δ) Ο γείτονας του Γιώργου, που του μίλησες, είναι πολύ καλός.
- ε) Δεν εγκρίνω τον τρόπο που φέρεσαι.
- στ) Εσύ είσαι η αιτία που τα παθαίνω αυτά.
- ζ) Πλύθηκε με το αφρόλουτρο που πλένεσαι κι εσύ.
- η) Το μέρος που διανυκτερεύσαμε άρεσε στο Γιώργο.
- θ) Αυτό είναι το διαμέρισμα που ενδιαφέρομαι.
- ι) Δώσε μου το μαχαίρι που τραυματίστηκες.

6. Να υπογραμμίσετε τις αναφορικές προτάσεις, να τις χαρακτηρίσετε (ονοματικές - επιρρηματικές) και να γράψετε ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος τους.

- α) Όποιος προσπαθεί βρίσκει λύσεις.
- β) Είδα το Γιώργο, που είναι συμμαθητής του αδελφού μου.
- γ) Θα κάνω ό,τι θέλεις εσύ.
- δ) Πανηγύριζαν σαν να είχαν νικήσει.
- ε) Πάρε το βιβλίο όποιου συμμαθητή σου θέλεις.
- στ) Θα γίνει ό,τι πεις εσύ.
- ζ) Ο Γιάννης προσπάθησε όσο μπορούσε.
- η) Στην Ελλάδα είσαι ό,τι δηλώσεις.
- θ) Τα γατάκια που γεννήθηκαν χθες ήταν μαύρα.
- ι) Όσοι μπορούσαν ανέβηκαν στο βουνό.
- ια) Έλαμπε από χαρά το πρόσωπό του, όπως ο ήλιος στα χιονισμένα βουνά.
- ιβ) Όποιος παρέβαινε τη διαταγή θα παραπεμπόταν στο στρατοδικείο.
- ιγ) Τα βάζει συχνά με τους γονείς του, που δεν τον αφήνουν να κάνει ό,τι θέλει.
- ιδ) Ήταν τόσο μόνη, που πολλές φορές στενοχωριόταν.

αναφορική πρόταση	είδος	συντακτικός ρόλος

ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Τα λόγια κάποιου τα ακούμε με δυο τρόπους:

α) **άμεσα**, όπως δηλαδή τα είπε ο ίδιος. Τότε λέμε ότι έχουμε *ευθύ λόγο*.

Π.χ. — *Φέρε μου το βιβλίο.*

— *Τι ημέρα είναι σήμερα;*

— *Να επιστρέψετε αμέσως.*

β) **έμμεσα**, όπως δηλαδή μας τα μεταφέρει κάποιος άλλος, οπότε λέμε ότι έχουμε *πλαγιο λόγο*.

Το λόγο του άλλου, όταν τον μεταφέρουμε ως πλάγιο, τον εξαρτούμε από ορισμένα ρήματα λεκτικά, ερωτηματικά, γνωστικά, αισθητικά ή δοξαστικά (*λέγω, ρωτώ, γνωρίζω, εξηγώ, δηλώνω, καλώ, ειδοποιούμαι, παρακαλώ, τονίζω, διευκρινίζω, διατάζω, απαντώ, προτείνω* κτλ.).

Π.χ. — *Μου ζήτησε να του φέρω το βιβλίο.*

— *Ρώτησε τι ημέρα ήταν τότε.*

— *Ζήτησε να επιστρέψουμε αμέσως.*

1. Ο ευθύς λόγος στο κείμενο

Όταν τα λόγια των προσώπων μέσα σε ένα κείμενο μεταφέρονται σε ευθύ λόγο:

α) Μπαίνουν μέσα σε εισαγωγικά, μετά από άνω και κάτω τελεία.

Π.χ. — *Όταν ο Γιώργος είπε: «Είναι καιρός να αναχωρήσουμε», όλοι αρχίσαμε τις ετοιμασίες.*

β) Αν πρόκειται για ένα μεγάλο διάλογο, μπαίνουν μέσα σε εισαγωγικά ή μετά από παύλα και αλλάζουμε σειρά κάθε φορά που αλλάζει το πρόσωπο που μιλάει (μπορούμε ακόμα, αφού βάλουμε κόμμα, να γράψουμε ποιος μιλάει).

Π.χ. — *Πότε γνώρισες το Γιώργο; ρώτησε ο επισκέπτης.*

— *Μόλις χθες, είπε ο ιδιοκτήτης.*

— *«Πότε γνώρισες το Γιώργο;» ρώτησε ο επισκέπτης.*

«Μόλις χθες», είπε ο ιδιοκτήτης.

2. Μετατροπή λόγου από ευθύ σε πλάγιο

Είναι δυνατόν να τρέψουμε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο και αντίστροφα. Όταν ο λόγος μετατρέπεται από ευθύ σε πλάγιο, συμβαίνουν κάποιες μεταβολές, όχι στο νοημα αλλά στη μορφή. Οι μεταβολές αυτές είναι:

➤ **στο είδος των προτάσεων**

α) Οι κυρίες προτάσεις κρίσεως γίνονται δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις.

Π.χ. — *Η Μαρία λέει: «γράφω στη μητέρα μου».*

→ *Η Μαρία λέει ότι γράφει στη μητέρα της.*

β) Οι κύριες προτάσεις επιθυμίας γίνονται δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις.

Π.χ. — *Μην είσαι βιαστικός την ώρα που γράφεις.*

→ *Τον συμβουλεύει να μην είναι βιαστικός την ώρα που γράφει.*

γ) Οι ευθείες ερωτήσεις γίνονται πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Π.χ. — *Γιατί δεν ήρθες;*

→ *Τον ρώτησε γιατί δεν ήρθε.*

δ) Οι δευτερεύουσες προτάσεις παραμένουν δευτερεύουσες (αλλάζουν μόνο το πρόσωπο του ρήματος και ο χρόνος όταν το ρήμα εξάρτησης είναι χρόνου ιστορικού).

Π.χ. — *Αν δε φας το φαγητό σου, δε θα μεγαλώσεις.*

→ *Του είπε ότι, αν δεν έτρωγε το φαγητό του, δε θα μεγάλωνε.*

➤ **σε ορισμένες λέξεις των προτάσεων**

α) Παραλείπονται τα εισαγωγικά, η παύλα ή η διπλή τελεία.

β) Μεταβάλλεται το πρόσωπο του ρήματος και της αντωνυμίας όταν το απαιτεί το νόημα.

Π.χ. — *Θα έρθεις;*

→ *Με ρώτησε αν θα έρθω.* (β' πρόσωπο → α' πρόσωπο)

γ) Μετατρέπονται ορισμένες λέξεις, όπως τα επιρρήματα ή οι αντωνυμίες ανάλογα με το νόημα τους. Έτσι:

τόρα → *τότε, εκείνη τη στιγμή*

εδώ → *εκεί*

αυτός → *εκείνος*

σήμερα → *εκείνη τη μέρα*

χθες → *προηγούμενη μέρα*

αύριο → *την επόμενη μέρα*

δ) Μια ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας μετατρέπεται στον πλάγιο λόγο σε πλάγια ερωτηματική που εισάγεται με τα: *εάν, αν, μήπως.*

Π.χ. — *Θα πας ταξίδι;*

→ *Με ρωτά αν θα πάω ταξίδι.*

➤ **στους χρόνους και στις εγκλίσεις**

Ο χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου καθορίζεται από το χρόνο του ρήματος της κύριας πρότασης από την οποία εξαρτάται η πρόταση του πλάγιου λόγου.

α) Αν το ρήμα της κύριας πρότασης είναι σε χρόνο ενεστώτα, μέλλοντα ή παρακείμενο, τότε ο

χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου δεν αλλάζει.

β) Αν το ρήμα της κυρίας πρότασης είναι σε χρόνο παρατατικό, αόριστο ή υπερσυντέλικο, τότε ο χρόνος του ρήματος του πλάγιου λόγου υφίσταται τις εξής μεταβολές:

✓ Ο ενεστώτας γίνεται παρατατικός ή αόριστος.

Π.χ. — *Μας είπε ότι είχε άλλη δουλειά.*

✓ Ο παρακείμενος γίνεται υπερσυντέλικος (ή μένει αμετάβλητος).

Π.χ. — *Δεν έχω ετοιμάσει φαγητό.*

→ *Μου είπε ότι δεν είχε ετοιμάσει φαγητό.*

✓ Ο μέλλοντας ή μένει αμετάβλητος ή μετατρέπεται σε δυνητική έγκλιση (θα + παρατατικός).

Π.χ. — *Θα έρθω στο χωριό.*

→ *Μου είπε ότι θα ερχόταν (ή θα έρθει) στο χωριό.*

✓ Ο αόριστος ή μένει αμετάβλητος ή γίνεται υπερσυντέλικος.

Π.χ. — *Χτύπησα άσχημα.*

→ *Είπε ότι χτύπησε άσχημα.*

✓ Ο παρατατικός και ο υπερσυντέλικος δεν αλλάζουν.

γ) Ως προς την αλλαγή των εγκλίσεων, η προστακτική στον πλάγιο λόγο γίνεται υποτακτική.

Π.χ. — *Φύγε τώρα.*

→ *Τον διέταξε να φύγει εκείνη τη στιγμή.*

Σημείωση: Στη λογοτεχνία αλλά και στην καθημερινή πραγματικότητα χρησιμοποιούμε συχνά και τον ελεύθερο πλάγιο λόγο. Πρόκειται για ένα είδος πλάγιας εκφοράς του λόγου που συνδυάζει γνωρίσματα από τον ευθύ και από τον πλάγιο λόγο: Ο αφηγητής μεταφέρει με τρόπο πλάγιο, όπως αυτός τα αντιλαμβάνεται, τα λόγια ή τις σκέψεις των προσώπων, συνήθως σε γ' πρόσωπο. Μπορεί να αναφέρει ότι κάποιος λέει κάτι, χωρίς όμως να μας πληροφορεί για το ακριβές περιεχόμενο των λόγων του. Επίσης, απουσιάζουν η παύλα και τα εισαγωγικά, ενώ συνήθως απουσιάζει η εξάρτηση από κάποιο λεκτικό ρήμα, αφού τα λόγια του ήρωα συνδυάζονται με την παρέμβαση του αφηγητή.

Π.χ. — *Ο υπουργός εξέφρασε τις ευχές του και τις ευχαριστίες του για την υποδοχή που του επεφύλαζαν. Στη συνέχεια αποκάλυψε ποιες ήταν οι φιλοδοξίες του για την ανάπτυξη της περιοχής.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Πως εκφέρεται ο ευθύς και ο πλάγιος λόγος;
2. Πως γίνεται η μετατροπή λόγου από ευθύ σε πλάγιο; Παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Να μετατρέψετε το παρακάτω κείμενο σε ευθύ λόγο, αφού αφαιρέσετε τη φράση «Τους

είπαμε πως...».

Τους είπαμε πως είναι ελεύθεροι να κάνουν ό,τι θέλουν. Μόνο πρέπει να σκεφτούν καλά τον ποδαρόδρομο, και πως αν είναι συγκεντρωμένοι όλοι μαζί, έστω και να μην έρθει αυτοκίνητο, θα τα καταφέρουν πολύ καλύτερα, παρά έτσι σκόρπιοι, όπως θέλουν να φύγουν αυτοί, χαμένοι μέσα σ' όλο τούτο το κοπάδι που κατηγορίζει.

(Γιάννης Μπεράτης, *Το πλατύ ποτάμι*)

2. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον πλάγιο λόγο. Σας δίνονται τα ρήματα από τα οποία θα εξαρτώνται.

α) Το πλοίο θα φύγει στις οκτώ.

Του είπαν _____.

β) Τι ώρα δέχεται ο κ. Διευθυντής;

Μας ρώτησε _____.

γ) Να φύγω;

Τους ρώτησε _____.

δ) Η Γη περιστρέφεται γύρω από τον Ήλιο.

Αυτός είπε _____.

ε) Είμαι απόγονος αγωνιστών του '21.

Ο παπάς περηφανεύεται _____.

στ) Θα πάρω το μερίδιό μου και θα φύγω.

Μας απείλησε _____.

ζ) Τραυματίστηκα στο χέρι.

Τους είπε _____.

η) Δεν μπορώ να σου μιλήσω, έχω άλλη δουλειά αυτή τη στιγμή.

Μου ξεκαθάρισε _____.

θ) Κοίτα αυτά τα λουλούδια. Δεν είναι πραγματικά όμορφα;

Με προέτρεψε _____.

ι) Αύριο θα πρέπει να πάω στη δουλειά, αλλά μεθαύριο θα μείνω εδώ να σε βοηθήσω να τακτοποιήσεις όλα αυτά τα πράγματα.

Του δήλωσε _____.

ια) Ο Γιώργος ήξερε ότι δε θα πετύχαινε αν δεν αγωνιζόταν σκληρά.

Όλοι γνωρίζουν _____.

ιβ) — Όταν δεις τη Μαρία, πες της ότι θα την περιμένω απόψε εδώ, έξω από τον κινηματογράφο.

— Δε θα το ξεχάσω, του υποσχέθηκα.

Χθες συνάντησα το Δημήτρη, ο οποίος μου ζήτησε _____.

3. Να ξαναγράψετε το παρακάτω κείμενο μεταφέροντάς το σε πλάγιο λόγο. Μπορείτε να επιλέξετε τα κατάλληλα ρήματα εξάρτησης της δικής σας επιλογής.

Το παιδί καθότανε πάντα στο κρεβάτι και τον κοίταζε αμίλητο.

Έριξε μια ματιά γύρω του: το σιδερένιο κρεβάτι, ο καναπές που καθόταν αυτός, ένα μπαούλο, κάτι καρέκλες.

«Ποιος ξέρει ποιοι να μένανε κει και τι να είχανε γίνει!»

«Έσωσα τη ζωή ενός παιδιού», συλλογίστηκε ξαφνικά...

Στο δρόμο φασαρία, φωνές. Βγήκε να δει.

«Τι τρέχει;» ρώτησε δυο φαντάρους που περνάγανε βιαστικοί.

«Τι θες να τρέχει; Από στιγμή σε στιγμή το τετράγωνο θα τιναχτεί στον αέρα. Υποχωρούμε!»

Στάθηκε εκεί, καταμεσής στο δρόμο.

«Τι κάθεται και χαζεύεις του λόγου σου; του φώναζε ένας ανθυπολοχαγός. Δεν πήρες είδηση τι θα γίνει; Εκτός αν θες ν' αυτοκτονήσεις».

Στεκότανε ακόμα εκεί. Ο ήλιος χαμήλωνε. Σε λίγο θ' άγγιζε τον ορίζοντα. Δυο φαντάροι περάσανε δίπλα του. Πήγε μαζί τους.

(Αντώνης Σαμαράκης, *Πολεμική Ιστορία*)

4. Να μετατρέψεις τον πλάγιο λόγο σε ευθύ στις παρακάτω φράσεις.

- α) Όταν ο διευθυντής ρωτήθηκε αν θα έπαιρνε σημαντικές αποφάσεις εκείνη την εβδομάδα, απάντησε ότι αυτό ήταν πιθανό.
- β) Ο καθηγητής τού ζήτησε να παρουσιάσει την εργασία του για το περιβάλλον.
- γ) Της ζήτησε να του τηλεφωνήσει την επομένη στις 4 η ώρα.
- δ) Τους είπε ότι αισθανόταν πως τον απειλεί κάποιος κίνδυνος.
- ε) Δήλωσε πως, κι αν ακόμα ήταν άρρωστος, θα ταξίδευε.
- στ) Ο Καραϊσκάκης έλεγε να μην προχωρήσουν πριν παραδοθούν οι Αλβανοί.
- ζ) Τους πρόσταξε να επιστρέψουν αμέσως εκεί.
- η) Τους ζήτησε να του πουν πότε θα ξανάρχονταν.

5. Να μετατρέψετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ και τον ευθύ σε πλάγιο.

- α) Ο καθηγητής μου είπε: «Γράψε πιο καθαρά».

-
- β) Άκουσα στο ραδιόφωνο πως στην Κίνα έγινε φοβερός σεισμός.
-

γ) Ο Γιάννης μού φώναξε από μακριά: «Αν έρθεις νωρίς, θα πάμε στο θέατρο».

δ) Με ρώτησε τι θέλω.

ε) Με ρώτησε: «Θα πας ταξίδι;»

στ) Του φώναξε θυμωμένος: «Φύγε γρήγορα από εδώ».

6. Να υπογραμμίσετε τις πλάγιες ερωτήσεις και να τις μετατρέψετε σε ευθείες κάνοντας τις αναγκαίες αλλαγές.

α) Κανένας δεν ξέρει για ποιο λόγο με τιμώρησαν.

β) Ρώτησέ τον αν θα μείνει στο σπίτι μας ή θα πάει στο ξενοδοχείο.

γ) Απορώ πώς έγραψε τόσο καλά στις εξετάσεις.

δ) Σκέψου γιατί συμπεριφέρθηκε έτσι.

ε) Όλοι νοιάζονταν πώς θα με βοηθήσουν.

7. Τις παρακάτω ευθείες ερωτήσεις να τις μετατρέψετε σε πλάγιες, αφού τις εξαρτήσετε από το ρήμα που βρίσκεται στη δεξιά στήλη.

α) Πήρες το γράμμα που σου έστειλα;	Τον ρώτησε...
β) Πώς ζει άραγε το παιδί μου στα ξένα;	Αναρωτιόταν...
γ) Πόσο θα μας κοστίσει αυτή η δουλειά;	Σκέφτονταν...
δ) Έχεις την πρόθεση να μας συμπαρασταθείς;	Αμφιβάλλω...
ε) Τι θα κάνουμε αύριο;	Σκέφτονται...

8. Τις ευθείες ερωτήσεις που βρίσκονται στη δεξιά στήλη να τις εξαρτήσετε από τις προτάσεις που βρίσκονται στην αριστερή στήλη κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές.

1. Ο καθηγητής τον ρώτησε...	α. Ποιος σε βοήθησε να γράψεις την έκθεση;
2. Κανένας δεν ξέρει...	β. Θα πάμε εκδρομή ή όχι;

3.	Αμφιβάλλω...	γ.	Υπάρχει καλύτερος μαθητής από μένα;
4.	Απορούσα...	δ.	Πού βρήκες τόσο θάρρος;
5.	Απάντησέ του γρήγορα...	ε.	Θέλεις να σε βοηθήσω

Η ΣΤΙΞΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Η τελεία (.)

Τίθεται στο τέλος μιας πρότασης ή μιας σειράς προτάσεων, εφόσον θεωρούμε ότι εκεί ολοκληρώνεται το νόημα.

Η άνω τελεία (·)

Δείχνει σταμάτημα του λόγου μικρότερο από την τελεία και μεγαλύτερο από το κόμμα (στη θέση της θα μπορούσαμε να βάλουμε τελεία, αλλά όχι κόμμα).

Χρησιμοποιείται σχετικά σπάνια, κυρίως για να χωρίσουμε τα δυο μέρη μιας φράσης που σχετίζονται μεταξύ τους αντιθετικά και το δεύτερο συμπληρώνει ή επεξηγεί το περιεχόμενο του πρώτου.

Π.χ. — *Ποτέ δεν έδειχνε τα πραγματικά τον αισθήματα το ύφος έμενε πάντα ουδέτερο και ψυχρό.*

Η διπλή τελεία (:)

Χρησιμοποιείται:

α) εμπρός από φράσεις που αναφέρονται κατά λέξη και κλείνονται σε εισαγωγικά (π.χ. ευθύς λόγος, γνωμικά, παροιμίες κτλ.)·

β) εμπρός από μια απαρίθμηση, μια ερμηνεία, ένα επακόλουθο.

Το ερωτηματικό (;)

Χρησιμοποιείται:

α) στο τέλος μιας ευθείας ερώτησης.

Π.χ. — *Θα πάμε αύριο;*

β) στο τέλος μιας πλάγιας ερώτησης, αν αυτή εξαρτάται από ευθεία ερώτηση.

Π.χ. — *Ξέρεις πώς πέρασα χθες;*

Το θαυμαστικό (!)

Όταν θέλουμε να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στο λόγο (π.χ. για να εκφράσουμε έντονα συναισθήματα).

Τα αποσιωπητικά (...)

Χρησιμοποιούνται για να δείξουν ότι κάτι αποσιωπάται, ότι η φράση δεν ολοκληρώνεται για κάποιο λόγο (π.χ. από ντροπή, συγκίνηση, απειλή, περιφρόνηση κτλ.).

Η παύλα (—)

Χρησιμοποιείται κυρίως στο διάλογο, μπροστά από τα λόγια κάθε προσώπου.

Η διπλή παύλα (- -)

Χρησιμοποιείται για να απομονώσει ένα μέρος του κειμένου όταν η παρεμβολή θεωρείται απαραίτητη.

Η νοηματική και συντακτική σειρά του λόγου συνεχίζεται κανονικά μετά τα όσα περικλείονται στη διπλή παύλα.

Όταν το μέρος που παρεμβάλλεται είναι το τελευταίο τμήμα της περιόδου, τότε σημειώνουμε μόνο την αρχική παύλα και στη θέση της δεύτερης έχουμε την τελεία.

Η παρένθεση ()

Χρησιμοποιείται για να απομονώσει ένα μέρος του κειμένου, που συνιστά στοιχείο επιπρόσθετο και όχι απαραίτητο. Επίσης, σε παρένθεση μπαίνουν συχνά οι παραπομπές.

Τα εισαγωγικά (« »)

Μέσα σε εισαγωγικά συνήθως περικλείονται:

- α) τα λόγια κάποιου, όπως τα είπε ακριβώς,
- β) ρητά, παροιμίες κτλ.,
- γ) λέξεις ή φράσεις που δε χρησιμοποιούνται με το συνηθισμένο τους νόημα ή χρησιμοποιούνται ειρωνικά,
- δ) τίτλοι βιβλίων ή έργων τέχνης, επιγραφές, ονόματα πλοίων, εφημερίδων κτλ., εκτός εάν γράφονται με διαφορετικά στοιχεία από το υπόλοιπο κείμενο.

Όταν σημειώνουμε εισαγωγικά, πρέπει να προσέχουμε τα εξής σε σχέση με τα άλλα σημεία στίξης:

- Όταν στα εισαγωγικά κλείνεται μια ολόκληρη περίοδος, μαζί της κλείνεται και το ερωτηματικό ή το θαυματικό που έχει στο τέλος της.
- Μέσα στα εισαγωγικά, εκτός από τα λόγια κάποιου, μπορούν να κλειστούν, μέσα σε κόμματα, μικρές παρενθετικές φράσεις, που συνήθως είναι απαραίτητες για την κατανόηση.

Π.χ. — *«Μπορείς, του είπε, αν προσπαθήσεις».*

- Τα αποσιωπητικά σημειώνονται μέσα στα εισαγωγικά, ενώ η τελεία, η άνω τελεία και το κόμμα έπειτα από αυτά.
- Το «κτλ.» που προσθέτουμε όταν παραλείπουμε το τέλος του ξένου λόγου που εσωκλείουμε σε εισαγωγικά σημειώνεται έξω από αυτά.

ΤΟ ΚΟΜΜΑ

Το κόμμα μέσα στην πρόταση

Μέσα στην πρόταση το κόμμα δείχνει σταμάτημα του λόγου ανάμεσα σε λέξεις. Με κόμμα χωρίζουμε:

α) όμοιους όρους της πρότασης (π.χ. υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, προσδιορισμούς κτλ.), όταν παρατίθενται ασύνδετοι (δηλαδή χωρίς συνδέσμους ανάμεσα τους).

Π.χ. — *Η Μαρία, ο Γιάννης, ο Πέτρος είναι όλοι συνομήλικοι.*

β) τα ρήματα μιας περιόδου με το ίδιο υποκείμενο.

Π.χ. — *Ο Γιώργος ήρθε, έφαγε, ήπιε, κοιμήθηκε.*

γ) την κλητική προσφώνηση.

Π.χ. — *Σας παρακαλώ, κύριε Δήμαρχε, να με ακούσετε.*

δ) κάθε λέξη ή φράση πρόσθετη, που θα μπορούσε να παραλειφθεί χωρίς να αλλοιωθεί ουσιαστικά το νόημα, όπως π.χ. την παράθεση και την επεξήγηση.

Π.χ. — *Από μικρή είχα δύο μεγάλες αγάπες, τη μουσική και το χορό.*

ε) κάθε μόριο και κάθε βεβαιωτικό ή αρνητικό επίρρημα όταν μπαίνει στην αρχή της περιόδου για να συνδέσει το λόγο με τα προηγούμενα.

Π.χ. — *Όχι, δεν υπάρχει περίπτωση να δεχτώ την πρότασή σου.*

➤ ΠΡΟΣΟΧΗ! Μέσα στην πρόταση δε χωρίζουμε με κόμμα:

- τους κυρίους όρους ή τις λέξεις που απαρτίζουν λεκτικά σύνολα (π.χ. δε βάζουμε ποτέ κόμμα ανάμεσα σε υποκείμενο/ρήμα/αντικείμενο, ανάμεσα σε πρόθεση και ουσιαστικό, ή ανάμεσα σε ρήμα και επίρρημα κτλ.)·

- τους όμοιους όρους που συνδέονται με σύνδεσμο συμπλεκτικό ή διαχωριστικό (π.χ. με το «και», το «ή» κτλ.)·

- μια σειρά επιθετικών προσδιορισμών, όταν το τελευταίο επίθετο σχηματίζει με το ουσιαστικό ονοματικό σύνολο (π.χ. *Μας κέρασε παλιό κόκκινο κρασί*).

Το κόμμα μέσα στην περίοδο

Μέσα στην περίοδο το κόμμα δείχνει σταμάτημα του λόγου ανάμεσα σε προτάσεις. Με κόμμα χωρίζουμε: α) τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (χρονικές, τελικές, αιτιολογικές, υποθετικές, εναντιωματικές, συμπερασματικές).

β) τις προτάσεις που αρχίζουν με το «χωρίς να», κυρίως όταν είναι μεγάλες ή όταν προηγούνται μέσα στην περίοδο.

Π.χ. — *Χωρίς να το θέλω, στενοχώρησα τον καλύτερο μου φίλο.*

γ) τις προσθετικές αναφορικές προτάσεις, δηλαδή όσες δεν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της πρότασης που προσδιορίζουν.

Π.χ. — *Ο Αμερικανός ζωγράφος Τζ. Πόλοκ, ο οποίος ζούσε στη Νέα Υόρκη, επινόησε νέες ζωγραφικές τεχνικές.*

δ) τις λεγόμενες μετοχικές προτάσεις, όταν είναι πολύ μεγάλες ή έχουν θέση επεξήγησης.

Π.χ. — *Διορθώνοντας και βελτιώνοντας συνεχώς την αρχική μου ιδέα, κατάφερα τελικά να ολοκληρώσω αυτό το μεγάλο έργο.*

ε) λέξεις ή φράσεις παρενθετικές που δεν ανήκουν στον ευθύ λόγο ο οποίος βρίσκεται μέσα σε εισαγωγικά.

Π.χ. — «Πέρασε, μου είπε ο Πέτρος, αύριο το πρωί από το σπίτι».

στ) όλες τις ισοδύναμες προτάσεις, κύριες ή δευτερεύουσες, όταν παρατίθενται ασύνδετες (χωρίς συνδέσμους).

Π.χ. — *Οι περισσότεροι ζωγράφοι του 20ού αιώνου αμφισβήτησαν τους κανόνες της τέχνης τους, τους υπονόμισαν, τους πολέμισαν, τους κατάργησαν.*

➤ Προσοχή! Μέσα στην περίοδο χωρίζουμε με κόμμα:

- τις ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις (ειδικές, ενδοιαστικές, πλάγιες ερωτηματικές, βουλητικές), επειδή έχουν ρόλο υποκειμένου, αντικειμένου κτλ., καθώς και τις τελικές προτάσεις που εισάγονται με το «να».

- τις προσδιοριστικές αναφορικές προτάσεις που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του λόγου.

Π.χ. — *Ο Πικάσο επινόησε νέες τεχνικές πο έμελλαν να αλλάξουν ριζικά την τέχνη της ζωγραφικής.*

- τις προτάσεις που εισάγονται με το «παρά» κα. λειτουργούν ως β' όρος σύγκρισης (εκτός αν είναι πολύ μεγάλες).

Π.χ. — *Καλύτερα τώρα παρά αργότερα.*

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο:

1. Να μιλήσετε για τα σημεία στίξης με είδη και παραδείγματα.
2. Να μιλήσετε για το κόμμα μέσα στην πρόταση με παραδείγματα.
3. Να μιλήσετε για το κόμμα μέσα στην περίοδο με παραδείγματα.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στις παρακάτω φράσεις.

α) Για τους ρομαντικούς το ωραίο δεν είναι αιώνιο αλλά συγκυριακό δεν πρέπει να αναζητείται στη φύση εκτός μόνον όταν είναι φόντο ή σκηνικό των ανθρώπινων γεγονότων αλλά στην κοινωνία

β) Ο Μποντλέρ θαυμάζει αμερόληπτα τον ηθικό ζήλο την αυστηρή κοινωνική πολεμική του Ντομιέ παρ' όλο που δε συμμερίζεται τις πολιτικές το απόψεις Αλλά τότε γιατί δεν καταλαβαίνει τη ζωγραφική του Μανέ του οποίου υπήρξε και προσωπικός φίλος

γ) Δεν είναι αλήθεια ότι οι ιμπρεσιονιστές απασχολημένοι με πρόβλημα καθαρά οπτικά δεν είχαν κοινοστικά ενδιαφέροντα Βέβαια δεν απέκτησαν ποτέ ενιαία πολιτική γραμμή ωστόσο έχοντας δεσμευτεί να καθορίσουν τι ήταν η ζωγραφική από μόνη της ήθελαν να καθορίσουν και το λόγο ύπαρξης της στην κοινωνία της εποχής

δ) Ανάμεσα στο 1869 και το 1874 ο Μονέ και ο Ρενουάρ δουλεύουν συχνά μαζί στις όχθες του Σηκουάνα στο ύπαιθρο αποφασισμένοι να τελειώνουν μια για πάντα με όλους τους κανόνες του εργαστηρίου σύνθεση προοπτική ιστορικό θέμα

ε) Το έργο Μια Κυριακή του καλοκαιριού στην Γκραν Ζατ 1884 1886 ο δεύτερος μεγάλος καμβάς του Σερά δείχνει καθαρά την τεχνική και τους στόχους του Ο Σερά εργάζεται πάνω στη θεματική των ιμπρεσιονιστών μέρα ηλιόλουστη μέρα αναψυχής στις όχθες του Σηκουάνα Αλλά η επεξεργασία του είναι εντελώς διαφορετική καμιά στιγμιαία νότα ζωής καμιά ξαφνική αίσθηση κανένα παιχνίδισμα

στ) Αν η τέχνη πρέπει να επενεργεί στην ψυχή εκείνου που τη δέχεται ο πίνακας δεν είναι πια το αποτέλεσμα μιας γνήσιας διανοητικής έρευνας όπως τον θεωρούσαν οι ιμπρεσιονιστές είναι επικοινωνία μήνυμα

ζ) Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι ο Βαν Γκογκ έμαθε τα πάντα από τους ιμπρεσιονιστές ως προς την αλληλεπίδραση των χρωμάτων όμως αυτή η αλληλεπίδραση δεν τον ενδιέφερε ως οπτική αρμονία αλλά ως συσχετισμός δυνάμεων έλξης έντασης απώθησης στο εσωτερικό του πίνακα

η) Όταν φτάνει στο Παρίσι το 1906 ο Μοντιλιάνι καταλαβαίνει αμέσως ότι η γέννηση όλης της μοντέρνας τέχνης ανάγεται στον Σεζάν Αφοσιώνεται αρχικά στη γλυπτική γρήγορα όμως αντιλαμβάνεται ότι η καταλληλότερη ύλη για τις πλαστικές του αναζητήσεις είναι το χρώμα

θ) Με τον Τζάκσον Πόλοκ η αμερικανική ζωγραφική δράσης ανεβάζει τους τόνους αγγίζοντας το πιο ψηλό σημείο της ιστορικής παρακμής της είναι το έσχατο σημείο της κρίσης πέρα από το οποίο δεν μπορεί να υπάρχει παρά η σιωπή η ακινησία ο θάνατος

ι) Μαθητής και μετά δάσκαλος στη σχολή του Μπάουχαους 1920 1933 μετανάστης αργότερα στις ΗΠΑ ο Άλμπερς 1888 1976 δεν αποσύνδεσε ποτέ την αυστηρή ζωγραφική έρευνα από τη μέθοδο και την πρακτική της διδασκαλίας

2. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στο κείμενο που ακολουθεί.

Από πλευράς αριθμών το σκάκι είναι ένα εντυπωσιακό παιχνίδι Αρκεί να αναφέρουμε ότι οι πρώτες δέκα κινήσεις μιας παρτίδας μπορούν να παιχτούν με 170.000 δισεκατομμύρια δισεκατομμυρίων διαφορετικούς τρόπους Δεν είναι και λίγοι Από την άλλη πλευρά οι υπολογιστικές μηχανές δε γνώρισαν ουσιαστική πρόοδο και η υπολογιστική ισχύς τους δεν αυξήθηκε τόσο ώστε να μπορούν να παίξουν σωστά μια παρτίδα σκάκι, παρά μόνο στον εικοστό αιώνα Ωστόσο το 1968 ένας παγκόσμιος γκραν μαϊτρ ο Σκοτσέζος Ντέιβιντ Λέβυ μπορούσε ακόμα να τολμήσει να στοιχηματίσει ένα μεγάλο ποσό χωρίς να γελοιοποιηθεί ότι θα νικούσε την καλύτερη μηχανή έπειτα από μια δεκαετία Και πράγματι το 1978 νίκησε το Chess 4.6 με σκορ 3,5 1,5

Από εκεί και πέρα όμως η πρόοδος υπήρξε ιλιγγιώδης Οι υπολογιστικές μηχανές ονομάστηκαν πλέον υπολογιστές Η μνήμη τους τους έδινε τη δυνατότητα να αναπαράγουν τις στρατηγικές των μεγαλύτερων μαιτρ Υπολόγιζαν όλο και πιο γρήγορα έπαιζαν καλύτερα αντιδρούσαν όλο και πιο έξυπνα στα παραπλανητικά κόλπα της ανθρώπινης φαντασίας Με σαφώς προκλητικό πνεύμα ο Γκ. Κασπάροφ παγκόσμιος πρωταθλητής και μεγαλοφυής σκακιστής δήλωσε το 1990 Κανένας υπολογιστής δε θα με κερδίσει Οι άνθρωποι της πληροφορικής εξέλαβαν τα λόγια του ως πρόκληση σχεδόν ως νβρι Η μεγαλύτερη εταιρεία στο χώρο η IBM χρηματοδότησε αμέσως τους σχεδιαστές του Deep Thought μιας μηχανής που ήταν ήδη εξαιρετικά ισχυρή Αυτοί έφτιαξαν τον Deep Blue και προκάλεσαν τον Κασπάροφ το 1996

Ο Deep Blue ήταν τεράστιος δύο μέτρα ύψος, 256 επεξεργαστές 8 αποκλειστικά για το σκάκι συνδεδεμένοι ο καθένας με 32 άλλους επεξεργαστές που προορίζονταν για τους υπολογισμούς Ήταν σε θέση να αξιολογεί 200.000.000 πιθανές κινήσεις το δευτερόλεπτο δηλαδή να παρέχει μια εξαντλητική ανάλυση για τις επόμενες επτά κινήσεις Ο Κασπάροφ νίκησε 4 2

Την επόμενη χρονιά τον Ιούνιο του 1997 η ίδια ομάδα ζήτησε τη ρεβάνς Ο Deep Blue είχε στο μεταξύ γίνει Deeper Blue Ο αγώνας ήταν σκληρός αλλά η μηχανή επικράτησε με σκορ 3,5 2,5 Είπαν τότε ότι ο Κασπάροφ προτίμησε να κρατήσει τις τελευταίες του επινοήσεις για το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα που θα λάμβανε χώρα λίγους μήνες αργότερα εν ολίγοις νίκησε με πλάγιο τρόπο την ανόητη παντοδυναμία της μηχανής με την πιο παλιά ανθρώπινη στρατηγική την πανουργία Χρησιμοποιώντας την ευφυΐα του σε ένα ευρύτερο πεδίο από αυτό του καθαρού παιχνιδιού απέδειξε την ανωτερότητα του

Ωστόσο στο επίπεδο του παιχνιδιού ήταν δύσκολο να μη δει πια κανείς ότι το σκάκι είναι στην ουσία ένα σύστημα συνδυασμών βέβαια αρκετά εκτενών ώστε να είναι απερίοριστοι για το ανθρώπινο πνεύμα και ότι εν πάση περιπτώσει επρόκειτο για υπολογισμούς που κάποτε θα μπορούσαν ίσως να εξαντληθούν Αυτό δεν έφερε επανάσταση στον τρόπο σκέψης μας και ο αριθμός των σκακιστών δε μειώθηκε απλώς σήμερα γνωρίζουμε ότι η φαντασία μας και τελικά η ελευθερία μας υπάρχουν μόνο και μόνο εξαιτίας των ορίων της ευφυΐας μας

(διασκευή από το μυθιστόρημα του Eric Fesneau, *La profondeur factice des echecs*)

3. Να συμπληρώσετε τα σημεία στίξης στο κείμενο που ακολουθεί.

Ο Πικάσο έμεινε στην πόλη Ρουαγιάν μέχρι τη γερμανική εισβολή και κατοχή της Γαλλίας το καλοκαίρι του 1940 Έπειτα παρά τις προτάσεις να καταφύγει στο εξωτερικό επέστρεψε στο Παρίσι και έζησε στην πρωτεύουσα σε όλη τη διάρκεια της κατοχής παραμένοντας εχθρικός απέναντι στους κατακτητές Κάποτε όταν ένας Γερμανός αξιωματικός είδε μια φωτογραφία της Γκονέρνικα σελ. 60 στο ατελιέ του ρώτησε Εσείς το κάνατε αυτό Ο Πικάσο απάντησε Όχι εσείς το κάνατε Στη διάρκεια του πολέμου η τέχνη του δεν ήταν αποκάλυπτα πολιτική ωστόσο μπορεί

κανείς να νιώσει την αποπνικτική της ατμόσφαιρα ως σήμερα Η Αυγή συνδυάζει αρκετά περίεργα το παραδοσιακά ευχάριστο θέμα μιας γυναίκας που της κάνουν σερενάτα με μια ξεχωριστή αίσθηση ζόφου και κλειστοφοβίας Ούτε το μαντολίνο ούτε ο οργανοπαίκτης γεμάτος οξείες γωνίες ούτε η γυμνή γυναίκα που θυμίζει κρέας στον πάγκο του χασάπη είναι χαρούμενες φιγούρες Μετά την απελευθέρωση ο Πικάσο επέστρεψε στο ύφος της Γκουέρνικα για να καταγράψει τον αντίκτυπο των στρατοπέδων θανάτου των Ναζί στο Οστεοφυλάκιο 1944-1945

(Nathaniel Harris, *Η ζωή και το έργο τον Πικάσο*, διασκευή)

4. Στις παρακάτω περιόδους να βάλετε κόμμα όπου χρειάζεται:

- α) Το έργο είναι μια συμβολική έκφραση της σημερινής ιστορικής αγωνίας.
- β) Ο έναρθρος λόγος το κυριότερο μέσο έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου.
- γ) Χαρακτηριστικά της εποχής μας είναι το άγχος η έντασης γρήγορος ρυθμός της ζωής.
- δ) Η θάλασσα ερχόταν προς το μέρος τους μ' ένα γρήγορο μικρό κυματάκι.
- ε) Κι έπειτα άρχισαν να πέφτουν βροχή τα φιλιά τα δάκρυα τ' αγκαλιάσματα...
- στ) Κάθε τόσο τους αγκάλιαζε τους χαϊδευε, τους παρηγορούσε.
- ζ) Όλοι μαζί ήπιαμε άσπρο παλιό κρασί.
- θ) Η διαφήμιση επιδιώκει να επιβάλει οποιοδήποτε προϊόν με δυο κυρίως τρόπους ερεθίζοντας την απληστία μας και ξυπνώντας τη ματαιοδοξία μας.
- ι) Ο άνθρωπος της εποχής μας θύμα της καταναλωτικής κοινωνίας είναι υποχρεωμένος να ανανεώνει τα έπιπλά του τα σκεύη την ενδυμασία του να αλλάζει τρόπο ζωής.
- ια) Προχωρούσε με αργά βαριά κουρασμένα βήματα.
- ιβ) Προχθές συνάντησα έναν παλιό μου φίλο τον Πέτρο.
- ιγ) Πήρα το γράμμα σου αγαπητέ μου φίλε και χαίρομαι που είσαι καλά.

5. Να χωρίσετε με κόμμα τις παρακάτω μετοχικές προτάσεις, όπου χρειάζεται.

- α) Περνάει τη μέρα του διαβάζοντας.
- β) Κρατώντας στο ένα χέρι τη βαλίτσα και στο άλλο ένα μπουκέτο με πολύχρωμα λουλούδια έτρεξε προς το μέρος της.
- γ) Από τότε που ήταν μικρός έτσι αντιμετώπιζε τους φίλους του συμπάσχοντας και βοηθώντας τους.
- δ) Αντιμετώπιζε τις δυσκολίες παλεύοντας και μοχθώντας.
- ε) Θέλοντας και μη θα συμφωνήσει μαζί μας.

6. Να βάλετε κόμμα, όπου χρειάζεται, στις παρακάτω προτάσεις που περιέχουν

επιρρήματα.

- α) Ναι θα έρθω οπωσδήποτε.
- β) Όχι δεν πρόκειται να φύγω.
- γ) Εκεί με βρήκε καθισμένο ο Γιάννης.
- δ) Καλά θα τα πούμε μιαν άλλη φορά.
- ε) Τέλος είναι πλάνη να υποστηρίζουμε πως ο τεχνικός πολιτισμός δεν καλυτέρευσε τη ζωή μας.
- στ) Επομένως είναι δύσκολο να προβάλλει κανείς οποιαδήποτε αντίρρηση.
- ζ) Τότε δεν υπάρχει πρόβλημα.
- η) Έτσι κανένας δε δυσαρεστήθηκε.
- θ) Έτσι του μίλησε και έφυγε γρήγορα.
- ι) Αντίθετα η ισχυρογνωμοσύνη μπορεί να έχει δυσάρεστα αποτελέσματα.
- ια) Καλά του τα είπες για να καταλάβει ότι δεν έπρεπε να φερθεί αδιάκριτα.

7. Να χωρίσετε με κόμμα τις παρακάτω προτάσεις, όπου χρειάζεται:

- α) Τον ρώτησα γιατί δεν ήρθε.
- β) Αμφιβάλλω αν έχει διάθεση να προσφέρει.
- γ) Φοβούμαι μήπως σου κάνουν κακό.
- δ) Πρέπει να εξετάσουμε ποιος έδωσε τις πληροφορίες.
- ε) Ένα μόνο σου λέω να προσέχεις αυτόν τον άνθρωπο.
- στ) Για να προκόψεις στη ζωή πρέπει να μάθεις να δουλεύεις να είσαι υπεύθυνος να μην απογοητεύεσαι.
- ζ) Με ειδοποίησαν ότι ο αδελφός μου πέτυχε στο διαγωνισμό.
- η) Του έστειλα ένα ευχάριστο μήνυμα,ότι ο αδελφός του πέτυχε στις εξετάσεις.
- θ) Ένας φόβος με βασανίζει μήπως θελήσουν να σου κάνουν κακό.
- ι) Αν νομίζεις πως αυτο θα σε βλαψει,μην το κάνεις.
- ια) Έκανα ό,τι μπορούσα για να σε σώσω.
- ιβ) Είναι τόσο πρόσχαρος που τον θέλουν όλοι στην παρέα τους.
- ιγ) Όταν γύρισα σπίτι ήταν ήδη αργά.
- ιδ) Δεν ξέρω ποιος είπε ότι θα φύγω μόλις γυρίσεις.
- ιε) Απάντησέ μου σε λίγη ώρα αν θα έρθεις μαζί μας.
- ιστ) Για την ώρα μην αντιδράσεις αν σου επιτεθεξκαι βλέπεις ύστερα τι πρέπει να κάνεις.
- ιζ) Μολονότι τον βοήθησα τόσες φορές δεν αναγνώρισε τις θυσίες μου.
- ιη) Όπως βλέπεις κανείς δεν είναι πρόθυμος να αναλάβει την ευθύνη.
- ιθ) Όλη μου τη ζωή είπε η μάνα μας ήρεμα και σοβαρά τη θυσιάσα για τα παιδιά μου.
- ικ) Ο δογματικός επειδή δεν αισθάνεται την παραμικρή αμφιβολία για όσα υποστηρίζει γίνεται ο

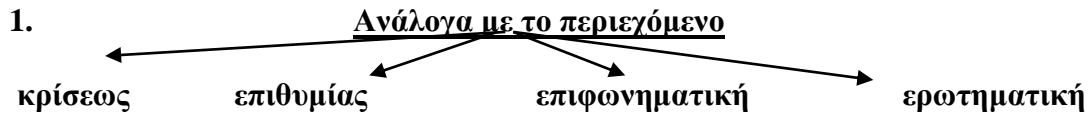
ίδιος θύμα της ακαμψίας του.

κα) Χωρίς να το καταλάβω έχασα τον έλεγχο του αυτοκινήτου .

κβ) Ήρθα για να σε βοηθήσω.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Πρόταση κρίσεως – με το νόημα, το περιεχόμενο μιας πρότασης εκφράζεται κρίση, δηλ. διατυπώνεται μια γνώμη, δηλώνεται κάτι.

π.χ. *Ο Κώστας σταμάτησε τη μελέτη.*

Πρόταση επιθυμίας – με το νόημα, το περιεχόμενο μιας πρότασης εκφράζεται επιθυμία (διαταγή, παράκληση, ευχή, προτροπή).

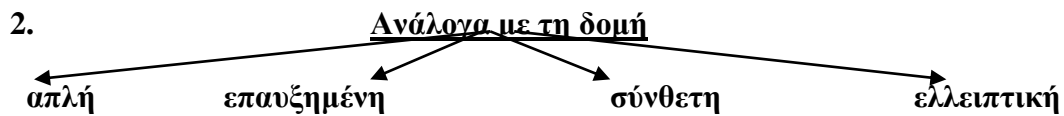
π.χ. *Κώστα, σταμάτησε παρακαλώ τη μελέτη.*

Πρόταση επιφωνηματική – με το νόημα, το περιεχόμενο μιας πρότασης εκφράζεται έντονο συναίσθημα, δηλ. έκπληξη, θαυμασμός, θλίψη, χαρά, λύπη, φόβος κτλ.

π.χ. *Τι ωραία μελέτη είναι αυτή!*

Πρόταση ερωτηματική – με το νόημα, το περιεχόμενο μιας πρότασης διατυπώνεται μια ερώτηση για να πληροφορηθούμε κάτι.

π.χ. *Τελείωσες τη μελέτη;*

Απλή πρόταση - Υποκείμενο + Κατηγορημα

π.χ. *Το κορίτσι διαβάζει.*

Επαυξημένη πρόταση - Υποκείμενο + Κατηγορημα + Δευτερεύων (-οντες) όρος

π.χ. *Το κορίτσι διαβάζει βιβλίο.*

Το κορίτσι διαβάζει ένα ενδιαφέρον βιβλίο.

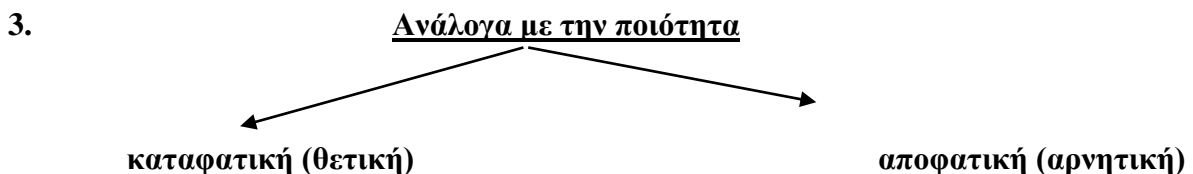
Σύνθετη πρόταση – Περισσότερα από ένα Υποκείμενα ή περισσότερα από ένα κατηγορούμενα.

π.χ. *Η Κατερίνα και η Μαρία είναι πολύ φιλόδοξες.*

Η Κατερίνα είναι πολύ φιλόδοξη και φιλομαθής.

Ελλειπτική πρόταση – Λείπουν ένας ή περισσότεροι όροι (συνήθως κύριοι) της πρότασης, που εύκολα εννοούνται.

π.χ. *Είμαι μαθητής. («εγώ»)* – παραλείπεται το υποκείμενο.

(θετικό ρήμα)
π.χ. Σε βλέπω καλά.

(αρνητικό ρήμα - δεν, μην)
π.χ. Δε σε βλέπω καλά.

4. Ανάλογα με τη σχέση με τις άλλες προτάσεις

κύρια
(ανεξάρτητη)
π.χ. Η Όλγα είχε φύγει.

δευτερεύουσα
(εξαρτημένη)
π.χ. Όταν έφτασε ο Κώστας, η Όλγα είχε φύγει.

Κατηγορία	
Μονολεκτικό	Περιφραστικό (σύνθετο ονοματικό)
περιλαμβάνει μόνο το ρήμα της πρότασης π.χ. Ο οδηγός κουράστηκε	εκτός από το ρήμα περιέχει και το κατηγορούμενο π.χ. Ο οδηγός ήταν έμπειρος

**Τί μπορεί να τεθεί ως
κατηγορούμενο**

• **Ουσιαστικό**

Π.χ. Η μυρτιά είναι θάμνος

• **Επίθετο/επιθετική μετοχή**

Π.χ. Το έργο θεωρείται καλό

• **Αριθμητικό**

Π.χ. δεν είμαστε ένα.

• **Αντωνυμία**

Π.χ. Εγώ είμαι εγώ.

• **Επίρρημα/επιρρηματική φράση**

Π.χ. Έγινε έξω φρενών.

• **Προθετικό σύνολο**

Π.χ. Αυτός λογαριάζεται για σπουδαίος.

• **Πρόταση**

Π.χ. Αυτό είναι ό,τι θέλεις.

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οι προτάσεις παρουσιάζονται στο λόγο με τρεις τρόπους:

ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ

όμοιες προτάσεις τοποθετούνται η μια δίπλα στην άλλη χωρίς κανένα σύνδεσμο και χωρίζονται με κόμμα. Η απλή αυτή παράθεση των προτάσεων ονομάζεται ασύνδετο σχήμα και δίνει στο λόγο ένταση, γοργότητα, ζωνρότητα.

Π.χ. Η βροχή σταμάτησε, ο ήλιος φάνηκε στον ουρανό.

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

σύνδεση κατά την οποία όμοιες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με παρατακτικούς συνδέσμους. Κατά τη σύνδεση αυτή οι προτάσεις παρατίθενται, τοποθετούνται η μία δίπλα στην άλλη χωρίς να εξαρτάται η μια από την άλλη.

Π.χ. Τελείωσα νωρίς τη δουλειά και ξεκουράζομαι.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

σύνδεση κατά την οποία η δευτερεύουσα πρόταση υποτάσσεται σε μια άλλη πρόταση. Στη υποτακτική σύνδεση οι προτάσεις που συνδέονται είναι ανόμοιες, συνήθως μια κύρια και μια δευτερεύουσα.

Π.χ. Πάει στην αγορά για να αγοράσει τρόφιμα.

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Συμπλεκτική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με συμπλεκτικούς συνδέσμους.
Η πρόταση που ακολουθεί συμπληρώνει νοηματικά την προηγούμενη.

καταφατική

σύνδεσμος και

π.χ. Ντύθηκε **και** έφυγε.

αποφατική

με σύνδεσμούς *δεν... και δεν, ούτε ... ούτε, μήτε να... μήτε να*

Π.χ. Είναι πολύ στενοχωρημένος, **ούτε** μιλάει **ούτε** γελάει

Αντιθετική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με αντιθετικούς συνδέσμους ή λέξεις που χρησιμοποιούνται ως αντιθετικοί σύνδεσμοι. Το περιεχόμενο της πρότασης που ακολουθεί αντιπαρατίθεται ή αποτελεί αντίθεση προς το περιεχόμενο της πρότασης που προηγείται.

απλή

αλλά, μα, όμως, παρά, μόνο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, μολαταντά

π.χ. Θύμωσε πολύ, **αλλά** δεν είπε τίποτα

επιδοτική

το δεύτερο από τα δύο συνδεόμενα μέρη παριστάνεται ως σπουδαιότερο από το πρώτο.
Σύνδεσμοι: *όχι μόνο...αλλά και, και όχι μόνο δε(ν) ... μα ούτε*

π.χ. Όχι μόνο αργεί στη δουλειά, **αλλά** και δημιουργεί προβλήματα.

Διαχωριστική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με διαχωριστικούς συνδέσμους ή, *είτε* ή με λέξεις στη θέση συνδέσμων.

π.χ. **Είτε** φύγεις, **είτε** μείνεις, εμείς καλά θα περάσουμε.

θέλεις επειδή ντρεπόταν, θέλεις επειδή φοβόταν, δεν είπε τίποτε.

Συμπερασματική παράταξη

οι προτάσεις συνδέονται με παρατακτικούς συμπερασματικούς συνδέσμους ή άλλες λέξεις που χρησιμοποιούνται ως συμπερασματικοί σύνδεσμοι: *λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, τώρα, τότε, έπειτα, ύστερα, γι'αυτό*. Η πρόταση που ακολουθεί αποτελεί συμπέρασμα για το περιεχόμενο της πρότασης που προηγείται.

π.χ. Δεν πρόλαβα το λεωφορείο, **επομένως** θα πάω με τα πόδια.

ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

	Εισάγονται με	Εκφέρονται με	Εξαρτώνται από	Συντακτική θέση
Ειδικές	Ότι, πως, που, (σπάνια) να, και	οριστική, δυνητική οριστική, πιθανολογική οριστική άρνηση: δε(ν)	λεκτικά, δεικτικά, αισθητικά, γνωστικά, δοξαστικά ρήματα	αντικείμενο
			απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις	υποκείμενο
			ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
Π.χ. <i>Αισθάνθηκε ότι ήταν ανεπιθύμητος στην παρέα.</i>				
Βουλητικές	Να, (σπάνια) και	υποτακτική, οριστική παρατατικού, οριστική ιστορικού χρόνου άρνηση: μη(ν)	βουλητικά, κελευστικά, κωλυτικά, δυνητικά, αισθητικά, γνωστικά ρήματα	αντικείμενο
			απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις,	υποκείμενο
			ουσιαστικά ή επίθετα, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
			τις προθέσεις <i>αντί, δίχως,</i> <i>χωρίς, ίσαμε, από, με, σε,</i>	εμπρόθετος προσδιορισμός
Π.χ. <i>Απαγορεύεται να μιλάτε μεταξύ σας.</i>				
Ενδοιαστικές	Μήπως, μη(ν), μήπως δε(ν), μη δε(ν), (σπάνια) να μη(ν), και	υποτακτική, οριστική, δυνητική οριστική	ρήματα ή περιφράσεις που δηλώνουν φόβο, ανησυχία, προφύλαξη	αντικείμενο
			ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	επεξήγηση
Π.χ. <i>Φοβάμαι μήπως αποτύχω. Ανησυχώ μήπως δεν έρθει στην ώρα του.</i>				

Πλάγιες ερωτηματικές	Αν, μήπως (ολικής άγνοιας) ερωτηματικές αντωνυμίες, ερωτηματικά επιρρήματα (μερικής άγνοιας)	οριστική, δυνητική οριστική άρνηση: δε(ν) απορηματική υποτακ-τική άρνηση: μη(ν)	ρήματα ή περιφράσεις που δηλώνουν ερώτηση, απορία, αμφιβολία, γνώση, αίσθηση, σκέψη κ.ά. απρόσωπες εκφράσεις ουσιαστικά, δεικτικές ή αόριστες αντωνυμίες	αντικείμενο υποκείμενο επεξήγηση
-----------------------------	--	---	---	--

Π.χ. Είναι παράξενο πώς σκέφτεται. Αμφιβάλλω αν θα τα καταφέρεις.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ορισμός: Πρόκειται για τη μία εκ των δύο κατηγοριών δευτερευουσών προτάσεων (η άλλη είναι οι ονοματικές), οι οποίες προσδιορίζουν κυρίως το ρήμα μιας πρότασης ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και δηλώνουν: αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα (ή συμπεράσμα), προϋπόθεση, εναντίωση ή και παραχώρηση, χρόνο. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν επίσης και οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις, οι οποίες δηλώνουν ποικίλες επιρρηματικές σχέσεις.

Ταξινόμηση - Κατηγοριοποίηση:

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	-ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ -ΤΕΛΙΚΕΣ -ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ -ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ -ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ -ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ -ΧΡΟΝΙΚΕΣ -ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ		-τόπου -χρόνου -τρόπου -ποσού -συμφωνίας -εναντίωσης -παραχώρησης -παρομοίωσης
---	--	--	---

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΤΡΟΠΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	ΕΚΦΟΡΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ	γιατί, επειδή, αφού, που, καθώς, μια και, μια που, σαν..., που, για να, και κ.λπ.	οριστική, δυνητική οριστική, πιθανολογική οριστική	Έπεσε σε κατάθλιψη, γιατί απέτυχε στις εξετάσεις.
ΤΕΛΙΚΕΣ	για να, να	υποτακτική, οριστική παρατατικού	Επιστράτευσε όλες τις δυνάμεις του, για να δείξει τον καλύτερο εαυτό τον.
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ	ώστε, που, να, ώστε να, που να, για να, και	οριστική (απλή - δυνητική - πιθανολογική), υποτακτική	Το φαγητό ήταν τόσο άνοστο, που δεν το άγγιξε κανείς.
ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ	αν, εάν, σαν, άμα, να	οριστική, υποτακτική	Αν με πίστευες λιγάκι, θα 'ταν όλα αληθινά...
ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ	αν και, ενώ, μολονότι, μ'όλο που, και που, πο,υ, και ας, ας κλπ.	οριστική	Μολονότι δεν έχει ακόμη σταθερή εργασία, είναι αισιόδοξος για το μέλλον.
ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ	και αν, και να, και., να, που να, να, ας... και	οριστική παρελθοντικού χρόνου, υποτακτική	Ακόμα και να με πληρώνουν, δε μετέχω σ' αυτή την εκδήλωση.
ΧΡΟΝΙΚΕΣ	όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (να), μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε, άμα, όσο, ότι, εκεί που, όσο που να, έως ότου να, κάθε που κλπ.	οριστική, δυνητική οριστική, υποτακτική	Πριν (να) σβήσουν όλα τ' άστρα, εξεπόρτισε...

<p>ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ</p>	<p>αναφορικά επιρρήματα, αναφορικοί επιρρηματικοί προσδιορισμοί, πχ: όπου, που, όπως, όσο, όσο, καθώς, σαν, ωσάν κ.λπ.</p>	<p>οριστική (απλή - πιθανολογική - δυννητική), ευχετική οριστική ή υποτακτική, υποτακτική</p>	<p>Θα ο' ακολουθώ όπου θα πηγαίνεις.</p>
-------------------------------------	--	---	---

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΑΠΟ ΕΥΘΥ ΣΕ ΠΛΑΓΙΟ ΛΟΓΟ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ακούμε τα λόγια όπως ειπώθηκαν, χωρίς εξάρτηση από άλλα ρήματα.	Εξάρτηση από ρήματα: λεκτικά, ερωτηματικά, γνωστικά, αισθητικά, δοξαστικά.
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
Κύρια πρόταση κρίσεως	→ Δευτερεύουσα ειδική πρόταση
Κύρια πρόταση επιθυμίας	→ Δευτερεύουσα βουλητική πρόταση
Ευθεία ερώτηση	→ Δευτερεύουσα ειδική πρόταση
Δευτερεύουσα πρόταση	→ Δευτερεύουσα πρόταση
ΧΡΟΝΟΙ (όταν το ρήμα εξάρτησης είναι σε παρελθοντικό χρόνο)	
Ενεστώτας	→ Παρατατικός ή αόριστος
Παρακείμενος	→ Παρακείμενος ή υπερσυντέλικος
Μέλλοντας	→ Μέλλοντας ή «θα + παρατατικός»
Αόριστος	→ Αόριστος ή υπερσυντέλικος
Παρατατικός	→ Παρατατικός
Υπερσυντέλικος	→ Υπερσυντέλικος
ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ - ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (ανάλογα με το νόημα)	
<i>τώρα</i>	<i>τότε</i>
<i>εδώ</i>	<i>εκεί</i>
<i>σήμερα</i>	<i>εκείνη τη μέρα</i>
<i>χθες</i>	<i>την προηγούμενη μέρα</i>
<i>αύριο</i>	<i>την επόμενη μέρα</i>
<i>αυτός</i>	<i>εκείνος</i>

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ

Αλληγορία το σχήμα κατά το οποίο οι λέξεις του κειμένου δεν έχουν κυριολεκτική σημασία, αλλά έχουν άλλη, συμβολική ή μεταφορική, δηλαδή περιέχουν υπονοούμενα. (μύθοι του Αισώπου)

Αλληλοπάθεια - είναι ταυτόχρονη επιτέλεση της ίδιας ενέργειας από δύο τουλάχιστον υποκείμενα με το καθένα να αποτελεί το αντικείμενο που δέχεται την ενέργεια του άλλου: π.χ. *Γιάννης κι η Μαρία (αλληλο)κοιτάχτηκαν και φίλήθηκαν* = *Ο Γιάννης κοίταξε και φίλησε τη Μαρία κι η Μαρία κοίταξε και φίλησε το Γιάννη*. Η αλληλοπάθεια μπορεί να εκφράζεται είτε με το ρήμα στην ενεργητική φωνή (είτε στον ενικό είτε, συνηθέστερα, στον πληθυντικό) και την παρουσία των κατάλληλων τύπων της έκφρασης «ο ένας τον άλλο» είτε με το ρήμα στη μεσοπαθητική φωνή (πάντα στον πληθυντικό) και την προαιρετική παρουσία του προθήματος *αλληλο-*

Αντικείμενο - είναι ένα όνομα, συνήθως ουσιαστικό ή ό,τι μπορεί να είναι ισοδύναμο με ουσιαστικό, που φανερώνει το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο μεταβαίνει ή με το οποίο έχει σχέση η ενέργεια του υποκειμένου του μεταβατικού ρήματος.

Απλή πρόταση - η πρόταση που έχει μόνο τους κύριους όρους, δηλαδή το Υποκείμενο και το Κατηγορημα.

Άρνηση - Στην προτασι(α)κή λογική η άρνηση μιας πρότασης A είναι μια (σύνθετη, κατά τη λογική) πρόταση $\sim A$ (: όχι A) και η σημασιακή τους σχέση ορίζεται με βάση την τιμή αλήθειας που παίρνει αυτό που μας λένε, η λογική πρόταση που εκφράζουν, σε ένα δυνατό κόσμο : αν 'θα βγούμε το βράδυ' (: A) είναι αληθές σε έναν κόσμο, τότε 'δεν θα βγούμε το βράδυ' ($\sim A$) είναι ψευδές (στον ίδιο αυτό κόσμο και για τα ίδια πρόσωπα)· και αντίστροφα. Στις φυσικές γλώσσες, αυτή η (βασική;) σημασία της άρνησης φαίνεται να έχει «ραφινάριστεί» σε μεγάλο βαθμό ώστε να υπηρετεί αποτελεσματικότερα τις ποικίλες επικοινωνιακές ανάγκες.

Γλώσσα - ο όρος είναι του F. de Saussure και δηλώνει το σύστημα των γλωσσικών σημείων και των μεταξύ τους σχέσεων (παραδειγματικές, συνταγματικές σχέσεις), το οποίο βρίσκεται «αποτυπωμένο» στο μυαλό των ομιλητών μιας γλωσσικής κοινότητας και με βάση το οποίο επικοινωνούν. Η γλώσσα έχει κοινωνικό χαρακτήρα, αφού αποτελεί προϊόν κοινωνικής σύμβασης ανάμεσα στα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας, επιβάλλεται στο άτομο λόγω της κοινωνικής συμβίωσης και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να τροποποιηθεί από την πρωτοβουλία ενός μόνου ομιλητή (βλ. και λόγος / langage ομιλία / parole).

Γλωσσική ικανότητα - εσωτερικευμένη γνώση της γλώσσας που υπόκειται στη γλωσσική συμπεριφορά. Ο ορισμός αυτός δημιουργεί αμέσως μια διάκριση ανάμεσα σε μια εξωτερική πλευρά της γλώσσας, την ίδια τη γλωσσική επιτέλεση [performance], η οποία είναι ανοιχτή στην παρατήρηση, και μια εσωτερική, υποκείμενη πλευρά, της οποίας υποθέτουμε τη μορφή με βάση

τη γλωσσική επιτέλεση. Πιο συγκεκριμένα, η γλωσσική ικανότητα είναι ένα σύνολο από γραμματικούς κανόνες που επιτρέπουν στον ομιλητή να είναι δημιουργικός και να παράγει με ευκολία ένα δυνάμει άπειρο αριθμό νέων, πρωτότυπων προτάσεων και αντίστοιχα στον ακροατή να αποκωδικοποιεί τις προτάσεις αυτές. Η γλωσσική ικανότητα επιμερίζεται σε φωνολογική, μορφολογική, συντακτική και σημασιολογική ικανότητα.

Ελλειπτική πρόταση είναι η πρόταση, από την οποία λείπει ο ένας από τους δύο κύριους όρους, επειδή **εννοείται** εύκολα από τα συμφραζόμενα.

Επαυξημένη πρόταση είναι η πρόταση που έχει, εκτός από τους κύριους όρους, και τους **δευτερεύοντες** όρους ή **προσδιορισμούς**.

Επιθετικοί προσδιορισμοί είναι τα επίθετα που προσδιορίζουν ουσιαστικά, με τα οποία συμφωνούν στην πτώση, στο γένος και στον αριθμό, και φανερώνουν μια μόνιμη ιδιότητά τους.

Επιρρηματικός προσδιορισμός αποτελείται από το ρήμα και από προσδιορισμό που έχει βασική ιδιότητα να αποδίδει στο ρήμα (αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις και στο επίθετο και στο ουσιαστικό και στο επίρρημα) ό,τι του χρειάζεται κάθε φορά για να συμπληρωθεί η έννοιά του και να γίνει πιο συγκεκριμένη και πιο σαφής.

Ετερόπτωτος προσδιορισμός είναι ονοματικός προσδιορισμός ο οποίος βρίσκεται σε άλλη πτώση από τη λέξη που προσδιορίζει. Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί μπορεί να είναι στην πτώση Γενική ή Αιτιατική.

Ημιπερίοδος είναι ένα τμήμα της περιόδου, που αποτελείται από μια ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα τέλειο νόημα. Οι ημιπερίοδοι, χωρίζονται μεταξύ τους με άνω τελεία. Συνήθως μια περίοδος δεν έχει περισσότερες από τέσσερις ημιπεριόδους.

Ιδιωτισμοί – είναι στερεότυπες εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στη γλώσσα ως παγιωμένο σχήμα.

Κατηγορήμα είναι η λέξη ή οι λέξεις οι οποίες φανερώνουν εκείνο που λέγεται μέσα στην πρόταση για το υποκείμενο. Το κατηγορήμα μιας πρότασης μπορεί: α) να εκφράζεται μόνο με ρηματικό τύπο και λέγεται τότε κατηγορηματικό ρήμα, β) φανερώνει ποια ποιότητα ή ιδιότητα αποδίδεται στο υποκείμενο και λέγεται κατηγορούμενο. Το κατηγορούμενο αποτελείται από το όνομα (επίθετο ή ουσιαστικό) και από ένα συνδετικό ρήμα που μεσολαβεί μεταξύ του υποκειμένου και του κατηγορουμένου.

Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί είναι τα επίθετα)επιθετικές μετοχές(που προσδιορίζουν ουσιαστικά, με τα οποία συμφωνούν στην πτώση, στο γένος και στον αριθμό και δίνουν σ' αυτά μια ιδιότητα παροδική.

Κατηγορούμενο είναι η λέξη (κυρίως επίθετο) που φανερώνει μιαν ιδιότητα ή μια ποιότητα του υποκειμένου. Κατά κάποιο τρόπο δηλαδή το κατηγορούμενο τοποθετεί το υποκείμενο μέσα σε μια κατηγορία. Το κατηγορούμενο το βρίσκουμε με την ερώτηση : τι είδους; τι λογής;

Κεφάλαιο είναι καθεμιά από τις μεγαλύτερες ενότητες, στις οποίες είναι χωρισμένο ένα βιβλίο.

Κοσμητικό επίθετο είναι λεκτικό-συντακτικό σχήμα που μπορεί να είναι επιθετικός ή επιρρηματικός προσδιορισμός και χρησιμοποιείται όχι κυριολεκτικά, αλλά έχουν εκφραστικότητα χάρη της οποίας γίνεται αντιληπτή η στάση του συγγραφέα απέναντι στο αντικείμενο (ασημί σκοτάδι).

Λόγος είναι η έκφραση με λέξεις των σκέψεων, των επιθυμιών ή των συναισθημάτων μας. Ο λόγος μπορεί να είναι προφορικός ή γραπτός.

Μεταβατικά ρήματα είναι τα ρήματα που σημαίνουν ενέργεια του υποκειμένου, που μεταβαίνει σε κάτι άλλο (συνήθως σε ένα πρόσωπο ή ζώο ή πράγμα).

Μεταφορά είναι το σχήμα στο οποίο οι λέξεις εκτός από την κυριολεκτική τους σημασία, χρησιμοποιούνται αναλογικά για να δηλώσουν και άλλες καταστάσεις ή αντικείμενα. Έτσι η σημασία μιας λέξης επεκτείνεται αναλογικά και σε άλλες συγγενικές λέξεις, που συμβαίνει να έχουν κάποια μικρή ή μεγάλη ομοιότητα μ' αυτήν. (Αυτός είναι μια αλεπού)

Μετωνυμία - στο σχήμα αυτό αντί για ονομασία ενός πράγματος χρησιμοποιείται η ονομασία ενός άλλου, το οποίο είναι συνδεδεμένο με το πρώτο με κάποια συνεχή εσωτερική ή εξωτερική σχέση. Αναφέρεται λοιπόν δημιουργός αντί για δημιούργημα, το περιέχον αντί το περιεχόμενο, το αφηρημένο αντί για το συγκεκριμένο κ.τ.λ..

Μόρφημα - ελάχιστο συστατικό της λέξης που διαθέτει σημασία ή γραμματική λειτουργία. Η μελέτη των μορφημάτων ξεκινά με συστηματικό τρόπο από τον αμερικανικό δομισμό και τον βασικό εκπρόσωπό του, τον Bloomfield (1933). Τα μορφήματα ανάλογα με τη μορφή και τις λειτουργίες που επιτελούν υποδιαιρούνται σε κατηγορίες.

Ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός - είναι ονοματικός προσδιορισμός ο οποίος βρίσκεται στην ίδια πτώση με την λέξη που προσδιορίζει. Οι ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί είναι η παράθεση και η επεξήγηση.

Παράγραφος είναι ένα σύνολο από περιόδους, που αποτελούν ένα τμήμα του λόγου μεγαλύτερο από την περίοδο. Κάθε παράγραφος χωρίζεται από τις προηγούμενες με έναν κενό χώρο ή με το σημείο.

Παρομοίωση είναι το σχήμα στο οποίο συγκρίνουμε ένα πρόσωπο, ένα πράγμα, μια ιδέα με κάτι άλλο για να τονίσουμε την ιδιότητά του. Η σύγκριση γίνεται με τις λέξεις σαν, καθώς, όπως, λες να κ.τ.λ. (τρέχει σαν λαγός)

Περίοδος είναι μια σειρά από προτάσεις, που το σύνολό τους εκφράζει ένα τέλει νόημα. Στο τέλος κάθε περιόδου μπαίνει τελεία ή ερωτηματικό.

Προσδιορισμοί είναι εκείνες οι λέξεις μέσα σε μια πρόταση, που δεν είναι κύριοι όροι, δηλ. δεν είναι υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο ή κατηγορούμενο. Αλλά οι λέξεις αυτές προσδιορίζουν

(δηλαδή συμπληρώνουν ή αποσαφηνίζουν ή δίνουν περισσότερες πληροφορίες) για την έννοια κάποιου από τους προαναφερθέντες όρους, που προσδιορίζονται.

Προσωποποίηση – με το σχήμα αυτό αποδίδουμε ιδιότητες ανθρώπινες σε έμψυχα, σε άψυχα και σε λέξεις με αφηρημένες έννοιες και ιδέες. (Κλαίνε τα μαύρα τα βουνά)

Πρόταση **αρνητική (ή αποφατική)**. Είναι η πρόταση που εκφράζει άρνηση με το ου (προτάσεις κρίσεως) ή το μη (προτάσεις επιθυμίας).

Πρόταση είναι η οργανωμένη ομάδα λέξεων που εκφράζει: 1) μια σκέψη ή κρίση 2) Μια επιθυμία (προσταγή, παράκληση, ευχή) 3) Ένα συναίσθημα Όροι μιάς προτάσεως λέγονται οι λέξεις που την αποτελούν. Οι κύριοι όροι της πρότασης είναι το υποκείμενο και το κατηγορημα.

Πρόταση **επιθυμίας**. Είναι η πρόταση που εκφράζει επιθυμία.

Πρόταση **επιφωνηματική**. Είναι η πρόταση που εκφράζει ένα ψυχικό πάθος, δηλαδή θαυμασμό, λύπη, χαρά, έκπληξη. *Στις επιφωνηματικές προτάσεις το ρήμα συνήθως παραλείπεται.*

Πρόταση **ερωτηματική**. Είναι η πρόταση που εκφράζει ερώτηση.

Πρόταση **καταφατική**. Είναι η πρόταση που δεν εκφράζει άρνηση.

Πρόταση **κρίσεως**. Είναι η πρόταση που εκφράζει κρίση για κάτι.

Συνεκδοχή - σχήμα κατά το οποίο χρησιμοποιείται στο λόγο το μέρος αντί για το σύνολο ή το σύνολο αντί για το μέρος.

Σύνθετη πρόταση είναι η πρόταση που έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα.

Σύνολα λέξεων ή λεκτικά σύνολα είναι οι λέξεις που αποτελούν ομάδες μέσα στην πρόταση. Τα ονοματικά σύνολα σχηματίζονται γύρω από το υποκείμενο και το αντικείμενο.

Σχήματα λόγου ονομάζονται οι μορφές του λόγου που αποκλίνουν από τους γνωστούς κανόνες γραμματικής ή σύνταξης ή έχουν σχέση με τη σημασία των λέξεων και των φράσεων.

Υπερβολή - στο σχήμα αυτό για λόγους έμφασης χρησιμοποιείται μια έκφραση ή εικόνα υπερβολική, που ξεπερνά το πραγματικό και το συνηθισμένο.

Υποκείμενο - το ονοματικό σύνολο που φανερώνει ποιος, -α, -ο ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΠΘ. Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής.- Θεσσαλονίκη, 1993.
2. Αρβανιτάκης Κ. Επικοινωνήστε ελληνικά. 2,3 τόμοι.- Αθήνα, 2003.
3. Δεμιρη-Προδρομιδου Ε., Καμαριανού-Βασιλειου Ρ. Νέα Ελληνικά για μετανάστες. - Β'Επίπεδο, 2002. '395 σ.
4. Κάντα Σ., Μπασλή Γ. Ασκήσεις συντακτικού Νεοελληνικής γλώσσας (δημοτικής). – Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 1982. – 148 σ.
5. Κυριακίδη. Χρηστική ΝΕ γραμματική.- Αθήνα, 2003.
6. Μπαλιατσάς Β., Π. Γραμματική της ΝΕ.- Αθήνα, 2001.
7. Νεοελληνική γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Α'. – Π. Κάνδρος, Ε.Λανάρης, Α.Μουμτζάκης κ.α.. – Αθήνα, 1993. – 360 σ.
8. Νεοελληνική γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Β'. – Π. Κάνδρος, Ε.Λανάρης, Α.Μουμτζάκης κ.α.. – Αθήνα, 1993. – 302 σ.
9. Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο. Α',Β',Γ' τεύχη.- Αθήνα, 2001.
10. Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο. Γλωσσικές ασκήσεις. Επιμέλεια: Αναστασία Καρέτζου. – Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα, 2001. – 312 σ.
11. Παπαγοπούλου Ε., Χατζηπαναγιωτίδη Α. Ελληνικά για προχωρημένους. - Θεσ-νίκη, 2001.
12. Παπαναστασίου Γ.Β. Εφαρμοσμένη Γραμματική και Συντακτικό. Τόμος Α'. – Αθήνα, 2002. – 288 σ.
13. Παπαναστασίου Γ/Β. Εφαρμοσμένη Γραμματική και Συντακτικό. Τόμος Β'. – Αθήνα, 2002. – 288 σ.
14. Ρεπούσης Γ. Οι βασικές δομές του συντακτικού της νέας ελληνικής γλώσσας. – Αθήνα, 2001.
15. Συντακτικό της Νέας Ελληνικής. Α', Β' και Γ' Γυμνασίου. – Αθήνα, 2008. –192 σ.
16. Συντακτικό της Νέας Ελληνικής (βοήθημα για το δάσκαλο). – Αθήνα: οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, 1995.

